

UNIVERZITA MATEJA BELA
FAKULTA HUMANITNÝCH VIED
KATEDRA ANGLISTIKY A AMERIKANISTIKY

Mgr. Petra Jesenská

Jazyková situácia na Slovensku
v kontexte EÚ
s ohľadom na anglicizmy
v slovenskej dennej tlači

Banská Bystrica
2007

© Mgr. Petra Jesenská

**Jazyková situácia na Slovensku v kontexte EÚ
s ohľadom na anglicizmy**

Recenzenti

doc. Mgr. Zuzana Straková, PhD

doc. Mgr. Jaromír Krško, PhD

Vydala Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta humanitných vied
2007

ISBN 80-8083-394-7

EAN 9788080833947

OBSAH

PREHLAD GRAFOV A TABULIEK	5
ÚVOD	6
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	7
1.1 Jazyková politika a situácia na Slovensku	7
1.2 Starostlivosť o kultivovanie jazyka	8
1.3 Jazyková kultúra a jazykové povedomie (s ohľadom na Výzvu v LT).....	10
1.4 Inovácia a demokratizácia jazyka s ohľadom na anglicizmy	15
1.5 Dôvody preberania inojazyčnej lexiky – historický exkurz	23
1.5.1 Latinčina	24
1.5.2 Čeština	25
1.5.3 Maďarčina	26
1.5.4 Nemčina	27
1.5.5 Poľština, ukrajinčina, rumunčina	28
1.5.5.1 Poľština	29
1.5.5.2 Ukrajinčina	29
1.5.5.3 Rumunčina	29
1.6 Dôvody preberania inojazyčnej lexiky – synchronný aspekt.....	29
1.7 Mimojazykové a vnútrojazykové príčiny	32
1.8 Lingua franca.....	34
1.8.1 Latinčina – lingua franca minulosti.....	34
1.8.2 Angličtina – lingua franca súčasnosti.....	35
2 ANGLICIZMUS	46
2.1 Vymedzenie pojmu anglicizmus	47
2.2 Anglikanizácia internacionalizmov	51
2.3 Pseudoanglicizmus	51
2.4 Anglicizmy v iných jazykoch.....	52
2.5 Anglicizmy v slovenčine s ohľadom na publicistické texty.....	53
2.5.1 Zrozumiteľnosť novinových textov	54
2.5.2 Anglicizmy v publicistických textoch.....	55
2.5.2.1 Tzv. mienkotvorná tlač.....	55
2.5.2.2 Populárna (bulvárna) tlač	57
3 VÝSKUMNÁ ČASŤ.....	58
3.1 Ciele a metódy.....	58
3.2 Hypotézy a predpoklady.....	59
3.3 Anglicizmy v denníku Sme	60
3.4 Anglicizmy v denníku Nový čas	60
3.5 Deskripcia, vyhodnotenie a interpretácia excerpovaného korpusu.....	61
3.5.1 Kvantitatívna analýza	61
3.5.2 Kvalitatívna analýza	67
4 ZÁVERY A DISKUSIA	75
ZÁVER.....	80
SUMMARY	82
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	83
CITÁCIE	88
ZOZNAM EXCERPOVANEJ LITERATÚRY	89

PREHLAD GRAFOV A TABULIEK

Graf 1 Slovnodruhové členenie anglicizmov

Graf 2 Výskyt anglicimov v jednotlivých rubrikách

Graf 3 Najpoužívanéjšie anglicizmy

Tabuľka 1 Priemerný počet anglicizmov na jednu stranu a jedno vydanie v denníku Sme
a Nový čas

Tabuľka 2 Príklady ortografických variácií niektorých anglicizmov

Tabuľka 3 Príklady synonymických radov niektorých anglicizmov

ÚVOD

Na konci 20. storočia došlo k zásadnému prelomu v dejinách strednej a východnej Európy – dovtedy sa ešte nestalo, aby sa takmer v rovnakom čase zrútil diktátorský systém na takom rozsiahlom území a v toľkých krajinách súčasne, ako tomu bolo v strednej a východnej Európe – v krajinách bývalého Československa, bývalej Juhoslávie, na území bývalej NDR, Maďarska, Poľska, Rumunska a Bulharska. Termíny bývalá NDR, bývalá Juhoslávia a bývalé Československo sú použité zámerne, pretože mnohé z týchto krajín (s výnimkou NDR, ktoré sa stalo súčasťou „veľkého“ – zjednoteného Nemecka) sa rozčlenili na viaceré štáty, aby mohli sledovať vlastné – najmä národné ciele, čo im v minulosti socialistický režim neumožňoval. Spolu s politickými, ekonomickými, kultúrnymi a inými premenami prichádzajú nové myšlienky, hodnoty a celkový spôsob života v týchto krajinách sa postupne mení. Všetky tieto spoločenské zmeny sa musia zákonite odraziť aj na nástroji myslenia a komunikácie – na jazyku, a to minimálne na jeho najdynamickejšej časti – lexikálnej zložke. V predloženej práci sme sa rozhodli tieto zmeny bližšie preskúmať a zistiť, čo je ich príčinou. Jednou takouto veľkou zmenou je aj silná vlna „nových“ anglicizmov, a preto sa budeme zaoberať otázkou, čo je príčinou tohto stavu a či vôbec slovenčina potrebuje cudzie slová vo svojom slovnom fonde.

Najviac inojazyčných slov preniká do slovenčiny prostredníctvom odborného a publicistického štýlu, menej prostredníctvom umeleckého či administratívneho štýlu a veľmi nízke percento pomocou hovorového štýlu. Masovokomunikačné prostriedky prispievajú k rozširovaniu internacionalizácie slovnej zásoby v najvyššej možnej miere.

Na výsledky, ku ktorým sme dospeli, možno v budúcnosti nadviazať a rozvinúť výskum anglicizmov do väčšej hĺbky.

Práca je rozdelená do TROCH hlavných častí. Prvá časť predstavuje teoretické východiská. V druhej časti sú prezentované výsledky nášho výskumu anglicizmov v slovenských denníkoch *Sme* a *Nový čas*. Posledná, tretia, časť sumarizuje závery teoretickej časti s výskumnou.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

1.1 Jazyková politika a situácia na Slovensku

Už v druhej polovici 80. rokov 20. storočia spomína profesor Mistrík okolo 5000 lexikálnych výpožičiek z anglického jazyka. Dnes je nesmierne náročné presne zistiť, koľko anglicizmov v slovenčine vlastne máme. Nás nezaujímajú staré výpožičky z 19. stor. (prevažne športová lexika), skôr sa budeme koncentrovať na nové slová prenikajúce do slovenčiny za ostatných 15 rokov. Vo výskumnej časti však budeme pracovať so všetkými anglicizmami, ktoré slovenčina používa.

Zo synchrónneho aspektu spôsobuje dynamiku slovnej zásoby prevažne internacionalizácia terminológie (porov. Masár, 2000, s. 39) a demokratizácia jazyka, na ktorú nemôžeme zabudnúť pri diskusii o anglicizmoch.

Aj keď sme sa rozhodli pre zdanlivo klišéovitú tému – anglicizmy v dennej tlači, pri ktorej môže vzniknúť dojem, že už k nej niet čo povedať, že všetko relevantné sa vyskúmalo a zaznamenalo, sme pripravení vniesť nový pohľad do tejto problematiky.

Východiskom pre náš výskum sa stali anglicizmy v publicistickom štýle, pre ktorý sú charakteristické: písomnosť, monologickosť, verejný ráz, informatívnosť (malá miera opakovania výrazov¹, vysoký výskyt faktografických prvkov, ako sú čísla, vlastné mená, značky a iné exaktné údaje)², variabilnosť (tematická rôznorodosť, kompozičná pestrosť), aktualizovanosť (tematická kontinuita). Primárnym cieľom publicistického štýlu je upútať a udržať pozornosť čitateľa a presvedčiť ho o zaujímavosti daného periodika natoľko, aby tlačovinu vyhládal (zakúpil) aj nabudúce. V periodikách sa najintenzívnejšie odrážajú spoločenské a inojazyčné vplyvy pôsobiace na slovenčinu a frekvenčný slovník slovenčiny to len potvrdzuje, pretože podľa neho slovenská publicistika využíva viac ako 30 % výrazov cudzieho pôvodu a máme dôvod sa domnievať, že v súčasnosti je percento cudzích slov podstatne vyššie. Mistríkov frekvenčný slovník vyšiel pred viac ako tridsiatimi rokmi, a preto je možné, že percento používaných cudzích slov v publicistike dosiahlo dokonca tridsať percent.

Naša hypotéza spočíva v tom, že počet anglicizmov v slovenčine stúpa: tieto dynamické zmeny ojedinele prebiehajú aj na iných jazykových rovinách (napr. na rovine syntaktickej), nie však v takej miere ako na rovine lexikálnej. Miera adaptácie daného termínu je úzko spätá:

¹ V niektorých prípadoch je však miera opakovania výrazov naopak veľmi vysoká.

² Mistrík, 1993, s. 358

- s jeho štruktúrou (slová zakončené na spoluhlásku sa ľahšie deklinujú, napr. golf, boss, líder a pod.),
- s repetíciou v texte (čím častejšie sa opakuje, tým je pravdepodobnosť adaptability vyššia, napr. *team – tím*),
- s mimojazykovými príčinami: tradícia alebo prítomnosť daného javu v slovenských reáliách (porov. *futbal* a *ragby*).

Averzia istej časti verejnosti, ale aj jazykovednej obce voči anglicizmom je podstatne vyššia ako voči germanizmom, galicizmom, latinizmom alebo slovám gréckeho pôvodu. V práci sa zaoberáme vplyvom anglicizmov na jazykovú kultúru a polemikou, ktorú prílev anglicizmov do slovenčiny vyvolal. Často sa zabúda na fakt, že samotná angličtina preberá nesmierne množstvo slovnej zásoby z iných jazykov (arabčina, indiánske jazyky, španielčina, francúzština, jazyk aborigénov, rôzne domorodé jazyky a pod.) a tieto výrazy obohacujú slovenskú lexiku práve prostredníctvom angličtiny (*au pair*, *bumerang*, *orangutan* atď.).

1.2 Starostlivosť o kultivovanie jazyka

V niektorých krajinách sa starostlivosť o kultivovanie jazyka neuskutočňuje prostredníctvom samostatných legislatívnych orgánov a inštitúcií, ale lexikalizáciou, teda registrovaním nových výrazov do slovníka (Horecký, 1982). Záväznou normou je pre angličtinu Oxfordský slovník a pre študentov angličtiny ako cudzieho jazyka sú to okrem spomínaného Oxfordského slovníka slovníky Cambridge, v poslednej dobe Macmillan a Longman. Pre Francúzov je záväzný Larousse, pre Nemcov Duden.

Kultivovaním jazyka sú poverené inštitúcie, ktorým starostlivosť o kultivovanie jazyka vyplýva priamo zo zákona. Takouto inštitúciou je slovenský Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied (SAV), ktorý sa v súvislosti so zvyšovaním jazykovej kultúry na Slovensku venuje mnohým aktivitám. V Slovenskom rozhlasu je rubrika venovaná jazyku a ohlasom poslucháčov. V časopise Slovenského syndikátu novinárov, v Quarku, v Rodine a škole, v Rolníckych novinách a iných sa nachádzajú jazykové okienka a poradne pre používateľov jazyka, ktorým záleží na udržiavaní istej úrovne jazykového prejavu. Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra vydáva vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu Kultúra slova. Okrem iného sa venuje lexikografickej a inej odbornej činnosti, podporujúcej kultivovanie spisovného jazyka. Zamestnanci JÚLŠ spolupracujú so štátnymi orgánmi, sú členmi terminologických a názvoslovných komisií. Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra spolupracuje s verejnosťou prostredníctvom elektronickej pošty, čím dokazuje

svoj flexibilný prístup k používateľom jazyka. Tí v súčasnosti pristupujú k otázkam jazykovej kultúry oveľa aktívnejšie, ako tomu bolo v minulosti. Na internete je prístupný Elektronický slovník slovenského jazyka a Krátky slovník slovenského jazyka. Mnohé z anglicizmov nami excerpovaného korpusu sú lexikalizované v spomínaných slovníkoch.

Od všetkých vydavateľstiev a masmédií sa očakáva, že budú dodržiavať a šíriť záväzné normy spisovného jazyka. V prípade nejasností majú autori článkov (alebo iných príspevkov masmediálnej komunikácie) možnosť telefonickú, poštovú alebo elektronickú konzultácie s odborníkmi v oblasti spisovného slovenského jazyka.

Zákony na ochranu jazyka majú na Slovensku dlhú históriu a s ohľadom na tému sa nimi nebudeme zaoberať. Pripomeňme len Opatrenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky (MK SR) z 20. novembra 2000 č. 1914/2000-1 o vyhlásení kodifikovanej podoby štátneho jazyka podľa zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku SR v znení neskorších predpisov, ktorým MK SR s účinnosťou od 1. decembra 2000 vyhlasuje kodifikovanú podobu štátneho jazyka, pričom pod štátnym jazykom sa rozumie úradný jazyk používaný majoritnou populáciou v oficiálnom aj súkromnom styku. Za kodifikovanú podobu štátneho jazyka boli vyhlásené „všeobecne platné a všeobecne záväzné normy spisovného jazyka“³, ako ich uvádzajú štyri kodifikačné príručky: Pravidlá slovenského pravopisu (3. vydanie, 2000), Krátky slovník slovenského jazyka (3. vydanie, 1997), Kráľove Pravidlá slovenskej výslovnosti (3. vydanie, 1996) a Ružičkova Morfológia slovenského jazyka z roku 1966.

Ministerstvo kultúry SR predložilo 1. februára 2001 vláde SR Konceptiu starostlivosti o štátny jazyk, ktorú vláda 14. februára toho roku schválila. Potreba koncepcie starostlivosti o jazyk vychádza z presvedčenia o znižujúcej sa jazykovej úrovni verejných prejavov⁴. Cieľom schválenej Koncepcie je odstrániť nevyhovujúci stav používania spisovného jazyka. Kľúčovú úlohu pri napĺňaní jej cieľov zohráva medzirezortná expertná komisia.

25. apríla 2001 podpísal minister kultúry Milan Kňažko Štatút medzirezortnej expertnej komisie na rozpracovanie Koncepcie starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky. Štatút nadobudol účinnosť 1. mája 2001. Aktivita komisie, vymenovanej na funkčné obdobie štyroch rokov, prebieha v súčinnosti s inštitúciou SAV a sú okrem iného spojené

³ <http://www.culture.gov.sk/index/print.php3?file=354.html>: Opatrenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky z 20. novembra 2000 č.1914/2000-1

⁴ <http://www.culture.gov.sk/main/index.php3?id=364.html>: Koncepcia starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky

s uplatňovaním zákona o štátnom jazyku a podávaním informácií o svojej činnosti v „masovokomunikačných prostriedkoch a príslušnej rezortnej tlači“⁵.

Ak používatelia jazyka sami nepociťujú potrebu jazyk kultivovať a starať sa oň, jazykový zákon v akejkoľvek podobe nepomôže, naopak, nevhodný prístup zákonodarcov môže jazykovú a národnostnú situáciu ešte skomplikovať. Kodifikačné príručky a slovníky by mali mať takú kvalitu a autoritu, že sa na ne používatelia jazyka môžu spoľahnúť, kedykoľvek po nich siahnu. Osobnosti kultúrno-spoločenského života⁶ tiež môžu byť vzorom používania kultivovaného a pestovaného jazyka na všetkých jeho rovinách. Úloha odborníkov-jazykovedcov je skôr výskumného rázu, nie preskriptívna, imperatívna.

Vzťah k rodnému jazyku sa odráža v jeho poznaní a v spôsobe jeho používania. S týmito aspektmi sú úzko prepojené kategórie jazykovej kultúry a jazykového povedomia.

1.3 Jazyková kultúra a jazykové povedomie s ohľadom na Výzvu v Literárnom (dvoj)týždenníku

Paul Johnson kedysi povedal, že „pokiaľ máme jazyk, nikto nás nemôže úplne zotročiť, ani nemôžeme úplne stratiť civilizovanosť.“ Mal tým na mysli jazyk ako taký, jazyk ako štruktúrovaný a komplexný systém. Jeho výrok možno parafrázovať na slovenčinu – pokiaľ si zachováme slovenčinu, existujeme ako národ. Hovoríme po slovensky, teda sme Slováci. Tí, ktorí hovoria po nemecky, sú Nemci. Hovoriaci po grécky sú Gréci a podobne. Špecifickou výbavou európskeho priestoru je kladenie dôrazu na používanie národných jazykov ako jedného z hlavných identifikačných znakov národa. Na používanie národného jazyka sa viaže národná identita vyjadrujúca príslušnosť k istej jazykovej a národnej (resp. národnostnej alebo etnickej) skupine.

Pre územie dnešného Slovenska bola ešte počas prvej republiky (ČSR) charakteristická trilingválnosť obyvateľstva ako pozostatok niekdajšej mnohonárodnej habsburskej monarchie. Asi od roku 1948 sa situácia dramaticky mení v súvislosti s politickými zmenami v Československu a dochádza k odbúravaniu bilingválnosti obyvateľstva.

Podľa posledného sčítania ľudu z roku 2001 trvalo žije na území Slovenska 5 379 455⁷ obyvateľov. Krupa – Genzor (1996, s. 85) uvádzajú, že 83, 5 percenta⁸ obyvateľov (teda

⁵ <http://www.culture.gov.sk/index/print.php3?file=356.html>: Štatút medzirezortnej expertnej komisie na rozpracovanie Koncepcie starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky

⁶ Máme na mysli nielen odborníkov jazykovedcov, ale predovšetkým tých, ktorí používajú jazyk ako svoj pracovný nástroj vo verejných prejavoch – učitelia, umelci (herci, speváci, zabávači), moderátori, reportéri, hlásatelia, novinári a pod.

⁷ Stránky BBC z 21.8.2002 www.bbc.co.uk/education/languages/european_languages/languages/slovak.shtml uvádzajú, že na Slovensku žije 5 606 000 obyvateľov.

približne 4, 5 milióna) používa slovenčinu ako materinský jazyk. V zahraničí sa k slovenskej národnosti a slovenskému jazyku hlási približne milión ľudí. Autori uvádzajú, že len v USA žije pol milióna Slovákov. Na porovnanie, v Čechách je to „len“ 317 000, v Maďarsku asi 40 000, v krajinách bývalej Juhoslávie 80 000, v Rumunsku 22 000 atď. Slovenčina je úradným jazykom na Slovensku a má oficiálny status vo Vojvodine.

Očakávať od všetkých používateľov (akéhokoľvek) jazyka rovnomerne aktívny prístup ku kultivovaniu a pestovaniu jazyka by nebolo veľmi prezieravé, preto na Slovensku vzniklo niekoľko inštitúcií, ktorých primárnym cieľom je starostlivosť o jazyk a usmerňovanie kultivovania spisovného jazyka (Dolník, 1999). Používatelia jazyka sa riadia kodifikačnými príručkami, ktoré vydávajú oprávnené jazykovedné inštitúcie na základe kodifikovanej podoby jazyka. Do spisovného jazyka sa odborným spôsobom zasahuje zvonku a „oproti nespisovným útvarom je poznačený uvedomenosťou“ (Dolník, 2000, s. 146). Vývoj jazyka neprebíha vždy logicky a intenčne, vplývajú naň mnohé aspekty. Dolník (2000, s. 155) hovorí o jazyku ako o produkte hodnototvornej činnosti, o produkte, ktorý vyhovuje potrebám príslušného jazykového spoločenstva.

V tejto súvislosti sa na Slovensku často spomína pokles jazykovej kultúry, havarijný stav jazyka, podľa Kreta (2001) skaza jazyka či jeho súmrak, lajdáctvo, anarchia v jazyku, časovaná bomba, nedovzdelanosť, neochota učiť sa materinský jazyk, obdiv mladých k cudzím jazykom, daň demokracii, pohroma, nivočenie po stáročia dosahovanej kultúry reči a pod. Spomínaný autor v uverejnenom článku pranieňuje przenie slovenčiny a nedodržiavanie správnej výslovnosti či ignorovanie prechyl'ovania ženských priezvisk cudzieho pôvodu a sám sa dopúšťa prehrešku proti slovenčine používaním výrazu *spíkerstvo* vo význame televízne hlásateľstvo (Kret, 2001, s. 1), hoci elektronický slovník KSSJ z roku 2003 pozná len pojmy *spíker*, *spíkerka*, *spíkerský*, *spíkersky*. Negatívne hodnotenia stavu jazykovej kultúry sú všeobecným javom, spoločným pre mnohé európske jazyky, ktoré sa bránia prílevu anglicizmov, resp. amerikanizmov do národných jazykov. Puristické vízie boli v diskusiách o úrovni jazykovej kultúry neustále prítomné a ich prínos spočíva v upozorňovaní na cudzie vplyvy v jazyku, ktoré by údajne mohli narušiť stabilný systém jazyka. K tomu však zákonite nemôže dôjsť, pretože používatelia jazyka, ako aj samotný systém jazyka bráni svojmu narúšaniu zvonka flexibilnou stabilitou a schopnosťou akomodovať inojazyčné, resp. cudzorodé prvky, prichádzajúce do jazyka. V zložitej štruktúre jazyka sú prítomné také mechanizmy, ktoré nedovoľujú nefunkčným inojazyčným vplyvom

⁸ Stránky MK SR uvádzajú odlišné číslo: 86 % občanov slovenskej národnosti a 14 % príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín, ktorých počet na území Slovenska je 11.

zaplavovať domáci systém. Ako hovorí profesor Findra (1998, s. 53 – 63); „jazyk je často múdrejší ako jeho používatelia“. Negatívne ohlasy na havarijný stav slovenčiny treba brať do úvahy, ale netreba im prikladať väčšiu váhu, ako si zaslúžia. Práve funkčné výpožičky pomáhajú jazyk inovovať, obohacujú ho a rozširujú sémantické a štylistické zázemie národného jazyka, hoci signatári *Výzvy na ochranu národného jazyka* sú opačného názoru.

V 9 – 10 čísle Literárneho (dvoj) týždenníka (2006, s. 1, 8) sformulovali signatári *Výzvy na ochranu národného jazyka* (ďalej len *Výzva*) stanovisko, v ktorom v deviatich častiach upozorňujú na „kritický stav“ jazyka, na „zužovanie funkčného spektra slovenčiny“, „rušenie stability spisovného jazyka“, „preferovanie anglického jazyka“ a podobne. Zároveň vyzývajú na ochranu hodnoty národného jazyka. Nemôžeme sa stotožniť s *Výzvou*, podľa ktorej „rozkladný tlak na slovenčinu uskutočňujú sami Slováci“, keď „vedome a zámerne znižujú jazykovú kultúru slovenčiny“, čím sa „rozleptávajú základy spisovnej slovenčiny“. *Výzva* sa kriticky vyjadruje k jazykovej úrovni publicistických textov, názvov nových inštitúcií, ich zariadení, oddelení, názvov výrobkov, reklamy a pod. Signatári konštatujú, že slovenčina je presýtená zbytočnými anglicizmami „v oblasti odbornej komunikácie“, a dokonca „aj v bežnom rečovom kontakte“. Je všeobecne známe, že väčšina výskumov prebieha v anglicky hovoriacich krajinách a výskumné výsledky sú uverejňované v angličtine, ktorá prispieva k sprostredkovaniu najnovších výskumov aj tým ľuďom, ktorí by sa inak k takýmto informáciám nedostali. Preberanie odborných anglických termínov je jav úplne prirodzený a normálny. Je pravdou, že sa v súčasnosti spomedzi cudzích jazykov preferuje angličtina. Avšak nesúhlasíme s názorom *Výzvy* o pohodlnom zavádzaní anglických termínov do slovenčiny, kde signatári použili príklad „hand-out“ (správne *handout*). Ondrejovič (Čierna, 2006, s. 9 – 10) konštatuje, že anglicizmus *handout* „sa uplatňuje vo vedeckom diskurze už aspoň dvadsať rokov“ a nesúhlasí so zavedením slovenských termínov *pomôcka*, *príručka*, *rukoväť* ani s navrhovaným novotvarom *príručník*. Tvrdí, že termíny *pomôcka*, *príručka* a *rukoväť* nie sú vhodné, pretože sú už obsadené a ich sémantika nezodpovedá *handoutu*. O *príručníku* vôbec neodporúča uvažovať. S jeho názormi je možné sa stotožniť v plnej miere.

Signatári *Výzvy* sa v kontexte dvojjazyčných názvov obcí na južnom Slovensku obávajú „provokatívneho návratu k stavu bezohľadnej maďarizácie po roku 1867 a opätovne aj po roku 1939“. V tejto súvislosti sa ďalej obávajú o „zdravé národné sebavedomie“, dokonca vyjadrujú obavy o „duchovnú i územnú integritu SR“. Podľa našej mienky, toto nie sú názory hodné reakcie. Signatári *Výzvy* akoby sa pohybovali v priestore 19. storočia, keď boli asimilačné snahy skutočne silné. Paranoidné atakovanie maďarskej minority, či obviňovanie používateľov jazyka z pomätenosti a ľahostajnosti voči slovenskému jazyku vyznieva

nedôstojne a nekompetentne. Kompetentné jazykové inštitúcie podľa nich „svojou laxnosťou a nezodpovednosťou vážne ohrozujú budúcnosť nášho národa“. Podľa Výzvy „umiera kultúra“, „umiera národ“, pretože sa „vedome vzdávame najdôležitejšieho znaku našej národnej identity“, preto signatári vyzývajú na ochranu jazyka, ktorý je akoby tesne pred zánikom. Tvrdia, že je to „v našom vlastnom existenčnom záujme“. Slovenčina sa nenachádza pred zánikom, nie je v havarijnom stave, neumiera a jej používatelia majú vo všeobecnosti štandardnú úroveň spisovného jazyka, čo potvrdil aj celoslovenský sociolingvistický výskum pod záštitou E. Paulinyho, uskutočnený ešte v 60. rokoch 20. storočia. Spomínaný výskum priniesol zaujímavé zistenie, že „spisovný jazyk používatelia na Slovensku ovládajú lepšie, než sa predpokladalo“ (Čierna, 2006, s. 9). Uvedené zistenie okrem iného vypovedá o vysokej miere jazykového povedomia medzi používateľmi jazyka a tiež dokazuje, že jazyk nie je žiadnym umelým útvarom, ale živou a prirodzenou súčasťou každodenného života svojich používateľov, ktorí ho podľa svojich potrieb kultivujú a modifikujú. Nepotrebuje žiadne „záchranné mechanizmy“, ani výzvy na jeho ochranu. Slovenčina nie je malým dieťaťom, ktoré by bolo treba chrániť pred silnejšími a vplyvnejšími susedmi. Jej používatelia sú dostatočne kompetentní na to, aby prostredníctvom vhodného spôsobu komunikácie pestovali (nielen) spisovný jazyk.

Používatelia jazyka dokážu posúdiť primeranosť výberu jazykových prostriedkov a z kontextu pragmatickej interpretácie spätnej s deidealizáciou jazyka vyplýva, že tento spôsob pohľadu na jazyk (teda pragmatické vnímanie a rozlišovanie medzi vhodným a nevhodným jazykovým prostriedkom) má medzi používateľmi jazyka silnú tradíciu, ktorú „uplatňovali aj predchádzajúce generácie“ (Dolník, 2000, s. 170). Nedôvera v používateľov jazyka rozhodnúť sa pri výbere jazykových prostriedkov „správne“, „vhodne“, „spisovne“ nevdojak podporuje vedomie silnejúcej odbornej autority, ktoré veľmi „ľahko skĺzne na rovinu jazykového autoritárstva“ (Dolník, 2000, s. 173). Mnoho jazykovedcov sa oprávnene obáva straty (umelej) autority zo strany laickej verejnosti. Z LT sa tak dozvedáme o biednej pozícii jazykovedcov-popolušiek sediacych v kúte, ktorí sa vraj nedostanú ani do elektronických médií a nemajú možnosť prostredníctvom osvetly ozrejmovvať a naprávať chyby ostatných používateľov jazyka a hlas kodifikátora je hlasom „zo záhrobia času“ a podobne (Lomenčík, 2006).

Jazyk ako symbol vlastnenectva sa z času na čas zvykne používať v protiklade k odrodilstvu a zapredanosti. Delenie používateľov jazyka na „dobrých“ a „zlých“ Slovákov, teda na vlastencov a „tých druhých“ je nebezpečným mimojazykovým presahom do politiky, zneužívajúcej jazyk a symbol jazyka na presadzovanie vlastných cieľov alebo na odpútavanie

pozornosti od nepriaznivých politicko-ekonomických ukazovateľov krajiny. Pestovanie jazykového populizmu, nacionalizmu a mýtov o vlastnej jazykovej alebo národnej dokonalosti, preceňovanie nedostatkov iných národov a podceňovanie vlastných chýb je nebezpečným fenoménom, hroziacim latentným konfliktom. Spolitizovanie jazykovedy je neprípustnou profesionálnou chybou.

Jazyk nie je zakonzervovaný útvar, ale otvorený dynamický systém, ktorý nie je vhodné násilím zatvárať pred svetom a vplyvmi iných jazykov. Prečo sa anglicizmy stávajú témou pre konzervatívnych jazykovedcov? Z diachrónneho i synchrónneho aspektu možno v slovnej zásobe pozorovať prienik množstva germanizmov, hungarizmov, galicizmov, latinizmov alebo slov gréckeho pôvodu (jazyk liturgie a odbornej komunikácie). Prijmime na chvíľu tézu o možnosti očistenia jazyka od všetkých, ale skutočne všetkých cudzích vplyvov bez výnimky. Ako dokážeme presne oddeliť diachrónny aspekt od synchrónneho, s ktorým sú synergicky zviazané? Nie je zložité predstaviť si, čo by sa stalo so slovnou zásobou (a inými jazykovými rovinami) po odstránení všetkých cudzích (= „neslovenských“) slov (a vplyvov) z jazyka. Ohrozená by bola nielen periféria slovnej zásoby, ale i samotné jadro. Pýtame sa, ako slovenčina prežila bez zákona na ochranu jazyka, bez jazykovedcov a bez JÚLŠ do 20. storočia? Ako prežila v časoch pred Štúrom, Bernolákom či Bajzom? Kto sa o ňu staral, kto ju ochraňoval? Kto ju pestoval a kultivoval? Odpovedáme stručne: Samotní predkovia dnešných používateľov jazyka si odovzdávali z generácie na generáciu postupne pestovaný jazyk a „spisovnú slovenčinu vypestovali ako celonárodný dorozumievací prostriedok, ktorý plnil zjednocovaciu a reprezentatívnu funkciu slovenského národa. Aj prostredníctvom tohto jazyka sa stabilizovala národná identita“ (Dolník, 2006, s. 11). Jazyková kultúra slovenčiny a úroveň jej výskumu nikdy nebola taká rozvinutá, ako práve v súčasnom období.

Jazyk je kód. Ak dnes niekto tvrdí, že nerozumie publicistickým textom, pretože sú predimenzované anglicizmami, teda nedokáže text dekodovať, pravdepodobne nie je text príspevku určený jemu. Sympatizanti Výzvy oceňujú prístup francúzskej vedeckej inštitúcie, ktorá každoročne vydáva zoznam amerikanizmov, ktoré je potrebné nahradiť francúzskymi ekvivalentmi, a podobný prístup by privítali aj na Slovensku. Domnievame sa, že toto nie je príklad hodný nasledovania. V LT sa v rámci diskusie o Výzve vyhranili dva protichodné myšlienkové prúdy. Jeden predstavujú signatári Výzvy a ich sympatizanti (Doruľa, Ivanová-Šalingová, Kačala, Kráľ, Lomenčík, Stadtrucker, Šabík, Ťažký, Zavarský) a opačný názor zastávajú lingvisti (Dolník, Findra, Ondrejovič), ktorí tvrdia, že spisovná slovenčina je čoraz prirodzenejším útvarom, hoci v spisovnej slovenčine dlhý čas vládlo napätie medzi

kodifikáciou a nositeľmi jazyka. Ondrejovič výstižne konštatuje, že „zdrojom [...] nedorozumení mohlo byť v minulosti aj to, že kodifikácia neodhadla vždy stav a pohyb v jazyku a usilovala sa kodifikačne za každú cenu udržať v ňom to staré, prežité alebo, naopak, vnieť doň prvky, ktoré telo jazyka odmietalo“ (Čierna, 2006, s. 10). Reálna jazyková prax sa „zrážala s kodifikačnou“ (ibid.), postupne sa od seba takýmto prístupom vzdiaľovali a výroky o „havarijnom stave jazyka“ sa zdali byť pravdivé. Skutočnosť je taká, že i napriek dobrému stavu jazyka, úrovne jazykovej kultúry, aktívnemu prístupu používateľov jazyka k slovenčine a pod. si stále možno prečítať výroky na adresu „zmätenej duše piľneho domajšieho“⁹ alebo Slováka, ktorý „zakopáva pred vlastným [...] jazykom a utápa [sa] v jazykovom balaste“ (Lomenčík, 2006, s. 11). To je dôvod „aktívne sa vyspovedať z jazykových hriechov“ (ibid.) a jedným z „hriechov“ je údajné zabúdanie „na obyčajné slovenské slovo“. Lomenčík (2006) hovorí o nezdravom preferovaní angličtiny (nie anglicizmov!) a znalosť cudzieho jazyka označuje za prejav kocúrkovstva. 40 rokov nám bol nanucovaný, síce nádherný a slovanský, ale nanucovaný istý jazyk. Teraz, keď sa môžeme slobodne rozhodnúť, aký jazyk (a kde) študovať, nám niekto podsúva myšlienku o jeho nezdravom preferovaní. Znalosť cudzieho jazyka nie je otázkou prestíže, ale nevyhnutnosti. Trilingválnosť alebo multilingválnosť je otázkou zdravej prestíže a osobného i národného sebavedomia. Aj prostredníctvom štúdia cudzích jazykov spoznáme a pochopíme materinský jazyk detailnejšie a do väčšej hĺbky.

V neposlednom rade je tu obľúbený a všadeprítomný „Štúrov odkaz“ o pestovaní slovenčiny, o používaní mäkkého ľ a podobne. Štúr a jeho súputníci majú nepopierateľné zásluhy na rozvoji slovenčiny, ale samotný Štúr sa na sklonku života pod tlakom dezilúzií odkláňa od používania slovenčiny v prospech ruštiny a to povestné stredoslovenské ľ považuje za neestetické a vymierajúce. Populárne je tvrdenie o tom, že všetko je relatívne. Nesúhlasíme – pravda nie je relatívna, má len viacero tvárí a podôb. Cesta k pravde určite nevedie cez glorifikáciu národných dejín, dejateľov či cez víziu o ľúbozvučnosti národného jazyka.

1.4 Inovácia a demokratizácia jazyka s ohľadom na anglicizmy

Globalizácia, internacionalizácia, a teda vysoké riziko unifikácie kultúry sú tendencie, pred ktorými sa majú mnohí na pozore. Národy vyjadrujú túžbu zachovať si svoju kultúru

⁹ Autor citácie má na mysli používateľov spisovnej slovenčiny, ktorí „udupávajú milotu a krásotu reči svojej matky“.

a jazyk, ktorý je v rámci kultúry spoločnosti relevantný z hľadiska komunikačno-pragmatického, z hľadiska identity jednotlivca aj identity celej jazykovej (národnej) komunity. Jazyk a kultúra (spoločnosť) sa stávajú jedno, tvoria jednotu a jedno od druhého nemožno oddeliť.

Jazyková situácia vo svete sa neustále mení a v súčasnosti sa tempo zmien ešte zrýchľuje. Niektorými jazykmi hovoria stá milióny (čínština, hindčina, angličtina) a niektoré jazyky sa krátko pred koncom 20. storočia nachádzali tesne pred zánikom (jazyky Severnej Ameriky – jazyk menomini, ktorým údajne na konci 20. storočia hovorilo ledva 50 komunikantov, po mandsky šiesti, po iowsky piati¹⁰). Do konca 20. storočia sa z jazykovej mapy sveta vytratili desiatky afrických, ázijských, oceánskych či amerických jazykov. Autori Krupa–Genzor (1996, s. 37) tvrdia, že zaručenú budúcnosť majú jazyky, ktoré ovláda dostatočný počet adolescentných jednojazyčných komunikantov. Ak sa pozeráme na situáciu z tohto hľadiska,

„ukazuje sa, že na ruskom Severe a na Aljaške je ohrozených 90 % domácich jazykov, v Austrálii (...) hrozí zánik 90 % z 250 jazykov pôvodného obyvateľstva. V Strednej Amerike pravdepodobne vyhynie v blízkej budúcnosti okolo 17 % z 300 jazykov a v Južnej Amerike do 27 % z tamojších 400 jazykov. V Severnej Amerike vymrie [v krátkom čase – pozn. PJ] takmer 80 % jazykov“ (ibid.).

90 % zo všetkých jazykov sveta, ktorých presný počet nemôže byť známy (predpokladá sa 5000 až 6000, niektorí autori dokonca hovoria o existencii až 8000 jazykov, dohovorený invariant predstavuje 6800 jazykov), má podľa Haleho vyhynúť pod vplyvom rôznych negatívnych okolností (asimilácia, genocída, migrácia, vplyv médií – najmä televízie, absencia legálneho potvrdenia/podpory vlastného jazyka štátnosťou). Crystal konštatuje, že môžu byť pokojné tie jazyky, ktoré: a) majú viac ako 1 miliónov nositeľov; b) majú vlastný štát.

Kladíme si otázku: Je možné označiť jeden konkrétny jazyk za najvýznamnejší alebo najvplyvnejší, hoci pomer síl sa neprestajne mení aj medzi „najsilnejšími“ (najrozšírenejšími) jazykmi? Kým v 16. storočí bola politicky najvplyvnejším jazykom európskeho priestoru francúzština (14 miliónov používateľov) a angličtina s piatimi miliónmi používateľov zaujímala piate miesto, o tri storočia neskôr viedla francúzština stále prím (32 miliónov) a angličtina (20 miliónov) sa prepadla na šieste miesto, a to aj napriek skutočnosti, že počet jej

¹⁰ Údaje prevzaté od autorov Krupa–Genzor (1996, s. 36) – je vysoko pravdepodobné, že minimálne posledné dva uvedené jazyky už nemusia existovať, pretože už zanikli spolu so svojimi používateľmi.

používateľov sa zvýšil až štvornásobne, kým počet používateľov francúzštiny sa zvýšil približne len jeden a polkrát. V polovici 20. storočia sa medzi svetové jazyky dostáva ruština (politické pozadie bipolárneho sveta) so 120 miliónmi používateľov a o tretie miesto sa delia tri jazyky – angličtina, francúzština a taliančina, každá so 60 miliónmi používateľov. Pri komplexnom (globálnom) pohľade zistíme, že význam jednotlivých jazykov súvisí najmä s koloniálnou expanziou ich používateľov počas predchádzajúcich storočí (najmä v rozmedzí 15. – 19. storočia). Práve pri takomto pohľade sa angličtina z tretieho miesta v Európe dostáva na druhé miesto na svete čo do počtu hovoriacich. Ako jazyku medzinárodnej komunikácie jej jednoznačne patrí prvenstvo v globálnom meradle.

Význam jazyka nemožno posudzovať len podľa počtu jeho komunikantov, ale podľa vplyvu na používateľov iných jazykov a podľa dosahu na ich jazyky a ich kultúru. Rovnako je dôležité, či sa jazyk používa vo vede, v medzinárodnom obchode, turizme a pod.

Preberanie inojazyčnej lexiky je proces, ktorý zasahuje v podstate všetky európske jazyky bez ohľadu na silu, s akou sa bránia. Tento proces nie je negatívny – je to jeden zo spôsobov obohacovania domácej slovnej zásoby. V diskusii o „cudzej“ slovnej zásobe v materinskom jazyku záleží na uhle pohľadu, pretože ak sa na preberanie pozeráme z diachrónneho hľadiska, potom za inojazyčné (cudzie) slová považujeme všetky, ktoré slovenčina prevzala z ktoréhokoľvek iného neslovenského jazyka (napríklad slová *tehla*, *musieť*, *sveter* pochádzajú z latinského *tegula*, nemeckého *müssen*, anglického *sweater*), ale dnes ich ako cudzie nevnímame. Z hľadiska synchrónneho považujeme za cudzie tie slová, ktoré ako cudzie vnímajú sami používatelia jazyka. Keby sme však z jazyka vypustili všetky prevzaté slová, je viac ako pravdepodobné, že by sa naša komunikácia stala problematickou, hoci pre puristov je miešanie materinského (domáceho) jazyka s iným (cudzím) jazykom prejavom úpadku. Francúzsko v puristickej snahe zabrániť znečisťovaniu jazyka anglicizmami prijalo v roku 1975 jazykový zákon zakazujúci používať tzv. *franglais*. V roku 1994 schválil francúzsky parlament zákon zakazujúci používať anglické slová v prípade, že existujú francúzske pendanty. Porušenie zákona sa trestá vysokou pokutou. Pritom angličtina si v predchádzajúcich storočiach sama vypomáhala francúzskou lexikou. Autori *Dynamiky* (1989, s. 273) sú presvedčení, že „dôsledkom preberania slov je aj napätie medzi tendenciou k internacionalizácii a tendenciou k tvoreniu z domácich zdrojov“. Tomuto napätiu musia čeliť aj iné jazyky, medzi inými aj samotná angličtina (severoamerická angličtina čelí silnému hispánskemu náporu z krajín Latinskej Ameriky).

Britská „jazyková polícia“ minimálne od sedemnásteho storočia vyvíjala nemalé úsilie na konzervovanie jazyka. Bez úspechu. V Spojených štátoch sa bránili prenikaniu neanglických

slov do jazyka tak urputne, až zistili, že len z indiánskych jazykov sa v americkej angličtine ocitlo niekoľko tisíc slov. Úsilie o zastavenie prílivu lexiky z iných jazykov je pochopiteľné pri uvedomovaní si príslušnosti k jazykovej komunite. Človek chráni jazyk tým skôr, ak je tento jazyk súčasťou osobnej a/alebo národnej či etnickej identity, ako sme už spomenuli vyššie. Ochrana jazyka je témou v prípade silných asimilačných snáh iného jazykového spoločenstva.

Jonathan Swift (1667 – 1745), autor preslávených *Guliverových ciest*, predpokladal, že dve-tri mladšie generácie nebudú rozumieť jeho angličtine práve tak, ako on nerozumie Geoffreymu Chaucerovi, ktorý žil tristo rokov pred ním (1340 – 1400). Snažil sa vytvoriť inštitúciu, ktorá by sa zaoberala anglickým jazykom a chránila ho pred cudzími vplyvmi, skomoleninami a nepresnosťami. Približne v tom istom období sa jazykovedec a filozof John Locke (1632 – 1704) zaoberal idealistickou myšlienkou očistenia jazyka s ohľadom na sémantiku lexiky s cieľom vyhnúť sa konfliktom a nejasnostiam významov, pochádzajúcich z nepochopenia prehovoru spolukomunikanta. Presadzovateľ racionalizmu vo vede, Locke (do istej miery aj L. Wittgenstein), sa domnieval, že všetky hádky a nedorozumenia pramenia len z jazykových nejasností, teda že pochádzajú len z jazyka. Žiaľ, dnes už vieme, že nemal pravdu. Jazyk len sám osebe nespôsobuje informačné šumy medzi komunikantmi, ku ktorým dochádza v dôsledku rozdielného vnímania reality alebo vplyvom rôznych skúseností.

Jazyk sa neustále vyvíja, pretože aj ľudská spoločnosť hovoriaca jazykom sa vyvíja spoločensky, historicky, ekonomicky a technologicky, pričom prirodzený jazyk na každú zmenu prirodzene reaguje a musí reagovať – je to prejav jeho životaschopnosti a flexibility. Je to pochopiteľné a bolo by zarážajúce, keby sa dial opak, pretože ak akýkoľvek nástroj nevyhovuje potrebám, na ktoré je určený, treba ho opraviť, odložiť alebo vymeniť. Jazyk je nástrojom, pomocou ktorého komunikujeme, vyjadrujeme myšlienky, postoje alebo emócie. Obmedzovanie by tento ľudský nástroj brzdilo a okypťovalo by pole jeho pôsobnosti (potrebnosti a funkčnosti), čo by bolo na škodu nielen jazyku samotnému, ale najmä jeho používateľom. Samozrejmosťou je istá forma regulácie, ktorá je nevyhnutná v každom jazyku, ak si len jeho používatelia uvedomujú dosah pôsobenia tohto nástroja pre spoločnosť. Tenzia medzi otvorenosťou a zatvorenosťou systému je prejavom zdravia jazyka, ako aj vysokej schopnosti jeho používateľov prispôbovať jazyk funkčným potrebám spoločnosti (jazykovej komunity).

Angličtina prevzala (a neustále preberá) lexiku z asi 120 jazykov, čo je niekoľkokrát viac ako počet jazykov, z ktorých preberá lexiku slovenčina. A predsa sú snahy o očisťovanie jazyka aj na Slovensku. Mnohým prekážajú nefunkčné anglicizmy a poukazuje sa na

agresivitu, s akou sa angličtina udomáčaňuje v iných jazykoch. To však nie je problém angličtiny, ale daných jazykov, ktoré nemajú vhodný ekvivalent alebo pohotových používateľov, reagujúcich na jazykové zmeny a inovácie. Táto poznámka vyznieva sporne v kontexte s vyššie spomenutou formuláciou o prenikaní anglicizmov do všetkých európskych jazykov bez ohľadu na silu, s akou sa bránia. Keď interpretujeme prienik inojazyčnej lexiky týmto spôsobom, zbavujeme tým používateľov jazyka zodpovednosti za stav ich materinského jazyka.

Viktor Krupa sa v jednej zo svojich štúdií okrem iného zaoberá vysokou mierou homonymie japonských kompozít, pôvodne utvorených pomocou čínskych morfém, a ich vplyvom na (ne)zrozumiteľnosť v odbornom štýle (Krupa, 2005, s. 44). Japončina a čínština sú vhodnými príkladmi jazykov uzatvárajúcich sa z rôznych (najmä politických) dôvodov dlhú dobu pred svetom, jeho vplyvom, a teda aj pred jeho jazykmi. Dôsledkom takejto vedomej alebo podvedomej segregácie je náročnosť jazyka pre vlastných používateľov, častá nezrozumiteľnosť a nepochopenie a z toho prameniace napätie medzi informáciou a jej kogníciou komunikantmi jazyka. Prílišná izolácia (jazyková a/alebo politická) môže viesť k presvedčeniu o jedinečnosti daného jazyka a k odsudzovaniu až zavrhovaniu iných jazykov. Tieto názory nemajú ďaleko od mýtov a povier, glorifikujúcich daný jazyk a vytvárajúcich podložia pre rasistické ideológie (porovnaj Krupa-Ondrejovič, 2005). Neprichodí nám hodnotiť uvedené jazyky ani správanie ich predstaviteľov. Použili sme ich len ako príklady na poukázanie dôsledkov neprimeranej izolácie a prepjatých pokusov o čistotu jazyka. Vo všetkých jazykoch je to v podstate rovnaké s nacionalistickými a rasistickými postupmi, pretože jazykové mýty postupne prekračujú rozhranie jazykovedy a cez jazyk zvýrazňujú jedinečné vlastnosti (charakter, myslenie a pod.) príslušníkov národa a slúžia na dehonestovanie iných jazykov a národov.

V súvislosti s témou našej práce si kladieme nasledovné otázky: Treba ochraňovať čistotu jazyka? Kto sa má stať jej ochrancom? Existuje vôbec riešenie, ktoré by sme pri preberaní slov mohli označiť za jediné správne? Existuje niekoľko „správnych“ prístupov? Existuje jazyk bez inojazyčných vplyvov? Odpoveď by mohla znieť, že o jazyk sa starajú samotní kultivovaní používatelia jazyka, ale kto sú to? Jazykovedci? Spisovatelia? Učitelia? Mienka širokej verejnosti? Dôvodom na preberanie lexiky z iných jazykov, v súčasnosti najmä z angličtiny, je už spomínaná tendencia k internacionalizácii, na ktorej negatívnom či pozitívnom vplyve sa jazykovedci nie celkom zhodujú. Môžeme len súhlasiť s tvrdením Kláry Buzássyovej, že „slovenčina bola vždy otvorená pre cudzie slová“ (Novák, 2004). Zároveň dodáva, že jazyk netreba ochraňovať pred cudzím vplyvom, pretože v Európe niet jazyka,

o ktorom možno povedať, že neprebral (resp. nepreberá) lexiku z iného jazyka (z iných jazykov). Jazyk-solitér si v európskom priestore nedokážeme bez interakcie s inými jazykovými spoločenstvami predstaviť. Vo svetovom meradle jestvujú izolované jazyky niektorých prírodných národov, pretože ich používatelia žijú izolovane prevažne z dôvodov geografických, ale v európskom priestore takáto skutočnosť nie je možná.

P. H. Nelde sa v jednej zo svojich štúdií o jazykových konfliktoch zaoberá vlastnosťami preberania inojazyčnej lexiky v smere od dominantného (východiskového) jazyka k recesívnemu (cieľovému) jazyku, kde podotýka, že opačný smer preberania je skôr sporadický a „redukuje sa len na ´folklórne´ slová, t. j. slová označujúce kultúrne prvky folkloristického záujmu, ktoré nejestvujú mimo kultúry identifikujúcej sa s jazykom recesívnej minority. Také slová môžu neraz prežiť jazyk, z ktorého prišli.“ (Nelde, 1999, s.25) Z hľadiska preberania lexiky vidieť istú analógiu medzi angličtinou a slovenčinou, aj keď v slovenskom priestore tieto jazyky vedľa seba neexistujú súbežne ako komunikačný štandard. Slovenčina preberá významnú časť z anglickej lexiky, kým opačným smerom to takto funguje len vo výnimočnom prípade.

Opäť musíme zopakovať, že jazyk neexistuje apriori sám osebe. Vznik jazyka bol podmienený istými komunikačnými potrebami ľudstva. Jazyk používame v konkrétnej situácii a je teda podmienený konkrétnym kontextom, čomu je nutné prispôbiť výber jazykových prostriedkov. Pragmatický aspekt je relevantný v diskusii o „(ne)správnosti“ rôznych prvkov na všetkých jazykových rovinách. Pomocou pragmaticky orientovaných sociolingvistických výskumov by bolo možné odvodiť „hodnotiaci štandard na ´meranie´ jazykovej kultúry a kultivovanosti jazykových prejavov“ (Dolník, 2004, s. 19). Vo všeobecnosti došlo v jazykovede ku komunikačno-pragmatickému obratu, pretože je zrejmé, že tento prístup pomáha objasniť mnohé aspekty jazyka, s ktorými sa systémová lingvistika nedokáže vysporiadať. Nezavrhuje systémovú lingvistiku, veď práve na jej základoch stavíme a využívame výsledky jej skúmaní a záverov, ale sociolingvistika nám poskytuje širší diapazón možností odpovedí na otázky, ktoré systémová lingvistika v mnohých prípadoch nedokáže zodpovedať v dostatočnej miere.

Spomeňme názor Mislovičovej (Katreniaková, 2002) z roku 1994 o absencii udomácnovania anglicizmov pre krátkosť a rýchlosť, s akou sa do slovenčiny preberajú. Podľa Katreniakovej (2002, s. 25) Dvonč naopak tvrdí, že asimilácia (resp. poslovenčovanie) slov anglického pôvodu sa urýchľuje, pretože zachovávanie pôvodnej grafematickej a zvukovej podoby po čase začína používateľa jazyka zaťažovať. Faktom je, že v roku 1969,

keď Ladislav Dvonč publikoval uvedený názor na preberanie a udomácnovanie anglicizmov, bola jazykovo-politická situácia odlišná od dnešnej.

Nevyhnutné preberanie anglicizmov by sme mohli zaradiť k pozitívnemu vplyvu anglickej lexiky na slovnú zásobu slovenčiny, pričom nehodnotíme samotné entity označované anglicizmami. Hodnotíme ich používanie v jazyku. Ukážeme si to na nasledovnom príklade troch výrazov, ktoré sa do slovenčiny dostali naozaj len nedávno: *infotainment*, *celebrita* a *reality show*.

Infotainment /ɪn.fəʊ'teɪn.mənt/ je podľa Cambridge Advanced Learner's Dictionary (CALD) nepočítateľné substantívum s negatívnymi konotáciami na (televízne) správy a fakty, ktoré sú prezentované skôr na pobavenie diváka, ako na sprostredkovanie skutočnej informácie: *It wasn't a real documentary – it was more what you'd call infotainment* (CALD, 2003). Stejskal (.týždeň, 42/2005, s. 31) sa v podstate zhoduje s touto definíciou, keď používa vo svojom príspevku tento termín v podobnej situácii: „Verejnoprávnosť“ teda vyzvala na súboj *infotainment* [zvýraz. P. J.] a bulvár v Novinách JOJ o pol ôsmej“¹¹. V tomto prípade prebehol transfer do slovenčiny bez akejkoľvek sémantickej modifikácie výrazu a v podstate sa stotožnil s významovou funkciou, ktorú plnil v angličtine. Ide o tzv. *blend*, spojenie častí (obyčajne) dvoch slov do celku: v tomto prípade zo slov *information/inform* (informácia/informovať, oznámiť) a *entertainment* (zábava). Podobne vznikol aj notoricky známy *smog* zo slov *smoke* (dym, exhaláty) a *fog* (hmla). K sémantickému posunu počas transferu nedochádza ani pri výrazoch prevzatých pomerne nedávno: *reality show(s)* a *celebrita*, ktorých význam v slovenčine sa stotožňuje s významom v angličtine. Otázne je, či tieto tri výrazy (*infotainment*, *reality show*, *celebrita*) slovenčina potrebuje alebo si dokáže vytvoriť vlastné, prípadne sa úplne zaobíde bez denotátov daných entít. Myslíme si, že slovenčina oplýva skvelým aparátom na preberanie a modifikáciu inojazyčných výrazov, avšak na uvedené tri výrazy nemá adekvátne domáce pomenovanie. S uvedenými výrazmi sa dostatočne vyrovnala a zaradila ich do svojej morfematickej štruktúry. Otázkou ostáva, čo si pod pojmom *infotainment* predstaví používateľ jazyka bez znalosti angličtiny – pravdepodobne v ňom výraz zanechá pocit frustrácie, prípadne rozladenosti. Domnievame sa, že by ľahšie a rýchlejšie porozumel pojmu infozábava a pochopil by, že ide o správy, ktoré si kladú za cieľ nielen informovať, ale aj pobaviť percipienta (diváka, poslucháča, čitateľa).

Celebrita sa v CALD-e (*celebrity* /sɪ'leɪ.b.rɪ.ti/) opisuje ako 1. počítateľné substantívum odkazujúce na niekoho, kto je slávny a úspešný, najmä v zábavnom priemysle, 2.

¹¹* Plné znenie: CITÁCIE za Zoznamom bibliografických odkazov

nepočítateľné substantívum vyjadrujúce status slávneho človeka (*the state of being famous*). Slovenská slovotvorba okrem substantíva *celebrita* a adjektíva *celebritný* nedokáže vytvoriť iný slovný druh (deriváty) ako angličtina: substantívum – *celebration, celebrity*; adjektívum – *celebrated, celebratory*; sloveso – *to celebrate*. Výraz *celebrita* je latinského pôvodu a nepociťujeme tak silno jeho anglický pôvod ako v nasledovnom prípade.

Slovné spojenie *reality show(s)* sa nenachádza ani v CALD-e ani v Macmillanovi (2002). Nepodarilo sa nám nájsť ho ani v online verzii KSSJ (<http://kssj.juls.savba.sk/kssj.cgi>, 2003).

V elektronickom slovníku slovenského jazyka sme objavili len výraz *šou, show* [šou] neskl. ž. charakterizovanom ako prehliadka, predstavenie (obyč. výpravné): napr. veľkolepá *šou* (<http://www.forma.sk/onlines/slex/index.asp>). Vo Wikipédii (online verzia) sa *reality show* zhoduje s televíznym vysielaním, tzv. *reality television* a charakterizuje ju ako žáner televízneho vysielania, bez scenára, dokumentujúci “*actual events over fiction, and featuring ‘ordinary’ people over professional actors*”**¹² (http://en.wikipedia.org/wiki/Reality_show). Aj keď *reality show/šou* tu bola od začiatkov západnej televízie, rozmach zažila len nedávno v roku 2000 uvedením programu *Survivor* v niekoľkých krajinách súčasne, založenom na úspešnom švédskom formáte *Expedition Robinson* (informácia dostupná na stránke http://en.wikipedia.org/wiki/Survivor_%28TV_series%29). Kritici *reality show/šou* tvrdia, že názov je viac než zavádzajúci, pretože má s realitou pramálo spoločné: účastníkov umiestnia do exotického prostredia alebo ich vystavia nenormálnym situáciám a takto v podstate veľmi umelo sa snažia navodiť pocit skutočnosti a skutočného života. Podľa výsledkov prieskumu Nielsen Media Research je zrejmé, že 56 % všetkých televíznych *show/šou* v Spojených štátoch tvoria práve *reality show(s)* a vo svete celkovo zastupujú 69 % zo všetkých televíznych *show(s)*.

Uvedieme ešte jeden príklad, pretože na rozdiel od slov *celebrita* (z angl. *celebrity* – zaujímavá grafická zhoda s nominatívom plurálu v slovenčine) alebo *infotainment* nemožno nájsť lexikalizovanú podobu slova v lexikonoch z rokov 1999 ani 2002-2003 (nenachádza sa v Slovníku cudzích slov ani vo Veľkom slovníku cudzích slov). Podobne ako *reality show*, nenájdeme v anglických výkladových slovníkoch ani slovo *blog*. V online verzii anglického etymologického slovníka sme výraz objavili na stránke <http://www.etymonline.com/>, kde sme sa dozvedeli nasledovné: neologizmus sa začal objavovať v rozmedzí rokov 1999 – 2004 a je skratkou výrazu *weblog* (*world wide + log*). Joe Bloggs je meno obyčajného radového britského občana, človeka milión, ktoré sa začalo používať okolo roku 1969 (americký

¹² ** Plné znenie: : CITÁCIE za Zoznamom bibliografických odkazov

ekvivalent Joe Blow), z čoho je zrejmé, že ide o typický britský anglicizmus. *Blog* v angličtine vystupuje ako substantívum (*blog, blogging; blogger*) a pomocou anglickej konverzie aj ako sloveso (*to blog, blogged*). *Blog* je forma internetového denníka alebo chronologického usporiadania myšlienok; pri slovese ide o skutočnosť, že niekto je autorom online denníka (byť autorom – *to author an online diary*). Do slovenčiny prenikol *blog* cez denníky (napr. Sme a iniciatíva *blog.sme.sk*) a týždenníky (napr. .týždeň), t. j. prostredníctvom tlače (dnes často nazývaných *printové médiá*, aby podčiarkli skutočnosť, že je možné prečítať si aj ich elektronickú podobu na internete). Slovenčina pozná päť podôb termínu: *blog* (maskulínne substantívum neživotné podľa vz. dub), *blogger* (maskulínne substantívum životné podľa vz. chlap), *bloggerstvo* (substantívum stredného rodu podľa vz. mesto), *blogovanie* (substantívum stredného rodu podľa vz. vysvedčenie) a sloveso *blogovať* s konjugáciami *blog-ujem, blog-uješ, blog-uje, blog-ujeme, blog-ujete, blog-ujú*. Termín je ľahšie zaradiť do štruktúry slovenčiny, pretože posledná graféma aj fonéma je práve spoluhláska. *Reality show* je nesklonný termín aj preto, že usporiadanie foném a grafém nie je typické pre slovenskú morfológiu.

Prostredníctvom angličtiny sa do slovenčiny nedostávajú len anglofónne pomenovania, ale aj výrazivo z indiánskych, austrálskych a indických jazykov, ktorých inventár tiež prispieva k rozmanitosti a obohacovaniu slovenskej slovnej zásoby.

1.5 Dôvody preberania inojazyčnej lexiky – historický exkurz

Vo výskume lexiky každého jazyka sa odráža nielen jeho história ale aj estetická hodnota a kultúrna zložka danej spoločnosti. Ako sa mení a vyvíja spoločnosť, rovnako sa mení aj jazyk jeho používateľov. Najdynamickejšou zložkou jazyka je práve rovina lexikálna – mnohé slová menia svoj význam, zanikajú alebo vznikajú, či prenikajú do jazyka prostredníctvom interakcie s inými jazykmi.

Na území dnešného Slovenska patrili medzi signifikantné jazyky latinčina, čeština, maďarčina a nemčina. Ich vplyv sa prejavil najmä na lexikálnej rovine slovenčiny.

Slová, ktoré sa do slovenčiny dostali priamym kontaktom sú konkrétnejšie, „zväčša hovorové a v istej miere aj expresívne“ ako uvádza Mistrík (1989, s. 88). Takto sa do slovenčiny dostal slová nemeckého a maďarského pôvodu. Z nemčiny *šľak, špehovať, fortieľ, just, mordovať, ratovať, rabovať, truc, krám, handlovať* a pod. Z maďarčiny *banovať, beťár, kynožiť* a iné. Forma prevzatých hovorových a familiárnych expresív postupne asimilovala, ale funkčne sa zaradili ak štylisticky príznakové slová. Germanizmy a hungarizmy majú

prevažne nespisovný charakter a dostávajú sa na okraj slovnej zásoby. Len malá časť z nich je dnes bezpríznamová (*d'akovať, musieť, kuchár, cukor, cieľ, čardáš, vankúš, ...*)¹³

Slová, ktoré sa do slovenčiny dostali nepriamym kontaktom, v písomnej podobe sú prevažne gréckeho a latinského pôvodu a najstaršie takéto výpožičky sú biblizmy a konfesionalizmy (*anjel, apoštol, biskup, diabol, koleda, kresťan, kríž, oltár, pohan, žehnať atď*).

1.5.1 Latinčina

Lexikálny vplyv latinčiny na slovenčinu možno pozorovať podľa doložených súvislých slovenských textov od 15. – 16. storočia¹⁴. Latinčina existovala popri slovenčine, ale mala jednoznačne oficiálny charakter. Stala sa bohoslužobným jazykom rímskej cirkvi a bola oficiálnym jazykom uhorskej kráľovskej kancelárie. Boli ňou písané náboženské aj náučné knihy, dokonca beletria (Doruľa, 1977). Dnes by sme povedali, že Uhorsko bolo multikultúrnou krajinou a to po dlhé stáročia. Počas celého obdobia bola zdrojom prevzatí do jazykov národov a národností obývajúcich Uhorsko. Zároveň sa stala latinčina ústnym rokovacím jazykom na nižších stupňoch súvekej administratívy a súdnictva. Nie je preto žiadnym prekvapením, že veľa latinizmov sa dostáva práve do administratívnoprávnej terminológie.

Latinčina mala detailne vypracovanú právnu terminológiu a to až do najmenších významových odtienkov. Vo vrstve kultúrnych slov z latinčiny tej doby prenikli pojmy ako *instans, fatens, comisia, procurator, convictia, comparovať* a iné.

V značnej miere ju používali pri korešpondencii šľachtici i mešťania. Takto latinizmy prenikajú do kultivovaného jazyka slovensky hovoriaceho mešťanstva a zemianstva.

Latinčina výraznou mierou ovplyvnila slovenčinu v 15. – 18. storočí. Vplývala nielen na lexiku ale aj na iné jazykové roviny. Na dlhé obdobie sa stala znakom a vzorom vzdelanosti – vzdelanci ju používali v písaných aj hovorených verejných prejavoch. Hierarchicky bola najvyššie hodnoteným jazykom.

Každodenným dorozumievacím jazykom Slovákov boli rôzne podoby slovenských nárečí. V kultúrnom prejave sa začína uplatňovať slovenčina s nadnárečovými prvkami. Kultivovanú podobu jazyka používali mešťania, zemanovia a vzdelanci pri spoločenskom styku vo svojom domácom prostredí (Doruľa, 1977). V písaných prejavoch sa používajú knižné

¹³ Používame príklady, ktoré uvádza Mistrík (1989, s. 89)

¹⁴ Pauliny (1983) uvádza ako príklad latinské legendy zo 14. storočia, kedy do jazyka začína z latinčiny prenikať prevažne kresťanská terminológia.

prvky (napr. latinizmy a bohemizmy) v hovorenej reči nepoužívané. Jazyk písomných prejavov z hľadiska protikladu hovorenosti ku knižnosti výrazne ovplyvňovala aj čeština.

1.5.2 Čeština

Nástupom 12. storočia dochádza k prílevu českých duchovných na územie dnešného Slovenska. Tento fakt mal za následok poslovenčovanie češtiny aj z toho dôvodu, že českí duchovní sa jazykom čo najviac potrebovali priblížiť miestnemu obyvateľstvu, ktoré si češtinu aj samo poslovenčovalo.

Po zániku Veľkej Moravy Slováci dost' dlhý čas nemali vlastné politické ani kultúrne centrum. Panovník Karol IV. v roku 1348 založil univerzitu, ktorá sa veľkou mierou zapríčinila o vplyv češtiny na slovenčinu prostredníctvom slovenských študentov pôsobiacich práve na Karlovej univerzite. Prenikanie husitov na územie Slovenska sa tiež pričínalo o prílev bohemizmov do jazyka.

Slovenskí používatelia jazyka aktívne siahajú po českej terminológii – predovšetkým slovenské mešťanstvo – záznam zo Žiliny z roku 1381, kedy panovník musí riešiť spor medzi Slovákmi a Nemcami. Príčiny sporov nie sú pre kontext práce podstatné, mali prevažne hospodárske a sociálne dôvody ústiace do národnostných konfliktov.

V Žilinskej knihe v preklade magdeburského práva z nemčiny do češtiny z 15. storočia sú badateľné hláskoslovné aj tvaroslovné slovakizmy a slovenská právna terminológia.

Čeština sa používala ako dorozumievací prostriedok a pre jej zrozumiteľnosť si ju mohli Slováci prispôsobovať a rôzne je poslovenčovať. Čeština sa uplatňovala predovšetkým ako praktický písomný prostriedok (korešpondencia, testamenty, zápisy o sporoch, dohodách, hospodárskych transakciách a pod.). Neprikladali sa jej iné hodnoty a nekládli sa ani presné hranice jej poslovenčovania. Stupeň a hranica slovakizovania záviseli od konkrétnych okolností.

Na druhej strane dochádzalo k počesťovaniu slovenských písomných prejavov. Miera počesťovania závisela od pisateľa a jeho úrovne ovládania češtiny. V evanjelickej cirkvi bola v 16. storočí po reformácii nahradená latinčina češtinou. Vzdelané evanjelické duchovenstvo ovládalo češtinu, ale v ústnej forme sa pri obradoch používala slovakizovaná čeština.

Vo verejných hovorených prejavoch sa často používala latinčina alebo kultivovaná slovenčina s českými prvkami.

1.5.3 Maďarčina

Vplyv maďarčiny na slovenčinu je vnímaný v kontexte hegemonie uhorskej monarchie. K Slovákom preniká maďarčina nielen ako jazyk vládnucej vrstvy feudálov ale aj prostredníctvom spolužitia zmiešaného slovensko-maďarského obyvateľstva. Doruľa (1977, s. 61) uvádza, že Maďari sa napríklad usadili v Krupine a Prešove, kde sa maďarská etnická zložka výrazne prejavuje ešte v 17. storočí, o čom svedčia písomné záznamy.

Istou tradíciou sa v Uhorsku stalo pomad'arčovanie latinských názvov miest a obcí, ktoré sa v tejto podobe mali používať v latinských textoch. Tento úzus neskôr porušovali pisári neuhorského pôvodu neznalí uhorskej diplomatickej praxe.

Maďarčina ako konverzačný jazyk vládnuvich vrstiev preniká do prostredia slovenskej šľachty a zemianstva. V časoch tureckej okupácie južnej časti Uhorska prichádza na územie Slovenska maďarská šľachta, ktorú sa slovenská šľachta snaží napodobňovať okrem iného aj používaním maďarského jazyka. Prostredníctvom maďarčiny sa tak demonštruje príslušnosť k privilegovanej vrstve, resp. k uhorskému národu (*natio hungarica*).

Zaujímavé je, že ešte v prvej polovici 18. storočia neplní jazyk národnoidentifikačnú funkciu. Jazyk nebol konštitutívnym znakom uhorského národa. Podľa Tibenského (1965, s. 77 – 79) Ján Baltazár Magin vo svojej Apológii¹⁵ z roku 1728 tvrdí, že „...uhorskí Slovania sú členmi toho istého národa ako Maďari. [...] Ak trvalý pobyt v [starovekom] Ríme robí zároveň rímskym občanom Gréka, Araba, Peržana, Méda, Arménca, Tráka a čo skôr urobí hocktorého Slovana Uhrom než jeho narodenie v Uhorsku?“ Magin na inom mieste svojej Apológie uvádza: „A preto, keďže novovekí Slovania bývajúci v Uhorsku, kde sa nielen narodili, ale naozaj ako jeho praobyvatelia tam žijú, nemohol by nikto Slovákom upierať meno Uhrov, iba ak by nemal rozum.“ Z uvedeného jasne vyplýva, že aj súdobí vzdelanci vnímali príslušnosť k národu v kontexte uhorskej monarchie. Príslušnosť k uhorskému národu sa v tomto období vníma aj ako prejav lojality k feudálnemu zriadeniu monarchie. Pojem uhorský národ zastrešuje všetky národnosti a etniká žijúce v spoločnom politickom usporiadaní uhorskej monarchie. Národ, resp. uhorský národ (*natio hungarica*), sa chápe ako politická nie etnická (resp. etnicko-jazyková) entita.

Z maďarčiny prichádzali slová do živej hovorenej reči a odtiaľ sa dostávali do písomností. Z maďarskej administratívnej terminológie prenikali výrazy do živej hovorenej slovenčiny. Tým sú maďarské prevzatia odlišné od latinských a českých prevzatí, ktoré si

¹⁵ Pôvodný a presný názov Maginovej Apologetiky je latinský: *Murices sive apologia pro inclyto comitatu Trenchiniensi*.

zachovali prevažne knižný ráz. Výrazy spojené s feudálnym Uhorskom a jeho inštitúciami sa postupne vytratil. Viaceré z nich sú dnes známe ako historizmy (napr. *kuruc*, *išpán*). V slovenských nárečiach sa mnohé prevzatia udržali dlhšie ako v spisovnom jazyku. Ide napríklad o výraz *belčov*. V slovenských ľudových rozprávkach sa možno stretnúť so slovami ako *hintov*, *tátoš* a podobne, ktoré majú maďarský pôvod. Po vzniku Československa v roku 1918 sa rozsah a význam slovensko-maďarských jazykových kontaktov výrazne oslabil. Pre spisovnú slovenčinu nadobudol dôležitý význam práve jazykový vzťah slovensko-český.

1.5.4 Nemčina

Nemeckých banských odborníkov začínajú pozývať do Uhorska Anjouovci. Nemeckí migranti osídľujú stredné Slovensko, Gemer a Spiš.

V období moru a tatárskych vpádoch dochádza k vyludneniu celých dedín a preto v 13. storočí dostávajú nemeckí obyvatelia od panovníka Belu IV. možnosť usídlieť sa na území dnešného Slovenska. Nemecká migrácia (resp. kolonizácia) sa realizovala v štyroch etapách. Prvá etapa po vpáde Tatarov v rokoch 1241-1242. Druhá etapa v druhej polovici 16. storočia časoch protireformačného hnutia. Tretia etapa prebiehala v priebehu 18. storočia v časoch víťazstva nad Turkami, ale táto fáza nemeckej migrácie zasiahla Slovensko len veľmi okrajovo. Štvrtá etapa bola podnietená dopytom po odborníkoch v oblasti uhorských manufaktúr v 19. storočí. Každá z uvedených etáp prisťahovalectva zanechala stopy na stave spoločnosti, krajiny aj jazyka.

Z prvej fázy nemeckej kolonizácie sa dochoval záznam v podobe magdeburského práva zapísaného v Žilinskej knihe (preklad do nemčiny v roku 1378), ktoré bolo do slovenčiny preložené v roku 1473. O Žilinskej knihe sa zmiňujeme aj preto, lebo práve zmienený preklad do kultúrnej západoslovenčiny je dokladom o prvotnom národnom povedomí slovenského meštianstva. Obyvatelia mesta Žiliny sa necítili byť len mešťanmi a príslušníkmi mesta, ale aj Slovákmí, ktorí žiadali rovnaké zastúpenie v mestskej rade ako obyvatelia nemeckej národnosti. Ľudovít Veľký im v čase svojej návštevy 7. mája 1381 vyhovie a udeľuje Privilegium pre žilinských Slovákov. Takúto výsadu nemali v tej dobe ani Česi v Prahe (až od roku 1413) a ani Maďari v Budíne (až od roku 1438)¹⁶.

Z nijakého iného jazyka nepreniklo do živej hovorenej slovenčiny toľko výrazov ako práve z nemčiny v rozmedzí 15. – 18. storočia. Novousadlíci si prinášajú vyspelú organizáciu banskej a cechovej remeselnej výroby. Na základe svojich panovníkom garantovaných

¹⁶ Údaje: Moravčík, 2004, s. 17-18 a <http://www.saske.sk/cas/3-2000/ojejnik.html>

privilegií mali Nemci správu miest a cechov vo svojich rukách po celé stáročia. Záznamy o rôznych sporoch medzi zmiešaným slovensko-nemeckým obyvateľstvom pochádzajú už zo 14. storočia. Mnohostranné kontakty zanechali svoj odliatok aj v jazyku na oboch stranách, v slovenčine ale aj v nemčine slovenských Nemcov, ktorí sa postupne poslovenčili. O dôležitosti a význame nemeckých obyvateľov svedčia prebrané nemecké výrazy z oblasti remeselnej výroby, baníctva a cechovej organizácie, z oblasti mestskej samosprávy a súdnictva ako aj s javmi súvisiacimi s každodenným životom. Mnohé slová dnes pod vplyvom ortografickej asimilácie „zakrývajú“ svoj nemecký pôvod, napríklad frekventované slovo jarmok (jarmark, jarmak, jarmek z nem. *Jahrmarkt*, výročný trh). Slovo pochádza práve z cechovej oblasti. O germanizmoch miestnych názvov sa možno dočítať viac aj v monografii *Hydronymia povodia Turca* (Krško, 2003).

Prostredníctvom nemčiny sa do slovenčiny dostalo aj slovo *oficier/oficír* (nem. *Offizier*) v 17. storočí najčastejšie používané vo význame „úradník, funkcionár, správny zamestnanec“ (Doruľa, 1977, s. 89) a zároveň sa tu silno pociťovala súvislosť s latinským *officium*. Súčasne sa používalo na označenie nositeľa vojenskej hodnosti a takto ho poznáme dodnes. Z oblasti vojenstva prešlo do slovenčiny veľa výrazov: *soldat* (nem. *Soldat* z talianskeho jazyka), *maširovať* (nem. *marschieren* z fran.), *verbovať* (z nem. *werben*), *kaprál* (nem. *Kapral* z fran. *caporal*), *lajtnant* (nem. *Leutnant* z fran. poručík) atď.

Mnohé nemecké, latinské alebo slovenské výrazy fungovali vedľa seba synonymne, napr. rektor (lat. *rector*) – šulmajster (nem. *Schulmeister*) – učiteľ.

Mnohé slová prevzaté z nemeckého jazyka doložené v písomnostiach v 15. – 18. storočí nepociťujeme ako neslovenské. Napríklad: farba, fortieľ, frajerka, fruštík, majer, mordovať (sa), ratovať, šranky, švagor, štránok atď. Naopak mnohé slová zo slovenčiny prevzali Nemci do svojho jazyka (*Robota*, *Kat*, *Lapatte* – lopata), presne ako Maďari prevzali do maďarčiny asi 3000 slovenských slov.

Nemecké obyvateľstvo postupom času asimilovalo so slovenským prostredím, ale spoločenský a jazykový slovensko-nemecký kontakt zanechal na slovenčine trvalé stopy.

1.5.5 Poľština, ukrajinčina, rumunčina

Slováci v rozmedzí 15. – 18. storočia používali latinčinu, češtinu a poľštinu, no podmienky používania spomenutých jazykov Slovákmi a charakter vzťahu slovenčiny k nim boli rozdielne.

Slovná zásoba z poľštiny, ukrajinčiny i rumunčiny sa do slovenčiny dostáva valašskou kolonizáciou od 15. storočia (Pauliny, 2003).

1.5.5.1 Poľština

Najväčšia zhoda podmienok i charakteru vzťahu k slovenčine je pri používaní češtiny a poľštiny. Tu je však rozdiel v rozsahu uplatnenia oboch jazykov. Použitie poľského jazyka bolo územne obmedzené. Poľština sa neuplatnila ako bohoslužobný jazyk evanjelikov. Slováci poľštinu často používali v písomných prejavoch ako praktický dorozumievací prostriedok. Najmä časť východného Slovenska (Šariš) obchodne inklinovala k Poľsku.

1.5.5.2 Ukrajinčina

Ukrajínčina (rovnako ako nemčina alebo maďarčina) sa neuplatnila v takej funkcii ako latinčina, čeština alebo poľština. V písomnostiach z 15. – 18. storočia je ukrajinských jazykových prvkov len veľmi málo. Zato údaje o prítomnosti ukrajinskej národnosti sú pomerne bohaté (najmä zo Zemplínskej a Užskej župy).

1.5.5.3 Rumunčina

Rumunské názvoslovie súvisí s valašskou kolonizáciou, a teda s pastierstvom, chovaním oviec a s výrobou produktov súvisiacich s týmto odvetvím. *Salaš, bryndza, valach* a podobne dnes ako cudzie nepociťujeme. Pastierska terminológia sa prispôsobila systému slovenčiny dokonale. Mistrík vo svojej Štylistike (1989, s. 88) uvádza, že v čase valašskej kolonizácie od konca 14. storočia do začiatku 17. storočia sa preberali do slovenčiny mnohé rumunské slová.

1.6 Dôvody preberania inojazyčnej lexiky – synchronný aspekt

Jazyk ako systém znakov a kódov musí predstavovať istú stálosť a stabilitu, pretože inak by len ťažko mohol plniť svoju primárnu funkciu, ktorou je dorozumievanie. Na druhej strane nesmie petrifikovať, pretože by nebol schopný spĺňať požiadavky kladené zo strany užívateľov jazyka a pomaly by začal odumierať, až by celkom prestal fungovať. V súvislosti s jazykovou stálosťou hovoríme o „tzv. pružnej stabilite jazyka“ (Bujalka-Baláz-Rýžková, 2000, s. 13).

Príčiny jazykových zmien bývajú rôzne a spravidla ide o súbor viacerých činiteľov, ktoré sú dvojakého charakteru: vnútorné a vonkajšie. Pozorovaním jednotlivých jazykov (nielen

počas väčšieho časového rozpätia) zistíme, že v každom z nich postupne dochádzalo k istým zmenám „zvonku“ z rôznych príčin a že dochádzalo k zmenám nielen na báze jednotlivostí a jazykových prvkov, ale menil sa dokonca celý systém jazyka, pričom tento nebol zasiahnutý zmenami v rovnakej miere na jednotlivých úrovniach, pretože najodolnejšie voči zmenám sú najmä gramatické štruktúry (morfológia a syntax) a základná slovná zásoba. Viktor Krupa v jednej zo svojich prác z polovice sedemdesiatych rokov dvadsiateho storočia spomína dva primárne aspekty fungovania jazyka: asimiláciu a akomodáciu jazyka. Asimiláciu chápe ako úsilie systému prispôbiť si okolité prvky a akomodáciu opisuje ako prispôbovanie sa systému okolitým prvkom. S asimiláciou a akomodáciou je úzko spätá otvorenosť systému jazyka. Z uvedeného vyplýva, že „jazykový systém je dynamická entita, keďže sa neustále dostáva do interakcie s inými systémami. Táto interakcia sa uskutočňuje jednak medzi jednotlivými jazykovými systémami, jednak medzi jazykom a extralingvistickým priestorom, ktorý naň vplýva.“ Prvý vzťah možno nazvať interlingválny a druhý extralingválny. Môžeme však hovoriť aj o existencii tzv. sprostredkovaného prevzatia, keď sa lexéma dostáva do cieľového jazykového systému prostredníctvom sprostredkovateľa (jazyka L_x)¹⁷.

V súčasnosti existuje v oblasti lexikálnej roviny slovenčiny rozpor medzi obsahom a formou pri viacslovných pomenovaniach: vysoká škola, štátna skúška atď., aj keď ide vždy o jednu obsahovú jednotku, respektíve jeden jav, ktorý svojou formou zodpovedá spojeniu viacerých formálnych jednotiek (slov). Slovenčina tento rozpor rieši univerbizáciou, t.j. pretvorením týchto viacslovných pomenovaní na jednoslovné. Využívajú sa pritom rôzne postupy, napr. výška, štátnica, pričom platí, že štandardný jazyk býva konzervatívnejší a nové tvary vzniknuté v hovorovej rovine prijíma len s nevôľou a dokáže ich tolerovať najmä v slangu. Vonkajšie faktory sa veľkou mierou podpisujú na vývine jazyka, napríklad vtedy, keď doň zasahuje vplyv iného jazyka. V súvislosti s migráciou lexikálnych jednotiek z jedného jazyka do iného hovoríme o prevzatých, už zdomácnených slovách (*hokej, víkend, o.k, fajn*) a o cudzích slovách, teda len príležitostne vypožičaných (napr. *power-play* po čase nahradila *presilová hra* alebo *presilovka*). Proces preberania z iných jazykov je pre slovenčinu úplne prirodzený a bolo by chybou považovať tento jav za negatívny, pretože ostatné jazyky sa nachádzajú v podobnej situácii. V súvislosti s vonkajším pôsobením na jazykový systém môžeme hovoriť o objektívnom sociálnom vplyve na jazyk a o zásahoch do jazykového

¹⁷ Pomocou schémy by sme mohli tento vzťah zaznamenať ako $L_1 \rightarrow L_x \rightarrow L_2$. Tak napríklad *magazín* sa z arabčiny do slovenčiny dostal pomocou sprostredkovateľského jazyka – angličtiny a v arabčine pôvodný význam bol 1) sklad, skladisko; zásobáreň; neskôr 2) veľký obchodný dom predávajúci tovar priamo spotrebiteľom. Dnes pojem v sebe zahŕňa periodický, obyčajne obrázkový časopis pestrého obsahu.

systému (kodifikačný proces), pričom tieto sú odstupňované s ohľadom na jednotlivé jazykové roviny.

„Proces preberania slov cudzieho pôvodu je rytmicky nerovnomerný – nerovnomerný pokiaľ ide o jazyky, z ktorých sa obohacuje, ako i o časové obdobie a o silu, ktorá je pre takéto obohacovanie príznačná“, napísal Jozef Mistrík v roku 1984 a mal, samozrejme, pravdu, pretože jazyk je organickou súčasťou nášho života a neustále sa vyvíja, často so živelnou intenzitou rieky.

Pri preberaní slov¹⁸ dochádza k adaptácii na niekoľkých rovinách súčasne¹⁹:

„Primárne ide o translexikalizáciu, pretože lexikálna jednotka migruje z jazyka do jazyka ako celok. V rámci takejto lexikálnej jednotky prebieha transfonemizácia na základe princípu relatívneho fonematického paralelizmu²⁰, ďalej transmorfemizácia (prehodnotenie morfematickej štruktúry), transmorfologizácia (prehodnotenie gramatických kategórií); vo vyššom stupni adaptácie sa pri apelatívach prejavuje aj transortografizácia²¹ (zmena pravopisnej stránky lexémy, napr. football → futbal). Transštylemizácia sa prejavuje ako zmena v stylistickej príslušnosti lexémy, napr. neutrálne → knižné, neutrálne → hovorové: lexéma sorry má v angličtine neutrálny status – hoci sa používa najmä v hovorenej podobe angličtiny²² – zatiaľ čo v slovenčine sa hodnotí ako subštandardný výraz.“ (Ološtiak, 2001, s. 83)

Krok so živelnosťou hovorového²³ jazyka udržiava svojrázny a osobitný jazyk tlače, v ktorom sa nezriedka vyskytujú slová, ktoré ešte nie sú lexikalizované, ale v slovnej zásobe jazyka sa už nachádzajú a rozhodne nie sú na okraji slovnej zásoby len preto, že ešte nie sú zaznamenané v slovníku. Jazyk je otvorený systém, čo sa prejavuje v jeho otvorenosti

¹⁸ Hovoríme o preberaní apelatívnej lexiky z anglického jazyka.

¹⁹ Uvažujeme o vzťahu $L1 \rightarrow LS$ alebo prípadne $L1 \rightarrow Lx \rightarrow LS$, kde $L1$ = anglický jazyk, LS = slovenský jazyk a Lx = sprostredkujúci jazyk.

²⁰ Princíp relatívneho fonematického paralelizmu znamená, že fonémy $L1$, ktoré nejstávajú vo fonematickom inventári $L2$, sa nahrádzajú najbližšie stojacimi fonémami $L2$, napríklad z anglického *jazz* /dʒæz/sa v slovenčine postupne stáva /džez/.

²¹ Prispôbovanie sa lexém pravopisnému hľadisku vo všeobecnosti, pretože transortografizácia v sebe zahŕňa rozsiahly diapazón významov na rozdiel od transkripcie.

²² Podľa údajov Britského národného korpusu a Longmanovho lancasterského korpusu spracoval a uvádza Longman v treťom upravenom vydaní (rozšírenom o nové výrazy) z roku 2001 na strane 1373, kde sa dočítame, že v hovorenej angličtine sa *sorry* nachádza štyrikrát častejšie ako v písanej podobe. „...the word sorry is much more common in spoken English than in written English. This is because it has special uses in spoken English and is used in some common spoken phrases.“

²³ Pozor na rozdiel medzi *hovorovým* (viažuci sa na kodifikovaný spisovný jazyk) a *hovoreným* jazykom (ústny jazykový prejav). V posledných rokoch sa inventár hovorových prostriedkov v lexike značne rozširuje, pričom ich častý výskyt najmä v publicistike má tendenciu posúvať príznakové hovorové prostriedky do neutrálnej pozície. S narastaním funkcií spisovného jazyka v súčasnosti sa úmerne rozširuje aj inventár výrazových prostriedkov hovorového štýlu (Mistrík, 1993, s.179).

prostredníctvom mimojazykovej reality a, samozrejme, aj v interakcii s inými jazykmi, pretože jazyk má spoločenský charakter. Slovenčina sa preberaniu slov nebráni, práve naopak, jej slovná zásoba disponuje prevzatými slovami z viac ako šesťdesiatich jazykov (medzi nimi lexikálne jednotky z češtiny, nemčiny, ale aj z iránciny, perzského jazyka alebo čínštiny). Proces, ktorý sa v minulosti označoval ako preberanie, môžeme dnes nazvať internacionalizáciou, ktorá sa výrazne podieľa na diferenciácii prehovorov a prejavov, teda aj na kvalite komunikácie ako takej vôbec. Interakcia²⁴ s inými jazykmi je spravidla regulovaná tak, aby nedošlo k ohrozeniu základnej, komunikatívnej funkcie jazyka (Vachek, 1966, s. 35).

Do slovenčiny prenikajú europeizmy. Sú to internacionálne slová, ktoré sú súčasťou jadra slovnej zásoby a nie sú technickými ani vedeckými pojmami. Za europeizmy možno považovať lexikálne jednotky, ako *elektrina*, *televízia*, *doktor*, *rádio*, *program*, *telefón* alebo *automobil*. Z europeizmu sa stane internacionalizmus častým používaním v bežnej reči natoľko, že ich používateľ prestane cítiť ako cudzie, importované, neslovenské slová. „Europeizmy sú slová, ktoré sa bežne používajú vo viacerých, najmä väčších európskych jazykoch.“ (Mistrík, 1989, s. 92) Dodávame, že kým sa v minulosti internacionalizmy, vrátane europeizmov, latinizovali (alebo frankofonizovali), v súčasnom období sa anglikanizujú, resp. amerikanizujú.

1.7 Mimojazykové a vnútrojazykové príčiny

Príčiny preberania slov z cudzích jazykov (nielen z angličtiny) môžeme podľa Katreniakovej (2002, s. 25) rozdeliť na dve základné skupiny: mimojazykové a vnútrojazykové:

Mimojazykové príčiny:

- kultúrny vplyv jedného jazyka na druhý,
- kontakty krajín,
- zvýšený záujem o štúdium istého jazyka – prípad angličtiny [PJ],
- autoritatívnosť jazyka, z ktorého sa preberá – medzinárodná dominancia angličtiny [PJ],
- historicky podmienený záujem o kultúru istej krajiny,
- úroveň jazykovej kultúry vrstiev prijímajúcich nové slovo,
- snaha komunikanta pôsobiť aktuálne a/alebo fundovane najmä v televíznom prenose alebo novinovom článku [PJ].

²⁴ Bez ohľadu na to, či ide o jazykovú asimiláciu alebo akomodáciu.

Na internú jazykovú situáciu slovenčiny má silný vplyv posilňovania internacionalizácie, tendencia k masovému bilingvizmu, miera rozsahu stykov s anglo-americkou kultúrou, tlak na preferovanie anglického jazyka a celkový nárast jednotlivcov na ich cudzojazyčné aktivity.

Vnútrojazykové príčiny:

- nejestvovanie názvu pre nový pojem – častý dôvod použitia anglicizmu [PJ],
- potreba presnosti, jednoznačnosti a jednomennosti, a teda tendencia utvoriť jednoslovný termín namiesto viacslovného [ekonomizácia jazyka – pozn. PJ],
- potreba diferencovať doterajší význam slova,
- nemožnosť tvoriť odvoodeniny od domáceho názvu, tvorenie slov rovnakého typu s použitím jedného spoločného prvku,
- internacionalizácia a demokratizácia jazyka [PJ],
- (morfematická) štruktúra slova/výrazu z preberaného jazyka a schopnosť preberaného výrazu zaradiť sa do štruktúry materinského jazyka [PJ].

Príčinami používania angličtiny ako celosvetového jazyka sa zaoberáme v časti 1.8.2 Angličtina – lingua franca súčasnosti.

Otázka vhodnosti či nevhodnosti preberania anglicizmov je jednou z najdiskutovanejších tém týkajúcich sa jazyka a úrovne jazykovej kultúry ako takej. V tomto smere hovoríme o funkčnom a nefunkčnom preberaní lexiky.

Preberanie anglickej lexiky z hľadiska funkčnosti rozdeľujeme na pozitívne a negatívne. Pod pozitívnym preberaním rozumieme tie prebrané slová, pre ktoré nemáme v cieľovom (materinskom) jazyku pomenovanie (napr. *internet*, *blog*, *marketing*), alebo slová, ktoré prispievajú k variantnosti jazyka, a teda sú funkčné a plnia svoju (dorozumievaciu) funkciu v jazyku. Negatívne prebrané slová chápeme ako nefunkčné a redundantné, pretože máme vytvorený adekvátny domáci ekvivalent (napr. *popcorn* – pukance, *cash* – hotovosť alebo *budget* – rozpočet). Postoje odborníkov aj mienka širokej verejnosti sa rôznia v názore na preberanie a používanie anglickej lexiky – často sa pohybujú medzi dvoma pólmi – od úplného odmietania po nekritické preberanie. Niektorí odborníci tvrdia, že pri dnešnom tempe a množstve preberania anglických slov tieto nemajú čas udomáčniť sa. Katreniaková (2002, s. 25) uvádza, že Sibyla Mislovičová v roku 1994 takto rýchlo prevzaté anglicizmy „prirovnáva k nepozvanému hosťovi, ktorý sa nevyzlečie v predsieni, nepočká na pozvanie hostiteľa, vtrhne rovno do obývačky, prípadne ešte vyhodí domácnosť na chodbu“. Vzniká tu riziko obviňovania angličtiny alebo hovoriacich anglickým jazykom z nanucovania anglicizmov

iným jazykom, ale je len na slovenskom (nemeckom, francúzskom atď.) používateľovi, ako s anglicizmom vo svojom materinskom jazyku naloží. Naopak, často sa bránime anglicizmu (alebo inému „cudzorodému“ vplyvu) aj za cenu ochudobnenia jazyka, pričom podstupujeme riziko, že hurávlastenectvo zvíťazí nad zdravým rozumom, ako napr. v obchode, kde celá jedna tretina konzumentov v prieskume nákupných zvyklostí obyvateľstva uvádza, že pri kúpe uprednostňuje slovenský výrobok bez ohľadu na cenu a kvalitu (.týždeň, č. 45, s. 32, 2005). V novinovom článku, z ktorého sme čerpali aj uvedené informácie, sa objavila zaujímavá legitímna otázka, či je jogurt z Bratislavy slovenský, ak sú majiteľmi mliekarne Rakúšania. Je zdomácnené slovo slovenské, ak ho ako cudzie nepociťujeme? Je prevzaté slovo skutočne anglické, ak ho angličtina prevzala napríklad z arabčiny alebo bengálčiny? .týždeň v čísle 45 (s. 32, 2005) na margo pôvodu výrobku podotýka: „Našinec vie, čo si má kúpiť. Neomylné napríklad siahne po vrecku zemiakových lupienkov Slovakia. Akéže iné ako slovenské by mali byť, keď sa volajú Slovakia? Na vrecku je skromný textík. Krajina pôvodu: Česká republika.“ V Spojených štátoch aj rasisti obľubujú výraz *cool*²⁵ nevediac, že slovo pochádza z černošskej komunity... Pomohli sme si spomenutými analógiami s cieľom ukázať, že jazykový postoj súvisí so spoločensko-kulturologickým zázemím svojich používateľov.

1.8 *Lingua franca*

V Encyklopédii jazykovedy (1993, s. 265) sa dozvedáme, že pod pojmom *lingua franca* sa pôvodne rozumel zmiešaný jazyk s prvkami arabčiny a iného jazyka a v stredoveku sa používal v prístavoch Stredozemného mora. Terminus technicus sa postupom času rozšíril na všetky tzv. hybridné jazyky, pretože z pragmaticko-komunikačného hľadiska to bolo nevyhnutné a pre komunikantov pochádzajúcich z rôznych etníc a jazykových komúní praktické. Dnešná *lingua franca* je práve angličtina, ktorá sa stáva latinčinou dnešných čias. Je zrejmé, že minimálne v európskom priestore zastáva angličtina miesto, ktoré v minulých storočiach patrilo práve spomínanej latinčine.

1.8.1 Latinčina – *lingua franca* minulosti

V starovekej Rímskej ríši sa používala latinčina, ku ktorej rozšíreniu prispievala aj územno-politická a obchodná expanzia Ríma. Neskôr k expanzii latinčiny výraznou mierou prispieva dômyselná organizácia a štruktúra rímskej cirkvi udržiavaním latinčiny ako

²⁵ Pôvodne moderný džezový sloh z konca 40. rokov 20. storočia

bohoslužobného a oficiálneho jazyka. Stredoveká veda a beletria sa rovnako pestovali v tomto jazyku (Horecký, 1982). Angličtina nadobúda svoje dominantné postavenie vo svete približne od druhej polovice 19. storočia. Teší sa z medzinárodnej prestíže asi 150 rokov, hoci mnohí sa obávajú „ničivého vplyvu“ na národné jazyky. Naproti tomu bola latinčina medzinárodným jazykom približne 1000 rokov, čo sa prijímalo s istou samozrejmosťou. Negatívneho vplyvu latinčiny na národné jazyky sa nikto neobával a v tejto súvislosti sa nediskutovalo o čistote jazyka možno i preto, že latinčina sa cenila viac ako národné jazyky. Podnetom na presadzovanie národných jazykov nebolo len národné uvedomovanie, ale predovšetkým nezrozumiteľnosť latinčiny pre širšie vrstvy obyvateľstva, najmä pri cirkevných obradoch.

1.8.2 Angličtina – lingua franca súčasnosti

Na celom svete je približne 400 miliónov obyvateľov, pre ktorých je angličtina materinským jazykom, pre ďalších 300 miliónov ľudí je druhým jazykom. Niekoľko sto miliónov komunikantov používa angličtinu v cestovnom ruchu, na obchodných rokovaniach, v medzinárodných univerzitných programoch a v mnohých ďalších oblastiach tretieho sektora, pre ktoré sa angličtina stala lingua franca (ELF – English as Lingua Franca). Krupa-Genzor (1996, s. 73) uvádzajú, že od 50. rokov 20. storočia stúpila znalosť anglického jazyka vo svete o 40 % a rady jej používateľov sa naďalej rozširujú. Angličtina je jednoznačne geograficky najrozšírenejší jazyk na svete: po anglicky sa hovorí na všetkých kontinentoch sveta. Podľa Berdičevského²⁶ (Bálintová, 2003, s. 57) je najpoužívanejším jazykom sveta čínština, za ňou nasleduje anglický jazyk, na treťom mieste sa umiestnila ruština, za ktorou nasledujú jazyky španielčina, hindčina, arabčina, portugalčina, bengálčina, nemčina a desiatku najpoužívanejších jazykov uzatvára japončina. V predchádzajúcej formulácii tvrdíme, že angličtina je najrozšírenejšia, ale v nasledujúcej sentencii ju radíme za čínsky jazyk, pretože medzi najrozšírenejším a najpoužívanejším jazykom sú malé rozdiely. Pod najrozšírenejším jazykom mienime najčastejšie používaný materinský jazyk a zároveň jazyk dorozumievania medzi komunikantmi, ktorých materinským jazykom nie je angličtina. Za najpoužívanejší jazyk považujeme ten, ktorým hovorí najvyšší počet používateľov materinského jazyka.

Angličtina je v mnohých prípadoch nevyhnutným dorozumievacím prostriedkom v multijazykovej spoločnosti. V Indii, ako jednej z bývalých anglofónnych kolónií, žije asi 4500 rôznych jazykových a etnických komunít. Okrem angličtiny sú hlavnými oficiálnymi

²⁶ A. Berdičevský: Seminár pre učiteľov ruského jazyka, Banská Bystrica, 25.11.1997

jazykmi hindčina, bengálčina, telugčina, maráthčina, tamilčina, urdčina, gudžarátčina, malajálamčina, kannandčina, orijčina, pandžábčina, ásámčina, kašmírčina, sindhčina a sanskrit (Šebej, 2006).

Je nanajvýš pravdepodobné, že aj slovenská exekutíva (vláda a vládne inštitúcie) bude vďaka rastúcim kontaktom so zahraničím čím ďalej tým viac konfrontovaná so zahraničnými hovoriacimi, ktorých materinským alebo druhým jazykom bude práve angličtina.

Nemalý vplyv na prienik anglickej lexiky do materinských jazykov má jazyk internetu a informačných technológií, aj keď najnovšie prieskumy týkajúce sa využívania internetu ukazujú, že internet je na Slovensku dostupný len 7 % obyvateľov a v Českej republike 15 %, kým v Spojených štátoch využíva internet približne 50 % obyvateľstva (Bálintová, 2003).

V lingvistike sa diferencuje medzi štúdiom angličtiny ako cudzieho jazyka (EFL – English as a Foreign Language) na komunikáciu s hovoriacimi, pre ktorých je angličtina materinským jazykom a medzi štúdiom angličtiny ako lingua franca – dorozumievací jazyk na komunikáciu s hovoriacimi, ktorých materinským jazykom je iný jazyk ako angličtina.

Americký lingvista Braj B. Kachru v roku 1985 rozdelil používateľov angličtiny do troch okruhov, ktoré sa stali základom klasifikácie používania angličtiny vo svete. Mnohí anglofónni lingvisti však vidia nedostatky jeho klasifikácie v tom, že Kachru podľa nich nezohľadnil mnohé sociolingvistické aspekty problematiky rozšírenia a používania anglického jazyka. Crystal (1996, s. 107) však jeho klasifikáciu preberá a uvádza tri okruhy z aspektu používania angličtiny na celosvetovej úrovni. Okruhy nie sú presne ohraničené a môžu sa prelínať.

Vnútrotným okruhom sa rozumejú tradične anglicky hovoriace krajiny, ako USA, Veľká Británia, Írsko, Kanada, Austrália a Nový Zéland. Počet všetkých po anglicky hovoriacich v týchto krajinách bol v čase publikovania Crystalovej encyklopédie približne 320 až 380 miliónov obyvateľov. Dnes narástol počet používateľov angličtiny ako materinského jazyka na zhruba 400 miliónov.

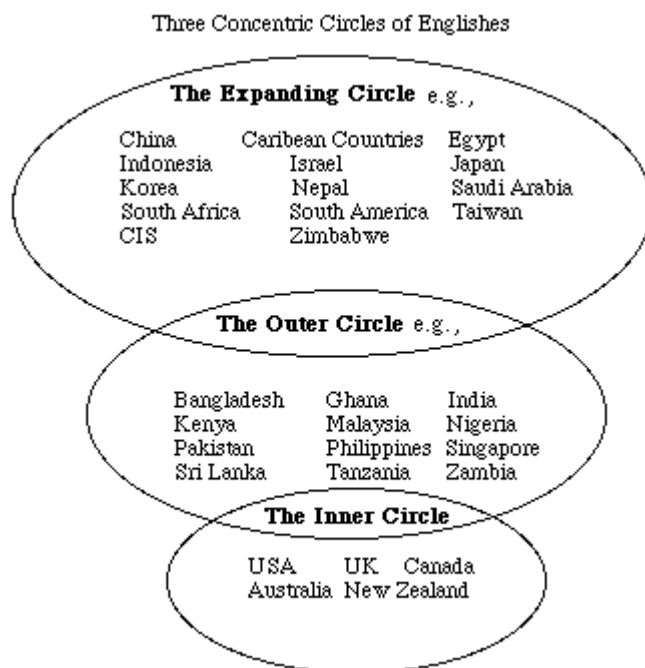
Vonkajší okruh zasahuje do ranej etapy rozmachu angličtiny v neanglickom prostredí, kde sa angličtina stala oficiálnym jazykom hlavných inštitúcií krajiny a zohráva dôležitú úlohu druhého jazyka v multilingválnom prostredí. Ide zväčša o niekdajšie kolónie a domíniá, v ktorých sa angličtina stala dorozumievacím jazykom, pretože obyvateľstvo tvorí množstvo národnostných skupín hovoriacich odlišnými jazykmi. Týka sa to najmä Singapúru, Indie, Malawi a viac ako 50 ďalších krajín na svete. Počet anglicky hovoriacich v týchto krajinách dosahuje 150 až 300 miliónov používateľov.

Expanzívny okruh (resp. tzv. rozpínajúci sa okruh) predstavuje okolo 100 miliónov až jednu miliardu používateľov angličtiny a týka sa práve všetkých tých národov a krajín, ktoré si uvedomujú medzinárodnú dôležitosť angličtiny, hoci nepoznajú priamu historickú skúsenosť s anglofónnou kolonizáciou krajín vnútorného okruhu a ani v domácej (národnej) jazykovej politike neumožnili angličtine získať dominantný status. Patria sem krajiny strednej a východnej Európy, Číny, Japonska, Izraela, Grécka a iné. V týchto krajinách sa angličtina vyučuje ako cudzí jazyk.

Ukazuje sa, že počet ľudí používajúcich angličtinu ako cudzí jazyk prevyšuje tých, ktorí angličtinu používajú ako materinský alebo ako druhý jazyk.

Nasledovný obrázok, predstavujúci všetky tri okruhy používateľov angličtiny, sme získali zo stránky <http://jalt-publications.org/tlt/files/96/oct/englishes.html#1> (5.9. 2006):

Obrázok 1. Tri sústredné okruhy používateľov angličtiny podľa Kachrua.

Všimnime si bližšie niektoré špecifické črty ELF (angličtiny ako lingua franca). Všeobecným cieľom výučby angličtiny ako cudzieho jazyka je dosiahnutie jazykovej zdatnosti na úrovni ideálneho rodeného hovoriaceho. Avšak pri výučbe ELF sa používa pragmatickejší prístup, ktorý si kladie za cieľ efektívnosť/úspešnosť komunikácie, ktorá, samozrejme, závisí od jej interlokútorov. Zjednodušene povedané: Angličan takmer nevedomky prispôsobí svoj jazyk (gramatiku, lexiku, dikciu a tempo reči) úrovni svojho zahraničného poslucháča. Pre hovoriaceho, ktorý nie je Angličan a hovorí s tiež nie rodeným

Angličanom, je oveľa dôležitejšie, aby jeho poslucháč pochopil obsah výpovede, ako to, aby ako hovoriaci vedel hovoriť dokonalou angličtinou. Niektoré „chyby“ vo výslovnosti, ako napr.: nepoužívanie fonémy schwa (ə), robia angličtinu zrozumiteľnejšou pre zahraničných hovoriacich. Na druhej strane si treba uvedomiť fakt, že hovoriaci (napr. aj rodený Angličan) môže z lepšieho ovládania jazyka vyťažiť konkurenčné výhody.

V medzinárodnom prostredí používajú angličtinu ako dorozumievací jazyk (ELF) najmä odborníci a vedci, ktorí už dôverne poznajú odborný obsah problematiky, ako aj jeho príslušnú lexiku (resp. terminológiu).

V skratke možno povedať, že angličtina ako dorozumievací jazyk (ELF) je taká rôznorodá ako sú rôznorodí jej používatelia. Hovoríme vlastne o značne zjednodušenom systéme jazyka, ktorého predchodcom bol tzv. *language stripped bare*, ktorý rozvinul britský lingvista Charles Ogden v 30. rokoch 20. storočia. Ogden zredukoval slovnú zásobu na 600 substantív, 150 adjektív a 100 tzv. štrukturálnych výrazov (zámená, predložky atď.). Ide o veľmi zredukovanú anglickú gramatiku. Ogdenova *Basic English* sa síce nestala medzinárodným jazykom, ako si to sám autor predstavoval, ale medzičasom vznikol nenormatívnym spôsobom podobný jazyk – ELF.

Jennifer Jenkinsová (King's College, University London) patrí k tým, ktorí sa venovali výskumu *language stripped bare*. Na základe svojho výskumu zistila, že interkultúrna komunikácia v ELF je vo všeobecnosti veľmi plodná napriek tomu, že v nej neexistujú normy a platí, že nejasné výpovede neprerušujú konverzáciu (*let it pass* akoby povedali Angličania).

Komunikant, ktorý lepšie ovláda jazyk, je väčšinou schopný rýchlo sa prispôbiť slabšiemu partnerovi v komunikácii svojou výslovnosťou, použitím gramatiky, slovnej zásoby a výstavby prehovoru alebo textu.

Musíme zdôrazniť jeden dôležitý fakt – ELF je pragmaticky zredukováaná podoba anglického jazyka, nie je to jazyk Shakespeara a Virginie Wolf(ovej), hoci paradoxne sa vyznačuje tým, že jej chýba istá „pragmatická ľahkosť“, čoho dôkazom je len zriedkavé používanie tzv. *gambits* (viet, ktoré slúžia na nadviazanie konverzácie), teda rutinných viet, pomocou ktorých sa nastoľuje téma diskusie, výrazy na prenechanie alebo prevzatie reči zdvorilým spôsobom, tempo reči, korekcie a pod.

Anglisti sa teda najprv musia rozhodnúť, či túto „krívajúcu“ angličtinu (formu akéhosi medzinárodného *pidginu*) majú tolerovať alebo ju odmietnuť.

Angličtina sa oddávna vyznačovala veľkou schopnosťou preberať a vstrebávať inojazyčné vplyvy: po mnohých storočiach jazykových (a kultúrnych) interakcií je to „krížený, miešaný“ jazyk s prevažujúcou germánskou gramatikou a prevažne románskou

slovnou zásobou (prevažuje slovná zásoba negermánskeho pôvodu, keď v približne 75 % slovnej zásoby prevláda lexika s latinským, starofrancúzskym alebo gréckym základom). Aj táto jej otvorenosť voči prílivu inojazyčných slov prispela k jej globálnemu rozšíreniu na medzinárodný jazyk.

Latinčina ako jazyk učencov sa pričínila o niekoľko európskych jazykov, ktoré neskôr fungovali paralelne s latinčinou, aj keď spočiatku boli označované za príliš ľudové až vulgárne. Latinčina sa rozpadáva na niekoľko jazykov a podobne je tomu aj pri anglickom jazyku. V súčasnosti nejestvuje výlučne jediná „správna“, štandardná angličtina (pojem spisovnosti angličtina nepozná, pracuje s pojmom štandard/štandardný): poznáme niekoľko štandardných variet angličtiny, v rámci ktorých sa uplatňujú subvariety (1) britskej a írskej štandardnej angličtiny, (2) americkej štandardnej angličtiny, (3) kanadskej štandardnej angličtiny, (4) karibskej štandardnej angličtiny, (5) západnej, východnej a južnej africkej štandardnej (resp. štandardizovanej) angličtiny, (6) juhoázijskej štandardnej (resp. štandardizovanej) angličtiny, (7) východoázijskej štandardizujúcej sa angličtiny, (8) austrálskej, novozélandskej a južnopacifickkej štandardnej angličtiny. Každá z nich sa vyznačuje istými výslovnostnými, morfeematickými, gramatickými, lexikálnymi, syntaktickými, štylistickými alebo kulturologicko-spoločenskými špecifikami, no jadro slovnej zásoby majú viac-menej spoločné. V rámci jednotlivých angličtín dochádza k diferenciáciám a je zrejmé, že angličtina sa člení na niekoľko (druhov, štandardov, variet) angličtín v závislosti od rozmanitosti jednotlivých regiónov a používateľov jazyka. Len britská štandardná angličtina sa skladá z niekoľkých prípustných variet: od angličtiny BBC cez škótsku angličtinu po welskú či írsku angličtinu prípustnú v oficiálnom prejave.

V Únii v roku 2005 presiahli výdavky spojené s prekladmi a tlmočením jednu miliardu eur. Z pragmatických a finančných dôvodov sa vyvíjalo úsilie na zavedenie jedného univerzálneho jazyka, ktorým sa mala stať angličtina, čo spôsobovalo obavy v radoch Francúzov a Nemcov z postupného vytlačania ich národných jazykov. Hoci čelní euro-predstavitelia tvrdia, že je všetkým jazykom pripisovaná rovnaká komunikačná pozornosť, nie je to celkom tak: *de facto* sa uznáva existencia troch pracovných euro-jazykov – angličtiny, francúzštiny a nemčiny, aj keď oficiálne to euro-predstavitelia nevelmi priznávajú. Redukcia počtu jazykov by nepochybne viedla k zníženiu finančného aj organizačného bremena Únie. Neoficiálne sa angličtina už stala jazykom číslo jeden – používa sa pri 60 % návrhov rôznych dokumentov a samotní euro-zástupcovia jednotlivých krajín preferujú práve angličtinu ako rokovací jazyk. (Informácie zo stránky: www.euroinfo.gov.sk/index/go.php?id=344). Zástupcovia jednotlivých krajín nie sú volení ani vyberaní na základe jazykových schopností,

ale na základe politických názorov jednotlivých skupín, ktoré reprezentujú, hoci tí z nich, ktorí neovládajú anglický (alebo iný veľký cudzí) jazyk, sú v značnej nevýhode. V záujme demokratických princípov by mali byť schopní prezentovať svoje názory a postoje, hoci prostredníctvom tlmočníka alebo prekladateľa.

Napriek snahe euro-predstavitel'ov o presadenie symetrického jazykového modelu, ktorý by bolo možné aplikovať pri každej komunikačnej príležitosti, je zrejmé, že ich úsilie vychádza nazmar. Angličtina má v súčasnosti výrazné postavenie pracovného euro-jazyka, aj keď tento jej status podnecuje živé diskusie v politických i iných kruhoch spoločenského života. V jej prospech hovorí jej globálna rozšírenosť, podmienená historickým kontextom, a značná neutrálnosť bez britských, amerických alebo austrálskych kultúrno-politických odtienkov a podtónov. Pojmom neutrálna angličtina sa označuje medzinárodná angličtina zbavená regionálnych variet obsahujúcich politické, spoločenské a kultúrne konotácie. Formálna podoba medzinárodnej angličtiny prevažuje na akademickej pôde a vo vedeckých kruhoch, kde je jej funkcia čisto komunikatívno-kognitívna a jej cieľom nie je napĺňanie emocionálno-estetickú funkcie. Práve táto forma angličtiny vstupuje do jazykovej kultúry západného sveta. Kým britský kolonializmus položil základy angličtiny ako globálneho jazyka, medzinárodná angličtina je výsledkom vytvárajúcej sa svetovej (resp. západnej) kultúry, ku ktorej prispieva intenzívny vplyv Spojených štátov, ale rozhodujúci vplyv na šírenie medzinárodnej angličtiny má jednoznačne jazykovo-kultúrna interakcia medzi neanglicky hovoriacimi²⁷ komunikantmi a tento fakt zmierňuje britský a americký dosah na ostatných komunikantov. V prospech angličtiny svedčí aj skutočnosť, že nerodení po anglicky hovoriaci komunikanti prevažujú nad rodenými. Angličtina na celom svete sa používa na lokálne/regionálne komunikačno-kognitívne potreby. Oponenti angličtiny tvrdia, že neutrálnosť akéhokoľvek jazyka je nedosiahnuteľný ideál, pretože každý jazyk má v sebe ukotvené informácie o svojich používateľoch. Odporcovia tiež pripomínajú, že nerodení hovoriaci sú vystavení vplyvu rôznych variet štandardnej britskej, americkej a iných, menej známych variet anglického jazyka. Ďalší silný argument hovorí, že spoliehaním sa na používanie medzinárodnej angličtiny sa rodení hovoriaci²⁸ (najmä Američania) stávajú závislými od jazykových schopností iných. „Pravá“ medzinárodná angličtina zbavená lokálnych odtienkov by v budúcnosti mohla hrať úlohu suplenta britskej/americkej angličtiny. Môže sa stať, že sa obe štandardné variety²⁹ zmiešajú a vytvoria nadnárodnú varietu

²⁷ Pod *neanglicky hovoriacimi* rozumieme komunikantov, ktorých materinským jazykom nie je angličtina.

²⁸ anglicky hovoriaci

²⁹ Standard British English/General American English

angličtiny, ktorá nahradí súčasné variety. Podľa britského jazykovedca Davida Crystala budú rodení hovoriaci vystavení dvom štandardom angličtiny – jeden bude súčasťou ich národnej a regionálnej identity, kým pomocou druhého ostanú v kontakte so zvyškom ľudskej spoločnosti. Nevylučuje ani bilingválnosť v rámci vlastného (anglického) jazyka.

Pojmom *medzinárodná angličtina* sa zvykne označovať britská varieta angličtiny používanej v Spojenom kráľovstve³⁰ a v krajinách Commonwealthu. Britská konvencia angličtiny sa dodržiava aj v Indii, Kanade, Austrálii, na Novom Zélande či v južnej Afrike. Nazýva sa medzinárodná angličtina, aby sa odlišila od americkej variety angličtiny. Väčšina rodených hovoriacich používa americkú angličtinu a väčšina ostatných rodených hovoriacich považuje britskú angličtinu za štandard. Americká angličtina získava vo svete komunikačno-kognitívnu prevahu. Medzinárodný charakter britskej variety závisí od troch faktorov: 1. britská angličtina (resp. angličtina krajín Commonwealthu) je štandardom vo viacerých krajinách na svete čo do počtu v porovnaní s americkou angličtinou; 2. množstvo vedeckých štúdií mimo územia USA sa riadi oxfordskými zásadami a pravidlami; 3. táto varieta je oficiálnym jazykom Spojených národov a Európskej únie, zároveň sa z nej vychádza pri testovaní jazykových zručností a kompetencií pomocou *International English Language Testing System* (Medzinárodný testovací systém anglického jazyka). Britská varieta medzinárodnej angličtiny sa inštaluje do počítačov určených na celosvetový trh. Medzi najvplyvnejšie a zároveň najznámejšie organizácie, v ktorých sa hovorí britskou varietou, patria: sieť organizácií v rámci OSN (Spojené národy, UNESCO, UNICEF atď.), WTO (Svetová obchodná organizácia), WHO (Svetová zdravotnícka organizácia), OPEC (Organizácia krajín vyvážajúcich ropu), Interpol (Medzinárodná policajná organizácia), Amnesty International a mnohé iné. Typické pre všetky vymenované organizácie je uplatňovanie oxfordskej ortografie (napr. písanie koncovky *-ize* v slovesách *organize*, *recognize*, ale *analyse*). Organizácie uplatňujúce štandardnú britskú varietu vládnych dokumentov (*organise*, *recognise*): NATO (Severoatlantická aliancia), EÚ (Európska únia), OECD (Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj), Sekretariát Commonwealthu národov, Transparency International, Greenpeace a mnohé ďalšie. Americkou varietou (napr. rozkolísané používanie afixu *-se/-ze* v slovesách: *defense*, *analyze*) sa vyznačujú dokumenty USA a americkej vlády a tiež nasledovné organizácie: IMF (Medzinárodný peňažný fond), Svetová banka, Sekretariát organizácie NAFTA a mnohé iné. Prostredníctvom dokumentov a širokého radu aktivít vymenovaných organizácií, zasahujúcich takmer všetky oblasti ľudskej

³⁰ Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska

spoločnosti, sa šíria variety anglického jazyka medzi používateľmi angličtiny ako cudzieho (resp. druhého/tretieho) jazyka.

Crystal (1996, s. 106) sumarizuje príčiny dominancie anglického jazyka vo svete do siedmich bodov a kladie si otázku, prečo sa učiť angličtinu, ak nie je materinským jazykom daného spoločenstva.

Historické príčiny súvisia s britskou a americkou kolonizáciou mnohých častí sveta, v krajinách ktorých sa neustále používa angličtina v štátnych a vyšších vzdelávacích inštitúciách a s nimi súvisiacich publikáciách (učebnice, zborníky, záznamy a pod.).

Vnútropolitické príčiny bez ohľadu na koloniálnu historickú skúsenosť krajiny znamenajú používanie angličtiny ako neutrálneho prostriedku komunikácie medzi rôznymi etnickými skupinami. Dokonca používanie dištinktívnej regionálnej variety angličtiny sa môže stať prejavom vyjadrenia spolupatričnosti k národu alebo rodiaceho sa národného povedomia. Používanie angličtiny v masovokomunikačných prostriedkoch, v dennej tlači, v rádiu či televízii dodáva používaniu angličtiny ďalší rozmer.

Vonkajšie ekonomické príčiny sú vo vzájomnom vzťahu k dominantnej ekonomickej pozícii Spojených štátov, ktoré pôsobia na medzinárodný obchod a podnikanie ako magnet. Organizácie v snahe rozvíjať medzinárodné obchody sú nútené používať angličtinu ako pracovný (obchodný) prostriedok komunikácie. Rovnako turistický a reklamný priemysel je pod značným vplyvom angličtiny. Ktorákoľvek nadnárodná spoločnosť má tendenciu zriadiť hlavnú kanceláriu práve v niektorej z anglicky hovoriacich krajín.

Praktické dôvody znamenajú jediné – angličtina sa stala jazykom letectva a v súčasnosti si buduje pozíciu v oblasti medzinárodného námorníctva, policajných a záchranných zložiek. Je vedúcim jazykom medzinárodného obchodu, akademických konferencií a rovnako je hlavným jazykom medzinárodného turizmu.

Dôvody intelektuálne, respektíve odborné – väčšina vedeckých, vysoko odborných a akademických informácií na celosvetovej úrovni je prístupná v angličtine. Podľa Cilliu (<http://www.sme.sk/clanok.asp?cl=76759>) v roku 1997 uvádza sociolinguista Ammon, že 90,7 % všetkých prírodovedných publikácií vychádza v angličtine, kým v ruštine len 2,1 %, v japončine 1,7 %, vo francúzštine 1,3 % a v nemčine dokonca len 1,2 %. Viac ako 80 % všetkých počítačových dát a informácií v elektronickom internetovom systéme je v angličtine. S tým je spojený záujem mať prístup k filozofickej, kultúrnej, náboženskej aj literárnej histórii západnej Európy či už priamo, alebo protredníctvom anglického prekladu. V mnohých častiach sveta je angličtina sprostredkovateľkou prístupu k takým autorom, akými sú Dante alebo Goethe. Viac ako tisícročie plnila v západnej Európe podobnú úlohu latinčina.

Príčiny spojené s popkultúrou – angličtina ostáva jazykom populárnej hudby a preniká do popkultúry spojenej s reklamou. Je hlavným jazykom satelitného vysielania, domácich počítačov, videohier a je spojená aj s takými ilegálnymi aktivitami, akými sú pornografia alebo obchodovanie s omamnými látkami a prekurzormi.

Nesprávne dôvody súvisia prevažne s poverami o angličtine – niektorí používatelia jazyka sa domnievajú, že angličtina dosiahla dominantnú pozíciu na trhu jazykov vďaka svojej jedinečnej vnútornej lingvistickej štruktúre. Iní sa nazdávajú, že je logickejšim alebo estetickším jazykom ako iné, má ľahšiu výslovnosť, jednoduchšiu gramatiku či rozsiahlejšiu slovnú zásobu. Crystal si myslí, že takéto uvažovanie má blízko k nekritickému mysleniu o jazyku a jazykovému šovinizmu. Je naivné domnievať sa, že existuje objektívny štandard determinujúci kvalitu logiky a krásy jazyka v porovnaní s inými jazykmi.

Jednotlivé dôvody sa prelínajú alebo vzájomne ovplyvňujú a nemožno ich od seba odlúčiť.

Angličtina svojou dominanciou vo svete zjednodušila komunikáciu, ale zároveň v istom zmysle pripravila problémy sama sebe aj svojim používateľom.

Dominancia angličtiny, z ktorej anglicky hovoriace krajiny vrátane Veľkej Británie v celom dvadsiatom storočí profitovali, v súčasnosti predstavuje pre medzinárodnú pozíciu Spojeného kráľovstva vážne nepríjemnosti. „Najlepšia obrana Spojeného kráľovstva proti hrozbe rozširovania angličtiny je učiť sa iné jazyky.“ Tvrdí správa Britskej rady, uverejnená 15. februára 2006. Správa sa opiera o výskum Davida Graddola pod názvom *The Future of English*.

David Graddol je britský jazykovedec, člen redakčnej rady revue *Language Problems & Language Planning*. Tento časopis vydáva prestížne vydavateľstvo John Benjamins v spolupráci s Centrom pre výskum a dokumentáciu svetového jazykového problému. Vo svojom výskume Graddol konštatuje, že nárastom počtu ľudí schopných dorozumieť sa po anglicky k dvom miliardám sa rýchlo stráca výhoda, z ktorej predtým britskí občania profitovali vďaka angličtine ako svojmu štátnemu jazyku. Podľa správy môže monolingválnych britských študentov čakať temná budúcnosť, pretože v celosvetových spoločnostiach a organizáciách získavajú zaškolení multilingválni mladí ľudia z iných krajín konkurenčnú výhodu pred svojimi britskými kolegmi.

John Whitehead z Britskej rady hovorí, že je „absolútne nevyhnutné, aby sa britské deti učili cudzie jazyky“. Graddol na dôvažok vo svojom výskume upozorňuje, že výber týchto jazykov treba dobre premyslieť, a navrhuje aj niekoľko konkrétnych jazykov, ktoré by sa mali vyučovať na britských školách – španielčinu, mandarínsku čínštinu a arabčinu. Podľa správy

francúzština ako medzinárodný jazyk stráca svoju prestíž. Stojí tiež za zmienku, že ako nezanedbateľný príspevok k multilingválnosti sa spomínajú aj jazyky národnostných menšín vo Veľkej Británii. Hlavnou príčinou straty britských výhod je podľa Graddola fakt, že vo svete už jestvuje priveľa mladých ľudí, ktorí výborne ovládajú angličtinu a ešte aspoň jeden jazyk navyše. Ako príčinu obrovského nárastu popularity angličtiny v posledných rokoch Graddol vo svojej práci uvádza fakt, že v mnohých krajinách, ako napr. v Číne a Baráte (Indii), už nie je angličtina vyučovaná ako skutočný cudzí jazyk. Angličtina sa podľa neho stáva niečím iným – „takmer univerzálnou základnou znalosťou“. Štatistiky ukazujú, že dnes už takmer 60 % čínskych základných škôl vyučuje angličtinu. Navyše, počet anglicky hovoriacich v Baráte a Číne, 500 miliónov, už prekračuje počet hovoriacich vo zvyšku sveta. Na záver správa Britskej rady uvádza, že tento výskum je výzvou pre celú Britániu, a opäť pripomína už začaté projekty vyučovania cudzích jazykov v britských školách, ktoré sa pokúšajú vyhnúť temnej budúcnosti predpovedanej Graddolom. Ide najmä o testovacie vyučovanie mandarínskej čínštiny na niektorých školách a o prvotné projekty jazykových výmen študentov a učiteľov v Európe a arabských krajinách, ale aj vo vzdialených krajinách, ako sú Rusko, Japonsko a krajiny Južnej Ameriky.

Po prvej správe Európskej komisie o multilingválnosti, ktorá bola zverejnená koncom novembra 2005 a ktorá jasne proklamuje, že „angličtina nestačí“, je správa Britskej rady významným signálom, že si dôležité medzinárodné organizácie začínajú uvedomovať neudržateľnosť situácie, keď sa skupina rovnocenných štátov dorozumieva iba jazykom jedného z nich. Vo svete, v ktorom už aj popredná organizácia, ktorej základným cieľom je podporovať angličtinu a kultúru Veľkej Británie v zahraničí, uznáva, že angličtina nemôže byť jediným medzinárodným komunikačným prostriedkom, a vyzýva k multilingválnosti, už nemajú miesto výhovorky typu: „angličtina zvíťazila, načo nám je iný jazyk?“. Zdá sa, že sa dynamika jazykov posúva o krok dopredu a ďalší, doposiaľ menej významný jazyk, napríklad niektorý z už spomínaných, sa môže stať angličtinou budúcnosti.

Pozitívnu črtou daného stavu je, že používanie angličtiny spôsobuje bilingválnosť alebo multilingválnosť hovoriacich. Anglická lexika zasahuje do stále väčšieho počtu jazykov, čo sa nedá prirovnať k žiadnemu jazyku doteraz (snád s výnimkou analógie s latinčinou). Crystal tvrdí, že v porovnaní s používateľmi angličtiny ako prvého jazyka používa angličtinu ako druhý jazyk trikrát viac ľudí. Graddol, naopak, konštatuje, že len nedávno prekročil počet používateľov angličtiny ako druhého jazyka počet *native speakers*. Používaním angličtiny ako druhého jazyka sa nevzdávame svojho národného jazyka, stávame sa bilingválnymi alebo multilingválnymi, čo je však nevýhodou pre monolingválne anglofónne obyvateľstvo na trhu

práce. Značná časť ľudí je zvyknutá rutinne prepínať jazykové kódy a monolingválni anglofónni používatelia jazyka tak prichádzajú o možnosť plnohodnotnej participácie v celosvetovej jazykovej spoločnosti. Graddol uvádza príklad Indie, kde ovládanie piatich alebo viacerých jazykov nie je považované za nič neobvyklé. Niektoré aktivity vyžadujú tamilčinu, napríklad pri nákupoch na trhu. Po návrate domov sa prepína kód do iného jazyka a pri návšteve školy bude komunikácia pravdepodobne prebiehať v angličtine. Graddol taktiež poukazuje na fakt, že ázijskí zamestnávateľia „vidia za angličtinu“. V priebehu desaťročia, hovorí, sa najdôležitejším jazykom pre získanie zamestnania stane ovládanie mandarínskej čínštiny.

Pragmatický rozmer ovládania angličtiny zohráva dôležitú úlohu pre prijatie do zamestnania v čoraz väčšom počte európskych spoločností a inštitúcií.

Po anglicky je možné dohovoriť sa v čoraz väčšom počte krajín s väčším množstvom ľudí na celom svete. Hoci bruselská agenda brojí proti presadzovaniu angličtiny, požiadavky v mnohých európskych spoločnostiach hovoria za všetko – ovládanie angličtiny sa stáva jednou zo základných podmienok pre prijatie do zamestnania. Dôvodom je rastúca prepojenosť trhov. Veľké európske, americké, britské alebo iné nadnárodné spoločnosti pôsobia vo viacerých krajinách. Zlúčenia koncernov s americkými spoločnosťami sú časté a angličtina sa preto stáva nevyhnutnou podmienkou. V bohatých častiach Európy, kde je angličtina bežnou záležitosťou, bohatnú tieto miesta ešte viac. Týka sa to prevažne severských krajín, Holandska, Nemecka a európskych veľkomiest, ako Paríž alebo Miláno. Oblasti v okolí Stredomoria sú chudobnejšie, obyvateľstvo neovláda angličtinu v takej miere, a aj preto prichádzajú tieto oblasti o dôležité investície. Mnohé prieskumy konštatujú, že ide o generačnú záležitosť – dve tretiny mladých ľudí v Európe angličtinu ovláda, naproti tomu medzi staršou generáciou ovláda angličtinu každý piaty človek (<http://www.inzine.sk/article/asp?art=5656>). Mnohí odborníci usudzujú, že sa v budúcnosti presadí štandard medzinárodnej angličtiny, ale je vysoko pravdepodobné amerikanizovanie britskej, austrálskej a iných variet angličtiny vystavených silnému politicko-ekonomickému vplyvu americkej kultúry, a aj preto je dôvod domnievať sa, že varieta globálnej, resp. medzinárodnej angličtiny sa bude intenzívne amerikanizovať.

2 ANGLICIZMUS

V snahe o vymedzenie pojmu anglicizmus je namieste charakterizovať cudzie lexikálne jednotky ako také, v súvislosti s ktorými často hovoríme o výpožičkách, cudzích slovách a podobne. Crystal (1996) používa pojmy *loan word* alebo *borrowing* (výpožička), hoci, ako sám pripúšťa, žiadny z termínov nie je adekvátny, pretože nezodpovedá realite – jazyky požíchanú lexiku „nevrátia“. Galperin (1977) používa termín *foreign words*, resp. *foreignisms* alebo *foreign borrowings* na označenie slov cudzieho pôvodu, kým slová, ktoré neasimilovali, označuje za barbarizmy, *barbarisms* (podrobnejšie v časti 1.5.3). Paradoxom ostáva, že barbarizmy sú podľa Galperina súčasťou anglickej slovnej zásoby a sú preto podchytené lexikograficky. Zaraďuje sem slová ako *chic* („stylish“), *bon mot* („a clever witty saying“), *ad infinitum* („to infinity“). Naproti tomu *foreign words* sa nenachádzajú v slovníkoch (s výnimkou najpoužívanejších) a v texte sú zvýraznené kurzívou. *Foreign words* sa podľa Galperina používajú len vo výnimočných prípadoch na štylistické dotvorenie textu. Ponechávajú si svoju ortografickú podobu a zaraďuje sem slová ako *solo*, *tenor*, *concerto*, *blitzkrieg* (*the blitz*) alebo *luftwaffe*, ktorých anglický ekvivalent neexistuje a musia byť anglicky hovoriacemu človeku vysvetlené. Yule (1993) používa obdobné termíny ako Crystal (1996) *loan word* a *borrowing* (výpožička), ktoré neproblematizuje. Považuje ich za súčasť slovotvorby. Do angličtiny sa takto v priebehu času dostali slová ako *alcohol* z arabčiny (do slovenčiny z angličtiny), *boss* z holandčiny, *croissant* z francúzštiny, *lilac* z perštiny, *piano* z taliančiny, *pretzel* z nemčiny, *robot* z češtiny, *tycoon* z japončiny, *yogurt* z turečtiny a *zebra* z bantuských jazykov.

Zvláštny prechod medzi prevzatým slovom a utvorením vlastného domáceho pomenovania tvoria kalky (Čermák, 2001). Yule kalky nazýva *calques* alebo tiež *loan translations* a uvádza zaujímavý príklad francúzskeho výrazu *un gratte-ciel* preloženého do angličtiny ako „a *scrape-sky*“, z ktorého sa utvorilo známe *skyscraper*, mrakodrap. Anglický *superman* je kalkom nemeckého *Übermensch* a samotný termín *loan word* je pravdepodobne kalkom nemeckého kompozita *Lehnwort*. Iné zdroje uvádzajú, že samotný výraz *loan translation* je kalkom nemeckého kompozita *Lehnübersetzung*. Dnes možno začuť niektorých španielsky hovoriacich pýtať si pri stánku s rýchloobčerstvením *perros calientes*, doslova horúce psy alebo *hot dogs*. Kalk pozostáva z prevzatého pomenovania a domáceho morfeomatického alebo lexikálneho základu. Napríklad latinské *benedicere* a slovenské *blahorečiť*, respektíve české *blahořečit*, nemecká *Schreibmaschine* a slovenský *písací stroj* (resp. český *psací stroj*), latinská *influentia* prevzatá do švédštiny ako *inflytande*, do

holandčiny ako *invloed*, do nemčiny ako *Einfluss*, do poľštiny ako *wpływ*, do maďarčiny ako *befolyás*, do angličtiny ako *influence*, do francúzštiny ako *influence*, do slovenčiny ako *vplyv*, do češtiny ako *vliv* a podobne (Čermák, 2001).

2.1 Vymedzenie pojmu anglicizmus

Anglicizmus ako prevzatá lexikálna jednotka je podľa Mistríkovej Encyklopédie jazykovedy (1993, s. 65): „jazykový prvok (slovo, výraz, syntaktická konštrukcia ap.) vypožičaný z angličtiny“. S týmto tvrdením sa zhodujú aj všetky anglofónne deskripcie anglicizmov, keď vymedzujú daný pojem ako slovo „borrowed from English into another language, [...]“³¹ zároveň si uvedomujú, že anglicizmy sú často nežiaduci element v cieľovom jazyku „considered by a fair part of influential speakers of that language to be substandard or undesirable“ (ibid.). Mnohé anglicizmy sa v súčasnosti prekrývajú s internacionalizmami, pretože tak, ako sa v minulosti slovná zásoba obohacovala o latinizmy (napr. konfesionalizmy) alebo galicizmy (diplomacia, móda, etiketa a pod.), v súčasnosti dochádza k westernizácii slovnej zásoby najmä v dôsledku demokratizácie bývalého Ostbloku, ktorého občania sa hlásia k hodnotám a spôsobu života západnej civilizácie. Z jedného jazyka (prevažne anglického) dnes ostatné jazyky preberajú alebo tvoria značnú časť lexiky, zasahujúcu všetky oblasti spoločenského života – prakticky niet sféry, do ktorej by anglická lexika neprenikla:

- politika – Biely dom³², *boss*, *establishment/establishment*, *líder*, *míting*, *politická korektnosť*, *PR (Public Relations)*, *road map*, *slogan*, *summit*, *think-tank*,
- ekonomika a finančníctvo – *biznis*, *budget*, *dumping*, *holding*, *marketing*, *manažment*, *OECD*, *tender*,
- technika, najmä elektronika – *computer*, *PC (personal computer)*, *notebook*, *laptop*, *e-mail*, *bit*, *blog*, *CD-Rom*, *DVD*, *enter*, *hacker*, *kliknúť*, *know-how*, *off-line*, *on-line*, *SMS*, *spam*³³, *surfovať na internete*, *webové stránky*,
- kultúra – napr. zloženiny pomocou „show“/“šou“: *talkshow*, *showbiz(nis)*, *oneman show*, *showman*; *art-rock*, *bestseller*, *celebrita*, *comeback*, *grunge*, *imidž*, *mainstream*, *VIP*,
- šport – *baseball*, *box*, *coach*, *coachovať*, *draft*, *NBA*, *NHL*, *tím*,

³¹ <http://www.absoluteastronomy.com/encyclopedia/A/An/Anglicism.htm>

³² Kalk z angl. White House.

³³ Metafora pre nevyžiadanú internetovú reklamu (tzv. *junk e-mail*), ktorú obdrží mnoho používateľov internetu v rovnakom čase. Proces sa nazýva *spamming* a ľudia zodpovední za *spamming* sú známi ako *spammeri*. *Spam* bola značka mäsovej konzervy určenej americkým vojakom počas druhej svetovej vojny, keď čerstvé potraviny boli vzácne. Ľudia boli odkázaní prevažne na konzervy typu spam, ktoré sa stali predmetom mnohých vtipov.

- tínedžerská lexika – *brandisti*³⁴, *byť dead*³⁵ / *cool* / *in* a pod., *feeling*, *piercing*, *loser*³⁶, *sorry*,
- medicína – *AIDS*, *bodmod*³⁷, *klon/ovanie*, *laser*, *SARS*,
- móda – *byť in* alebo *out*, *dizajn*, *outfit*,
- spoločnosť – *bobo*³⁸, *bodyguard*, *bojkot*³⁹, *boom*, *byť fit*, *investigatívna* žurnalistika, *newspeak*⁴⁰, *outsider*, akademický titul *PhD.*⁴¹, *skín*, *sofistikované* bezpečnostné zariadenie, *spot*, *supervízovať*⁴², voľba *Miss* atď.

Osobitné miesto zaujímajú tzv. high-tech skratky:

- CD-Rom: *compact disc read-only memory* (kompaktný disk určený na čítanie textu alebo posluh audio záznamu),
- IT: *information technology* (informačná technológia, resp. informačné technológie),
- DVD: *digital videodisc* alebo *digital versatile disc* (digitálny videodisk alebo viacúčelový disk),
- HTML: *HyperText Markup Language* (značka uvádzaná spolu s internetovou adresou označuje jazyk).

Niektoré skrátené tvary sú akronymami alebo skratkami, ktoré sa vyslovujú ako jedno slovo:

- LAN: *local area network*,
- RAM: *random access memory*.

Iné slová týkajúce sa počítačov sa bežne krátia a v takomto tvare ich preberá aj slovenčina:

- Net: *Internet* (z angl. the Net – the Internet),
- Web: *World Wide Web* (z angl. the Web – the World Wide Web).

Metafora je osobitným jazykom nielen v oblasti informačných technológií, ktorých jazyk preberáme automaticky (translexikalizácia) alebo si pomáhame kalkom, napríklad:

³⁴ Ľudia, ktorí nakupujú výlučne značkové oblečenie (brand – výrobná značka).

³⁵ Byť na smrť unavený.

³⁶ /lu:zer/ - Ten, kto stále prehráva alebo sa mu nedarí (smoliar, babrák).

³⁷ Body Modification.

³⁸ Bohémstva buržoázia.

³⁹ Odmietanie výrobkov – pomenovanie odvodené od írkeho veľkostatkára J. Boycotta, proti ktorému sa takto po prvý raz postupovalo.

⁴⁰ Inšpirovaný komunistickým režimom v sovietskom Rusku, použil v roku 1949 tento termín George Orwell vo svojej svetoznámej knihe 1984, kde upozornil na zneužívanie jazyka a manipuláciu verejnej mienky prostredníctvom jazykovej dezinformovanosti, aj keď si dnes uvedomujeme, že princíp newspeaku využívajú aj demokratické krajiny. Porovnaj: collateral damage – nezamýšľané škody (= smrť civilistov, ktorí sa ocitli v nesprávnom čase na nesprávnom mieste), friendly fire – priateľská strelba (= strelba do vlastných vojakov), pacification center – pacifikačné stredisko (= koncentračný tábor) atď.

⁴¹ Zaujímavé je povšimnúť si, že pred rokom 1989 zodpovedal titulu PhD. CSc. (kandidát vied).

⁴² Dohliadať, kontrolovať, riadiť, mať dozor nad niekým alebo niečím.

- *Myš* – zariadenie pripojiteľné k počítaču svojím tvarom a obratnosťou pripomína drobného hlodavca,
- *Vírus* – počítačový vírus je rovnako nebezpečný a zhubný a šíri sa rovnako rýchlo ako infekčná choroba medzi obyvateľmi,
- *Menu* – počítač ponúka zoznam služieb (menu), z ktorých si môžeme vybrať ako na jedálnom lístku v reštaurácii,
- *Počítačová pamäť* – je nesmierne dôležitá a slúži ako inventár služieb a záznamov, jednoducho je to skladisko všetkých uložených informácií,
- *Net alebo sieť* – pomenovanie pre *internet* alebo *webové stránky*, *sieť* zároveň označuje aj spoločné pripojenie (prepojenie) na okolité počítače napr. na pracovisku,
- *Technostress* – označenie fobie z používania počítača.

Zaujímavé je, že počítačový jazyk je plný metafor a často odkazuje na predmety vyskytujúce sa najmä v kancelárii alebo doma:

- *Knihy* – *webová stránka*⁴³, *listovať na webe* a pod.,
- *Doprava* – *informačná cesta*, *sieť*, *surfovať na webe* a pod.,
- *Odkazy na predmety v miestnosti* – *obrázok*, *tapeta* (na *monitore*), *kôš* na vyhadzovanie smetí (= nepotrebných informácií),
- *Odkazy na činnosti* – *(vy)gumovať*, *vystrihnúť*, *prilepiť*, *presunúť*, *zahodiť informáciu*, *vyprázdniť (vysypať) kôš* a pod.,
- *Tradičná pošta* – *poštová schránka*, *adresa*, *pošta*, *list*, *správa* atď.,
- *Drobné živočíchy* – *myš*, *bug*⁴⁴ (drobná chyba v počítači alebo v programe).

Do sféry pomenovaní označujúcich kancelárske potreby patria aj niektoré termíny, ktoré prekladáme alebo používame ich pôvodnú podobu:

- *Desktop* – *lišta* – spodný okraj na *monitore* počítača; *desktop computer* je príručný počítač,
- *File* – *súbor*, *obal na spisy*,
- *Folder* – *adresár* (Macmillan, 2002).

Za anglicizmus pokladáme priame výpožičky z angličtiny, cudzie slová sprostredkované angličtinou a hybridné slová obsahujúce anglický element.

Všetky spomínané výrazy vieme zaradiť k anglicizmom. Ako však odlíšiť anglicizmus od internacionalizmu a ako verifikovať fakt, že sme daný výraz alebo štruktúru skutočne prevzali

⁴³ Ale aj webová stránka a webstránka.

⁴⁴ *Chrobák* vo význame chyba.

z angličtiny a nie z latinčiny alebo francúzštiny (fran.)? Pri frekventovanom výraze *au pair* je na prvý pohľad zrejmé, že ide o slovo fran. pôvodu. Anglista ho pozná práve z angličtiny a zo študentských brožúr a letákov ponúkajúcich prácu v anglicky hovoriacich krajinách. Tento pojem sa stal zaužívaným, pretože slovenčina ani angličtina nedisponuje výstižnejším alebo ekonomickejšim termínom. *Au pair* možno vysvetliť, opísať, len preložiť ho nemožno tak, aby vyhovoval potrebám oboch jazykov. V Slovníku cudzích slov (Ivanová-Šalingová – Maníková, 1990) sa dozvedáme, že *au pair* /ópér/ je „(fran.) obch. zhoda nominálnej ceny cenného papiera s kurzom“. Ani zmienka o pomocnici v domácnosti či opatrovateľke detí, t. j. konotáciách, ktoré v nás fráza *au pair* evokuje. Naproti tomu Macmillanov anglický slovník pre pokročilých z roku 2002 vyčerpávajúco detailne uvádza, že je to „someone, especially a young woman, who lives with a family in a foreign country and helps with the children and housework in exchange for the opportunity to learn a language“⁴⁵. Slovník neologizmov Nová slova v češtine 1 (1998, s. 35) pozná *au pair* i *au-pair* /ópér/ ako „neskl. ž., řidč. m.“ a pojem vysvetľuje nasledovne: „dívka, řidč. chlapec, kteří v domácnosti v cizině vypomáhají s domácími pracemi, pečují o děti ap., zprav. aby se naučili cizímu jazyku a seznámili se s cizím prostředím.“ V slovníku sa tiež možno dočítať, že český používateľ jazyka príležitostne nájde i počesťenú podobu *opér*. Lexikon zároveň uvádza nesklonné adjektívum *au pair* i *au-pair* a substantívum ženského rodu *au-pairka(y)* (resp. *opérka*). Angličtina sa tak stala sprostredkovateľom pojmu z jazykovo zemepisne blízkeho jazyka. Prostredníctvom angličtiny sa do slovenčiny dostáva fran. slovo *budžet*. Angličtina však sprostredkúva prevzatia aj z veľmi vzdialených, exotických jazykov: *amok*, *kris* (z malajčiny), *bungalov* (z bengálčiny), *bumerang* (z jazyka austrálskych aboridžinov).

Problémov s vymedzením pojmu anglicizmus je niekoľko: najnovšie anglicizmy a iné cudzie slová nie sú lexikalizované a absencia vydania slovenského etymologického slovníka situáciu neuľahčuje. Veľký slovník cudzích slov (2003) je rozsiahly a kvalitný, ale vo väčšine prípadov neprináša prehľad o spôsobe, akým sa daný výraz do slovenčiny dostal. Klasický príklad je *telefón*, slovo gréckeho pôvodu, no jeho autorom je Američan Bell a v súlade s Mistríkovou definíciou anglicizmu by výraz mal byť považovaný za anglicizmus. Po nahliadnutí do lexikonu nastáva problém v prípade názorovej diskrepancie autorov slovníkov. Pri určovaní anglicizmov sme sa počas výskumu niekoľkokrát stretli s javom, keď jeden zdroj uvádza pôvod slova v inom jazyku ako iný zdroj. Napríklad pri lexikálnej jednotke *vrak* Machek (1997) vo svojom Etymologickom slovníku jazyka českého uvádza nemecký pôvod,

⁴⁵ Nieкто, väčšinou mladá žena, ktorá žije v zahraničí v rodine a pomáha s deťmi a prácou v domácnosti výmenou za možnosť naučiť sa jazyk danej krajiny.

Šaling (2003) vo Veľkom slovníku cudzích slov uvádza holandský pôvod a Mistrík (1993) v Encyklopédii jazykovedy považuje *vrak* za anglicizmus.

2.2 Anglikanizácia internacionalizmov

Anglicizmus používaný dvoma alebo troma jazykmi súčasne možno považovať za internacionalizmus. V takom prípade ide o internacionálny anglicizmus, resp. internacionalizmus anglosaského pôvodu.

Internationalizmy sa v posledných desaťročiach výrazne anglikanizovali, presnejšie, dochádza k ich amerikanizácii. Slovenčina disponuje medzinárodnými slovami anglosaského/anglického (germánskeho, latinského, rétorománskeho atď.) pôvodu, ktorý je často z pohľadu lingvistu irelevantný a etymológia slova slúži ako prostriedok, nie cieľ, k dopátraniu sa pravdy. Funkcia preb(e)raného slova v komunikácii a jeho sémantická (foneticko-fonologická, morfematická,...) modifikácia, ku ktorej došlo počas transferu do cieľového jazyka, sú relevantné faktory, hodné podrobnejšieho skúmania.

Charakteristickými črtami súčasných internacionalizmov anglosaského pôvodu sú: progresivita (aktuálnosť, pohotovosť), dynamika (rýchlosť a výstižnosť), ekonomizácia slovnej zásoby (monosylabizácia, napr. *PC* namiesto počítač) a jasná nocionalnosť a odbornosť (napr. *computer network*), alebo na druhej strane výrazné expresívne zafarbenie, predovšetkým v študentskom slangu a jazyku mladých ľudí (napr. *sorry, fajn, shit* atď.).

2.3 Pseudoanglicizmus

Pseudoanglicizmus a barbarizmus majú niektoré črty spoločné: k obom existuje domáci pendant a obe sa pociťujú ako cudzí prvok v domácom systéme. Pohybujú sa v oblasti periférie slovnej zásoby.

Pseudoanglicizmy sú slová utvorené v domácom prostredí pomocou typických anglofónnych slovotvorných postupov, ale z domácich slovných základov, napr. *autoklub, pigičaj*. Môže ísť o anglické výpožičky použité alebo morfematicky upravené spôsobom, ktorý by rodený hovoriaci nepoužil ani nepochopil. Charakteristickou skupinou pseudoanglicizmov je skupina tvorená niektorými propriami (prevažne názvy hudobných kapiel ako *No Name, IMT Smile* a pod.)

V nemčine sa pseudoanglicizmy spájajú s tzv. falošnými priateľmi, *false friends* alebo *false cognates*. Mnohí používatelia jazyka sa nazdávajú, že ide o pravé anglické výrazy, napr. *Twen* je človek, ktorý prekročil dvadsiatku, *Dressman* je mužský model, adjektívum *fesch*

pochádza z rakúskej nemčiny a označuje niekoho alebo niečo elegantné, šikové, moderné (z angl. *fashionable*), *Handy* je pomenovanie mobilného telefónu, hoci v angličtine rovnaký pojem označuje čokoľvek, čo je po ruke.

V súvislosti s pseudovýpožičkami možno hovoriť o pseudogermanizmoch, pseudogalicizmoch a podobne.

2.4 Anglicizmy v iných jazykoch

Anglicizmy neobišli prakticky jediný európsky jazyk. Nájdeme ich v češtine rovnako ako v nemčine, francúzštine, ruštine alebo španielčine. Nemčina s množstvom anglicizmov je označovaná za *Genglish* alebo *Denglish*. Francúzštine s množstvom anglosaských prevzatí sa zvykne hovoriť *Franglais*.

Vo Francúzsku sa ochrana jazyka pred inváziou anglofónnych výrazov teší dlhoročnej tradícii, ktorá sa datuje až do roku 1635, keď bola založená Francúzska akadémia. Hnutie za ochranu jazyka existuje aj v Británii, ale má inú podobu (viac v časti 1.2.4). V roku 2005 bola v istom populárnom francúzskom denníku v jednom z jeho vydaní napadnutá voľná internetová encyklopédia Wikipedia dopĺňovaná svojimi čitateľmi (aj napriek tomu si udržiava kvalitu). Encyklopédia je údajne ultraliberálna, čo je v danom kontexte pre Francúzov synonymom pre anglosaská, kapitalistická, a teda Francúzov ohrozujúca. Názov samotného vyhľadávača *google* znie mnohým elitám vo Francúzsku príliš anglofónne, a preto v parlamente schválili jeho alternatívne francúzske premenovanie. Na Slovensku sa vyvíjali v istom období snahy premenovať internet na „medzisiet“ (Krivošík, 2005). Šovinizmus, jazyková antipatia a spolitizovanie postoj používateľov jazyka nezmenia želaným spôsobom. Používatelia francúzskeho jazyka napriek všetkým snahám Francúzskej akadémie používajú slová ako *le weekend*, *le twin set*, *le look*, *un holiday*, *le midwife*, *le parking*, *le garden party*, *un pullover*, *les drinks*, *aftershave*, *le babysitter*, *le know-how*, *le manager* a podobne. Akadémia si uvedomuje stupňujúce sa napätie medzi slovníkmi a jazykovou praxou a niektoré anglicizmy predsa len vzala „na milosť“: *le cover girl*, *le bestseller*, *le blue jeans*.

V ruštine termín *image* úplne nahradil ruský výraz. Rusi preferujú rustikalizovanú podobu anglických slov ako *elektorat*, *futbol*, *sponzor*, *keks*, *pamflet*, *mobilny telefon*, *ofis*, *supermarket*, *broker*, *faks*, *looser* (v slovenčine *lúzer* aj *loser*), *spiker*, *klub* a mnohé iné.

V brazílskom nákupnom centre v Sao Paule v 93 obchodoch z 252 figuruje v názve anglické slovo. Keď vtedajší brazílsky prezident Cardoso použil vo verejnom prejave slovné

spojenie *fast track*, stal sa terčom ostrej kritiky. Brazília zakázala používať celý rad anglických slov, ktoré sú použité najmä na obchodoch: *sale*, *spring*, *summer* atď.

V ázijských jazykoch nájdeme anglické výpožičky. Nekritické preberanie anglicizmov do japončiny je označované ako *Engrish*. Pojem *karaoke* (*kara* – prázdny, *ôkesutora* – orchester) je zloženým tvarom z japonsko-anglického a gréckeho výrazu „prázdny orchester“, ktorý možno vnímať aj ako metaforu (spievanie za sprievodu reprodukovanej melódie). Do japončiny sa tak dostali slová ako *sutoresu* (stress), *ranči* (lunch) alebo *kissu* (kiss).

Kalky z angličtiny tvoria samostatnú kapitolu aj v iných jazykoch. Napríklad *weekend* je vo francúzštine *la fin de semaine*, „koniec týždňa“, alebo sa necháva v anglickej podobe, ale zachováva si určitý francúzsky člen *le weekend*.

2.5 Anglicizmy v slovenčine s ohľadom na publicistické texty

Publicistika je prudko sa rozvíjajúcou oblasťou a publicistické texty zaujímajú v spoločnosti významnú pozíciu. Ich cieľom je „pohotovo informovať o aktuálnych otázkach spoločenského, politického, kultúrneho, hospodárskeho a športového života doma a v zahraničí. Preto je publicistická sféra obsahovo-tematicky i žánrovo pestrá, bohato členená“ (Findra, 2004, s. 186). Publicistika sa v odbornej literatúre zvykne synonymne nazývať aj žurnalistikou a populárny je i hovorovejší výraz novinárčina. Mistrík (1989) uvádza, že publicistika má širší význam ako žurnalistika, a preto tieto dva pojmy treba diferencovať. Mistrík ďalej poznamenáva, že publicistický štýl sa nesprávne hľadá vo všetkých uverejňovaných textoch. V printových médiách sa uverejňujú inzeráty (administratívny štýl), programy kultúrnych podujatí (kino, divadlo) a televízie (administratívny štýl), ukážky literárnych diel (umelecký štýl), poradne rôzneho druhu (populárno-náučný štýl). „Stavba prejavov štylizovaných pre rozličné komunikatívne ciele so zreteľom na ich špecifickosť sa síce mení, ale publicistický štýl je v podstate vždy rovnaký.“ (Mistrík, 1989, s. 459)

Osobitné črty charakteristické pre všetky publicistické texty sú: informačnosť, aktualizovanosť, verejnosť (*res publicae* – veci verejné), písomnosť, monologickosť, oficiálnosť, pojmovosť (intelektuálnosť, opiera sa o fakty a pojmy) a koncíznosť, variabilnosť (pestrosť), neprítomnosť adresáta, komunikatívna funkcia (Mistrík, 1989; Findra, 2004). Často dochádza k napätiu medzi jednotlivými vlastnosťami publicistického štýlu, napr. tenzia písomnosť – ústnosť (resp. spontánnosť), monologickosť – dialogickosť (často len vo fiktívnej rovine), aktualizácia – automatizácia (klišéovité výrazy), objektívnosť – subjektívnosť a pod. Najzákladnejšou a najpodstatnejšou vlastnosťou, od ktorej sa všetky

ostatné odvíjajú, je informačnosť publicistického štýlu a zo štatistík vyplýva, že v súčasných printových médiách prevláda „spravodajstvo a faktografickosť.“ (Mistrík, 1989, s. 424) „Nízkym indexom opakovania slova je blízky poézii.“ (Mistrík, 1989, s. 461)

Jazyk publicistických textov je špecifický. Pred storočím sa v porovnaní s dneškom cudzie slová v novinových textoch vyskytovali poskromne. Mistrík vo svojej Štylistike (1989, s. 91) uvádza, že v súčasných slovenských médiách a masovokomunikačných prostriedkoch rôzneho druhu je každé šieste slovo neslovenské. Predpokladáme, že ide o synchronné hodnotenie. Spolupráca medzinárodných spravodajských agentúr je na vysokej úrovni a slovenská denná tlač alebo televízne spravodajstvo čerpajú informácie práve zo zahraničných agentúr, ktorých jazykom je angličtina. S ohľadom na inojazyčné výpožičky jazyk tlače preberá viac slov nepriamo z jazykov krajín, ktoré nesusedia so Slovenskom. V printových médiách je najviac slov latinského a gréckeho pôvodu: *politika, demokracia, situácia, minúta* a pod. Tieto slová sa častým opakovaním udomáčkujú v slovenskej lexike a postupom času ich používatelia jazyka nevnímajú ako cudzie. V tomto ohľade stojí jazyk novinových textov v protiklade k hovorovému jazyku, ktorý používa inojazyčnú lexiku prebratú priamo alebo inojazyčnú lexiku, ktorou sa na Slovensku v minulosti hovorilo a dodnes sa v istých oblastiach používa (nemčina, maďarčina, čeština alebo poľština).

Internacionalizácia lexiky (používanie cudzích slov a neologizmov) v publicistike zaznamenáva rastúcu tendenciu a deje sa tak vo všetkých jazykoch (nielen v slovenčine) v oblasti publicistiky a publicistického štýlu.

2.5.1 Zrozumiteľnosť novinových textov

Jazyk masmédií, najmä tlače, prispel významnou mierou k rozvoju spisovného jazyka a má veľkú zásluhu na stabilite súčasnej spisovnej slovenčiny. Štatisticky je dokázané, že každé šieste slovo (vrátane proprií) v tlači je cudzie alebo internacionálne. Pôsobenie angličtiny na slovenčinu sa najbezprostrednejšie odráža v lexikálnej rovine, ktorá je základom novinárskej práce. Mnohí tento stav kritizujú, pretože práve prostredníctvom publicistického štýlu sa do slovenčiny dostáva nepriamym kontaktom najväčšie množstvo anglicizmov. Sú to práve anglicizmy, ktoré sprostredkujú najnovšie informácie z oblasti výskumu a vedy. Kameňom úrazu je fakt, že autori článkov použijú anglicizmus aj tam, kde nie je funkčný, čo znižuje hranicu zrozumiteľnosti textu. Treba priznať, že novinári sa snažia promptne reagovať na požiadavky používateľov jazyka a zároveň sa sami stávajú spolutvorcami jazyka. Novinár je používateľom jazyka a je prirodzené, že sa podieľa na jeho vývine.

Prostredníctvom publicistického štýlu človek prijíma najrozsiahlejšie množstvo informácií a tento štýl ovplyvňuje vyjadrovanie v najvyššej možnej miere. Starostlivý výber jazykových prostriedkov zohráva preto kľúčovú úlohu.

Printové médiá preberajú spravodajstvo zo svetových informačných agentúr, používajúcich do značnej miery angličtinu. Je preto prirodzené a normálne, že prostredníctvom zahraničných informačných kanálov sa do slovenčiny dostávajú internacionalizmy anglosaského pôvodu.

2.5.2 Anglicizmy v publicistických textoch

2.5.2.1 Tzv. mienkotvorná tlač

Formát kvalitného denníka je obyčajne A3 z rozsahom 297 x 420 mm. Kvalitné noviny boli pôvodne založené na formálnom prístupe a na vzdelanom čitateľovi so širokým spektrom záujmov, požadujúcim najmä vecnú a pravdivú informáciu. Čitateľ od tohto druhu tlačovín očakával nezaujaté a objektívne spravodajstvo, na základe ktorého si vytvorí vlastný názor. Tak tomu bolo donedávna. Časy, keď seriózna tlač prevažne kládla dôraz na dianie na domácej a zahraničnej politickej scéne, sa skončili. Komerčné témy nie sú tabu ani pre tzv. mienkotvornú dennú tlač. Napríklad domáce spravodajstvo spolu s názorovými rubrikami a komentármi v súčasnosti tvorí v denníku Sme len 10 až 15 % z rozsahu takmer štyridsiatic strán⁴⁶.

Na Slovensku je len niekoľko kvalitných tlačovín a je ich podstatne menej ako bulvárnych novín. Príčinou je slabá ponuka, nedostatok finančných prostriedkov renovovať tvár novín, ale aj málo čitateľov. Ku kvalitným týždenníkom možno zaradiť Týždeň či Domino fórum. Ku kvalitným denníkom sa radia Sme, Pravda a Hospodárske noviny. Možno oprávnene namietat, že Sme nie je typickým kvalitným mienkotvorným denníkom, ale v súvislosti s naším výskumom sme sa rozhodli používať spojenie „kvalitný denník Sme“ v kontraste k bulvárnemu Novému času.

V súčasnosti v záujme udržania čitateľskej priazne panuje vo svete tendencia zmenšovania formátu, pribalovania DVD a iných darčiekov, čo sú postupy známe z tzv. lifestyleových časopisov. Seriózna tlač súťaží s inými serióznymi tlačovinami a naviac sa snaží konkurovať populárnej (resp. bulvárnej) tlačí, s ktorou bojuje o priazeň čitateľa, a teda o zisk. Denník Sme kopíruje niektoré z uvedených techník v snahe priblížiť sa (zapáčiť sa)

⁴⁶ Údaje zo stránky <http://mediatrend.etrend.sk/60088/tlac/mienkotvorne-denniky-nasli-svoj-kompromis-s-bulvarom>

k čitateľovi a jeho záľubám. Koncom roka 2001 spustil vydavateľ denníka Sme Petit Press dlhodobú produktovú kampaň (Pravda, najväčší konkurent denníka Sme, sa pridala v nasledujúcom roku v snahe udržať si čitateľa). Kampane trvajú prakticky až dodnes. Denník Sme takmer každý deň upútava na obsah nasledujúceho vydania, vydavateľ Petit Press patrí objemom priestoru v médiách do prvej dvadsiatky najväčších zadávateľov reklamy na Slovensku. Podľa monitoringu výdavkov na reklamu TNS-SK v cenníkových cenách investoval Petit Press so všetkými svojimi titulmi v roku 2004 takmer 330 miliónov korún. Táto forma komunikácie s čitateľom slúži predovšetkým snahe upútať na obsah nasledujúceho čísla. Čitateľa majú prilákať servisné témy typu bývanie, škola, dovolenka či sociálna pomoc. Denníky dnes vo všeobecnosti musia pracovať najmä na svojom imidži.

Čitateľské návyky sa menia. Udržateľnosť vysokej predajnosti denníka nedovoľuje orientovať sa výlučne na elitné vrstvy čitateľov, čomu zodpovedá aj výber jazykových prostriedkov. Tlačoviny nemajú veľmi na výber, a teda sú nútené kopírovať záujem čitateľov, ktorí sa sústreďujú na rýchle získanie aktuálnej informácie. Aj pre kvalitný (resp. kvalitnejší) denník to znamená nahrádzanie textu obrázkami a grafikou. Niektorí čitatelia považujú aj denníky typu Sme alebo Pravda za „ľahký bulvár“ a volajú po návrate „k starému spôsobu“. V tomto kontexte sa hovorí o „bulvarizácii“ tzv. mienkotvornej tlače a je pravdepodobné, že tento trend sa bude ešte upevňovať.

Vlastná online verzia vydania Sme konkuruje tlačenej podobe, preto sa vydavatelia rozhodli „zamykať“ prístup k internetovým vydaniam starším ako tri mesiace a „odmoknutie“ spoplatnili. Tlačená a elektronická podoba Sme sú od seba výrazne odlišné. Aj takýmto spôsobom sa snažia presvedčiť čitateľa, že má vždy dôvod prečítať si tlačenú verziu novín. Napriek tomu mesačná návštevnosť online verzie z roka na rok rastie. V novembri 2005 zaznamenal internetový portál Sme štyrikrát vyššiu návštevnosť ako v novembri 2002. Vydavateľ si uvedomuje nepomerne vyššiu ziskovosť tlačených médií oproti nízkemu zisku plynúcemu z internetovej inzercie (približne 2 % z reklamy). Internetové noviny Sme.sk majú niekoľko predností pred tlačenými novinami. Elektronická verzia denníka Sme.sk je aktuálnejšia a informatívnejšia. Sme.sk čerpá informácie zo štyroch zdrojov: z denníka Sme, z agentúrnych správ, z pôvodného spravodajstva a z blogov. Internetové vydanie denníka Sme.sk ponúka prepojenie na e-mailovú službu *post.sk*, vlastný *e-shop*, stránku s realitami či pracovný portál. Na druhej strane nie je zámerom Sme.sk stať sa elektronickou kópiou tlačeného denníka Sme. V Sme.sk preto chýbajú niektoré grafy, tabuľky a inzercia z tlačenej verzie Sme.

Podľa sociologických prieskumov číta denník Sme 52, 1 % mužov a 47, 9 % žien. Podľa veku preferuje Sme najmä veková skupina od 20 do 29 rokov (21 %) a od 40 do 49 rokov (19, 7 %). Na základe vzdelania uprednostňuje Sme skupina čitateľov so stredným vzdelaním s maturitou (38 %). Podľa veľkosti bydliska preferuje Sme najmä mestské obyvateľstvo v mestách s 20 000 až 99 999 obyvateľmi (29, 9 %). Podľa postavenia v zamestnaní čítajú Sme prevažne radoví zamestnanci (60, 6 %). Tieto skupiny čitateľov budú najviac vystavené vplyvom anglicizmov v publicistických textoch.

2.5.2.2 Populárna (bulvárna) tlač

Populárna, resp. bulvárna tlač predstavuje výrazne neformálny prístup k čitateľovi a tomu zodpovedá aj jej menší formát a výber neformálnych jazykových prostriedkov a voľnejšie narábanie s jazykom. Titulky sú oveľa väčšie (a útočnejšie) a články výrazne kratšie ako v kvalitných novinách. Pomer obrázkov k textu je väčší ako v kvalitných novinách. Prioritou bulvárneho denníka je vzbudzovať emócie prezentovaním zákulisných informácií zo súkromného života známych a populárnych ľudí. Zábavnosť, nie informatívnosť, je primárny faktor.

Bulvárne denníky mávajú vyššiu predajnosť ako kvalitné tlačoviny. Na základe čísiel predajnosti by sa dalo povedať, že istým spôsobom je mienkotvornou tlačou práve bulvár a nie kvalitné noviny. Čobejová⁴⁷ uvádza, že v auguste 2005 dosiahla denná predajnosť Nového času 175-tisíc výtlačkov, čo je po sčítaní priemerný denný náklad troch seriózných denníkov (Sme, Pravda a Hospodárske noviny) dohromady.

Najpredávanejším, a teda najčítanejším bulvárnym denníkom na slovenskom mediálnom trhu je Nový čas. Spoluvydavateľom Nového času sa od roku 2001 stal švajčiarsky mediálny koncern Ringier, ktorý priniesol know how, úspešne aplikované v Čechách. Od roku 2005 je Ringier výhradným majiteľom Nového času.

K už existujúcim bulvárnym týždenníkom Plus 7 dní, Markíza, LIVE! v poslednej dobe pribudli na trh Šarm, Star či novopripravovaný Ľudia. Tradičné rodinné týždenníky Slovenka a Život sa trendu bulvarizácie prispôbali.

⁴⁷ Webová stránka <http://www.tyzden.com/index.php?w=art&idart=4010&idiss=81>

3 VÝSKUMNÁ ČASŤ

Cieľovou vzorkou výskumu anglicimov v dennej tlači sa stali denníky Sme a Nový čas. Sme v našom výskume reprezentuje serióznu, kvalitnú tlačovinu. Nový čas reprezentuje bulvárny denník s najvyššou predajnosťou, a teda najväčším dosahom na čitateľskú obec v oblasti vytvárania verejnej mienky a rovnako aj vplyvu na výrazové prostriedky svojich čitateľov.

Podľa výsledkov čítanosti tlače MML mal v marci 2003 Nový čas 999 990 a Sme 387 500 čitateľov. Excerpované denníky oslovujú najväčší počet používateľov jazyka a najvýraznejšou mierou vplývajú na prienik anglicizmov do slovenčiny ich používaním a akceptovaním v publicistických textoch.

Výber reprezentanta serióznej aj bulvárnej tlače bol zvolený zámerne s cieľom zistiť rozdiely alebo prípadné zhody v používaní anglickej lexiky v publicistických textoch.

3.1 Ciele a metódy

Zvolili sme metódu zbierania údajov prostredníctvom excerptovania anglicizmov v priebehu trojmesačného obdobia počas dvoch rokov v dvoch slovenských denníkoch (apríl, máj, jún 2003 a apríl, máj, jún 2004) a následné vyhodnotenie dát pomocou kvantitatívno-kvalitatívnej analýzy. Rozhodli sme sa zamerať na dve najčítanejšie periodiká na slovenskom mediálnom trhu: denníky Sme a Nový čas. Pomocou komparácie s ročným odstupom sledujeme rozdiely v prístupe k anglicizmom medzi bulvárnou a serióznou tlačou. Obe z uvedených periodík majú okruh čitateľov reprezentujúcich ich záujmy, záľuby, vek a vzdelanie.

Pre sledovanie a výskum anglicizmov v slovenskej dennej tlači sme sa rozhodli pre skutočnosť, že najvýraznejšie množstvo anglicizmov preniká do slovenského jazyka prostredníctvom publicistického štýlu. Noviny takto sprostredkujú preberanie lexiky nepriamym kontaktom. Zároveň pomáhajú funkčným anglicizmom adaptovať sa do systému slovenčiny.

V periodikách sa odráža stav spoločnosti i úroveň jazyka daného spoločenstva. Otvorenosť smerom k novým spoločenským témam a hľadanie nových prístupov vedie k hľadaniu nových výrazových prostriedkov určujúcich charakter novín. Od výskumu anglicizmov v dennej tlači sme očakávali utvorenie si obrazu o charaktere anglicizmov a aj o vývinových tendenciách v tejto oblasti.

Výskum anglicizmov v dennej tlači sme zvolili s ohľadom na skutočnosť, že skúmané javy sú v písomnej podobe a možno sa k nim podľa potreby kedykoľvek vrátiť. V prípade elektronického zdroja by to bolo vzhľadom na neprístupnosť niektorých stránok po istej dobe problematické a aj veľmi nepresné, keďže webové stránky sa zvyknú v záujme potrieb čitateľskej obce renovovať, aktualizovať a dopĺňať.

3.2 Hypotézy a predpoklady

Postulujeme niekoľko hypotéz a v súvislosti s nimi kladieme niekoľko výskumných otázok.

Naša hypotéza, uvedomujúc si blízkosť bulvárnej tlače k hovorovému štýlu, predpokladá vyšší výskyt anglicizmov v bulvárnom ako v serióznom denníku. Domnievame sa, že jazyková kultúra v súvislosti s používaním anglicizmov je v serióznom denníku Sme na vyššej úrovni ako v Novom čase.

Predpokladáme, že v serióznom denníku (Sme) bude nízka ortografická rozkolísanosť prevzatých termínov. Ďalej predpokladáme racionálne narábanie s anglicizmami (t. j. používanie cudzích slov len v nevyhnutných prípadoch). Populárny denník Nový čas bude používať nefunkčné anglicizmy vo vyššej miere, teda bude s anglicizmami narábať menej racionálne. V Novom čase v písaní predpokladáme podstatne vyššiu rozkolísanosť ako v serióznom denníku (napr. *establishment* vs *establišment*).

Vzhľadom na svoje zameranie a aj rozsah noviny nemôžu pokryť celú oblasť jazyka. Tlačoviny sa riadia platnými kodifikačnými príručkami v záujme pestovania spisovného jazyka. Dynamika anglických prevzatí dosahuje taký stupeň, ktorému nemôžu konkurovať vydavatelia ani zostavovatelia príručiek a používatelia jazyka, v tomto prípade autori publicistických textov sa musia rozhodnúť, či a ako použiť nový anglicizmus.

Našou snahou je zistiť potvrdenie alebo vyvrátenie hypotéz na základe výskumu excerpovaného materiálu sledovaných periodík. Na základe výskumu vyvodíme závery pre jazykovú prax a úroveň jazykovej kultúry v serióznom denníku Sme a v bulvárnom Novom čase.

Hypotéza č. 1

V bulvárnom denníku Nový čas sa bude vyskytovať vyšší počet anglicizmov ako v serióznom denníku Sme.

Hypotéza č. 2

Celkový počet anglicizmov v roku 2004 bude vyšší ako v predchádzajúcom roku za rovnaké obdobie.

Hypotéza č. 3

Frekvencia použitých anglicizmov bude v bulvárnom denníku Nový čas vyššia ako v serióznom periodiku Sme.

Otázka č. 1

Koľko anglicizmov pripadá na jedno vydanie periodika Sme a Nový čas?

Otázka č. 2

Koľko anglicizmov pripadá na jednu stranu periodika Sme a Nový čas?

3.3 Anglicizmy v denníku Sme

Anglicizmy v denníku Sme sme sledovali počas rokov 2003 a 2004 v záujme objektivity a najvyššej možnej hodnovernosti výskumnej vzorky zakaždým po dobu tých istých troch mesiacov: apríl, máj, jún. Naším plánom bolo overiť predpoklad o narastajúcom počte anglicizmov v publicistických textoch. Predpokladali sme, že v denníku Sme bude postoj k používaniu anglicizmov kritickejší a ortografická rozkolísanosť bude nízka.

V roku 2003 tvorilo excerpovaný materiál spolu 74 výtlačkov denníka Sme v období od 31. 3. 2003 do 30. 6. 2003. V roku 2004 to bolo 69 výtlačkov v období od 1. 4. 2004 do 25.6.

Dohromady bol z denníka Sme za rok 2003 vyexcerpovaný materiál z 2 248 strán a za rok 2004 to bolo 2 344 strán.

3.4 Anglicizmy v denníku Nový čas

Anglicizmy v denníku Nový čas sme sledovali počas rokov 2003 a 2004 v záujme objektivity a najvyššej možnej hodnovernosti výskumnej vzorky zakaždým po dobu tých istých troch mesiacov: apríl, máj, jún. Naším plánom bolo overiť predpoklad o narastajúcom počte anglicizmov v najčítanejšom bulvárnom denníku na Slovensku. Predpokladali sme, že v Novom čase bude postoj k používaniu anglicizmov menej kritický a ortografická rozkolísanosť bude vysoká. Rovnako sme predpokladali vysokú frekvenciu výskytu nefunkčných anglicizmov alebo slangu mladých ľudí.

V roku 2003 tvorilo excerpovaný materiál spolu 76 výtlačkov denníka Nový čas v období od 29. 3. 2003 do 30. 6. 2003. V roku 2004 to bolo 69 výtlačkov v období od 1. 4. 2004 do 25.5.

Dohromady bol z denníka Nový čas za rok 2003 vyexcerpovaný materiál z 2 840 strán a za rok 2004 to bolo 2 760 strán.

3.5 Deskripcia, vyhodnotenie a interpretácia excerpovaného korpusu

Dohromady bolo excerpovaných 288 výtlačkov, v ktorých boli excerpované všetky rubriky s výnimkou televíznych programov a programov kín, pretože za tieto fenomény nenesie redakcia autorskú zodpovednosť a ani sa v nich neodzrkadľuje prienik anglicizmov do slovnej zásoby na rozdiel od reklamy a inzercie.

Excerpované boli všetky anglické apelatíva bez výnimky, teda nielen tie, ktoré prenikli do jazyka po spoločensko-politických zmenách v roku 1989, ale aj staršie, menej či viac adaptované. Neexcerpovali sme anglicizmy, ktoré sa vyskytovali v názvoch jednotlivých rubriík alebo príloh (napr. šport, turistika a pod.). Rovnako sme neexcerpovali propriá, názvy spoločností či výrobkov, pretože za ne denníky nenesú autorskú zodpovednosť. Neexcerpovali sme ani anglické syntaktické štruktúry.

3.5.1 Kvantitatívna analýza

Excerpovaný materiál oboch sledovaných denníkov tvorí korpus s rozsahom 2 494 anglicizmov a ich ortografických variácií, ktorých podrobnú tabuľku uvádzame v prílohe B v elektronickej podobe. Celkový počet anglicizmov dosiahol vyššie číslo, čo bolo spôsobené skutočnosťou, že nesklonné lexikálne jednotky sa vyznačujú rovnakou grafickou štruktúrou vo forme substantíva, adjektíva alebo adverbia. Uvádzame príklad anglicizmov *all inclusive*, *stereo*, *high society*, *zombie* alebo *hi-fi*. Na základe slovnodruhovej príslušnosti sú anglicizmy usporiadané v Prílohe C v elektronickej podobe.

Postupne sa budeme zaoberať hypotézami a porovnávať ich s výsledkami výskumu. Prvé dve hypotézy sa zdanlivo nepotvrdili.

Hypotéza č. 1

V bulvárnom denníku Nový čas sa bude vyskytovať vyšší počet anglicizmov ako v serióznom denníku Sme.

Hypotéza č. 1 sa len zdanlivo nepotvrdila: Z hľadiska rozdielnosti formátu oboch tlačovín sme prerátali formát strán Sme z A3 na formát A4. Získali sme len približný pomer medzi Novým časom a Sme. Naša výskumná vzorka periodika Sme obsahovala 1, 64-krát viac strán ako Nový čas, ale presne 1, 54-krát viac anglicizmov. Ak vezmeme do úvahy skutočnosť, že v Sme je rozsah textu väčší ako v Novom čase, uvedomíme si, že autori Nového času používajú niekoľkonásobne viac anglicizmov. Inými slovami, na približne rovnakej ploche sa

vyskytuje rovnaký počet anglicizmov, ale v rovnakom množstve textu je v bulvárnom Novom čase viac anglicizmov ako v denníku Sme.

Hypotéza č. 2

Celkový počet anglicizmov v roku 2004 bude vyšší ako v predchádzajúcom roku za rovnaké obdobie.

Hypotéza č. 2 sa nepotvrdila. Na základe výskumu sa ukázalo, že v excerpovanom denníku Sme bolo v roku 2003 približne každé osemdesiate druhé slovo anglického pôvodu, kým v roku 2004 iba každé deväťdesiate druhé. To znamená, že v denníku Sme sa v roku 2004 počet anglicizmov v porovnaní s predchádzajúcim rokom znížil. V neprospech nárastu anglicizmov dopadol aj výskum porovnania Nového času. V Novom čase bolo v roku 2003 každé štyridsiate tretie slovo prevzaté z angličtiny. V roku 2004 to bolo len každé päťdesiate slovo.

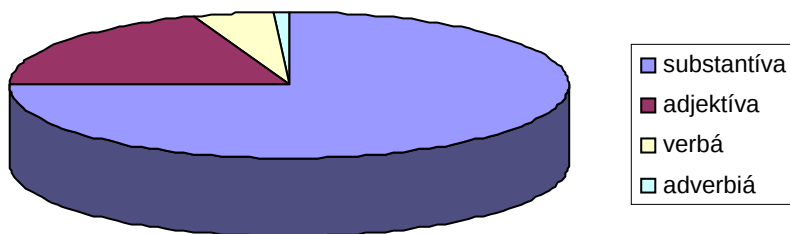
Celkový počet všetkých zozbieraných a vyexcerpovaných anglicizmov z oboch denníkov tvorilo 2 534 lexikálnych jednotiek a uvedené percentá sa vzťahujú na tento číselný údaj.

V kontexte kvantitatívnej analýzy sme sa sústredili na niekoľko faktorov a síce na:

- a) slovnodruhovú rozvrstvenie anglicizmov,
- b) frekvenciu anglicizmov z aspektu ročného odstupu,
- c) počet anglicizmov na jednu stranu,
- d) porovnanie frekvencie výskytu anglicizmov v rámci jednotlivých rubriek,
- e) najpoužívanejšie (najfrekvencovanejšie) anglicizmy.

a) V rámci slovnodruhového rozvrstvenia sme zistili, že zo všetkých 2 534 lexikálnych jednotiek excerpovanej vzorky tvoria najvýznamnejšiu časť substantíva s 1898 lexikálnymi jednotkami (74, 92 %). Druhé najvyššie zastúpenie mali adjektíva so 497 lexikálnymi jednotkami (19, 61 %), za ktorými nasledovalo 115 verbií (4, 54 %) a 23 adjektív (0, 91 %). Graf 1 zachytáva skutočnosť, že najčastejšie sa preberajú z angličtiny substantíva, čo vyplýva z potreby pomenovať nové skutočnosti, predmety a javy. K slovnodruhovej zmene dochádza až po transfere anglicizmu do systému jazyka pomocou slovotvorných prostriedkov. Len minimálny počet lexikálnych jednotiek sa preberá vo forme slovies.

Graf 1
Slovnodruhové členenie anglicizmov

b) Jednou z úloh nášho výskumu bolo zistiť frekvenciu výskytu excerpovaných anglicizmov z aspektu ročného odstupu. V excerpovaných vydaniach oboch denníkov sa anglicizmy vyskytli 119 900-krát. Z toho v roku 2003 sa vyskytli 63 315 ráz (52, 81 %) a v reprezentatívnej vzorke v roku 2004 sa objavili 56 585-krát (47, 19 %). Na rok 2003 pripadá 5 088 strán a na rok 2004 5 104 excerpovaných strán, čo znamená, že o rok neskôr (2004) bolo o niečo viac excerpovaných strán, ale frekvencia anglicizmov klesla. Pri takmer rovnakom počte strán čísla naznačujú klesajúci trend, ale rozdiely nemožno považovať za natoľko výrazné, aby bolo možné hovoriť o prevládajúcej tendencii. Rozsah dvojročného výskumu nie je dostatočne dlhý na to, aby sme mohli výsledky generalizovať. Výsledky by sa však mohli stať podkladom pre ďalšie výskumy v tejto oblasti. Analýza výpočtu trendu používania anglicizmov je uvedená v zadnej časti práce v prílohe A.

Hypotéza č. 3

Frekvencia použitých anglicizmov bude v bulvárnom denníku Nový čas vyššia ako v serióznom periodiku Sme.

Hypotéza č. 3 sa nepotvrdila. Náš výskum ukázal, že priemerný počet výskytov anglicizmov za rok 2003 a 2004 v denníku Sme je výrazne vyšší (35 668) ako priemerný počet výskytov anglicizmov za rok 2003 a 2004 v denníku Nový čas (23 872). Tento výsledok si vysvetľujeme tým, že v denníku Sme má text výraznejšie zastúpenie ako obrazová časť. Čím viac textu, tým vyššia šanca používania väčšieho počtu anglicizmov. Na základe tohto

výsledku však nevyvodzujeme závery o zníženej jazykovej kultúre denníka Sme. Rovnako sa nedomnievame, že autori publicistických textov Sme nepristupujú kriticky k používaniu anglicizmov pri práci s textom. Výsledky interpretujeme tak, že Sme sa snaží osloviť čo najrozsiahlejší okruh čitateľov a tomu prispôsobuje výber jazykových prostriedkov.

c) Priemerný počet anglicizmov na jednu stranu v prípade denníka Sme predstavuje 16, 72 slova na stranu v roku 2003 a 15, 01 v roku 2004, čo v priemere predstavuje 15, 85 slova na stranu vôbec. Na jedno vydanie denníka Sme priemerne pripadne 508, 93 anglických prevzatí. Priemerný počet anglicizmov na jednu stranu v prípade denníka Nový čas v roku 2003 bol 9, 05 na jednu stranu, kým o rok neskôr to bolo „len“ 7, 75 anglicizmu na jednu stranu. V Novom čase tak priemerne nájdeme na jednej strane asi 8, 41 anglicizmu. To v priemere predstavuje 325 slov na jedno vydanie periodika.

Pre prehľadnosť sú spomínané údaje uvedené v nasledujúcej tabuľke 1.

Tabuľka 1: Priemerný počet anglicizmov na jednu stranu a jedno vydanie v denníku Sme a Nový čas.

Denník	Rok	Počet anglicizmov na 1 stranu	Priemerný počet anglicizmov na 1 stranu	Priemerný počet anglicizmov na 1 vydanie
Sme	2003	16, 62	15, 85	508, 93
	2004	15, 01		
Nový čas	2003	9, 08	8, 41	325
	2004	7, 75		

V tejto časti sme odpovedali na výskumné otázky:

Otázka č. 1

Koľko anglicizmov pripadá na jedno vydanie periodika Sme a Nový čas?

Na jedno vydanie denníka Sme pripadá priemerne 508, 93 anglicizmu, kým na jedno vydanie denníka Nový čas „len“ 325 anglicizmov. Takmer 200 slovný rozdiel je spôsobený niekoľkými faktormi. Formát Sme je výrazne väčší v porovnaní s Novým časom. Rovnako rozsah textu v Sme je väčší ako v Novom čase.

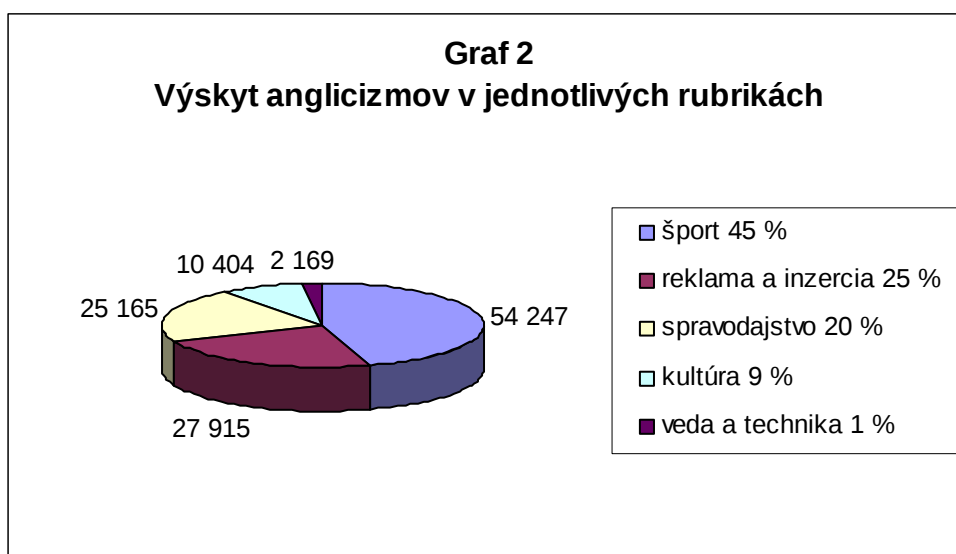
Otázka č. 2

Koľko anglicizmov pripadá na jednu stranu periodika Sme a Nový čas?

V denníku Sme pripadá v priemere na jednu stranu 15, 85 anglicizmu. V Novom čase je to o niečo menej, „len“ 8, 41. Opäť je možné zdôvodniť diskrepanciu v rozdielnom počte anglicizmov rozdielnym formátom a rozsahom textu. V konečnom dôsledku je zrejmé, že Nový čas narába s anglicizmami menej obozretne.

d) Pri porovnávaní frekvencie výskytu anglicizmov v rámci jednotlivých rubriík sme zistili, že anglicizmy sú najčastejšie použité v rubrikách o športe, spravodajstve, kultúre, v reklame a inzercii. V porovnaní s uvedenými rubrikami sa vyskytuje menej anglicizmov v rubrikách o vede a technike. Najmenej anglicizmov bolo použitých v rubrikách venovaných bývaniu, úverom, škole, zdraviu a pod. Ekonomiku sme nevyčlenili samostatne, pretože v Novom čase sa vôbec nevyskytovala a v denníku Sme sa až na pár výnimiek (napr. *barel*) nenachádzali žiadne anglicizmy príznančné výlučne pre túto oblasť ľudskej činnosti. Anglicizmy týkajúce sa oblasti finančnictva, bankovníctva, obchodu a ekonómie sa rozptýlene a značne rovnomerne nachádzali vo viacerých rubrikách sledovaných periodík, ale neboli sústredené v samostatnej „ekonomickej“ rubrike.

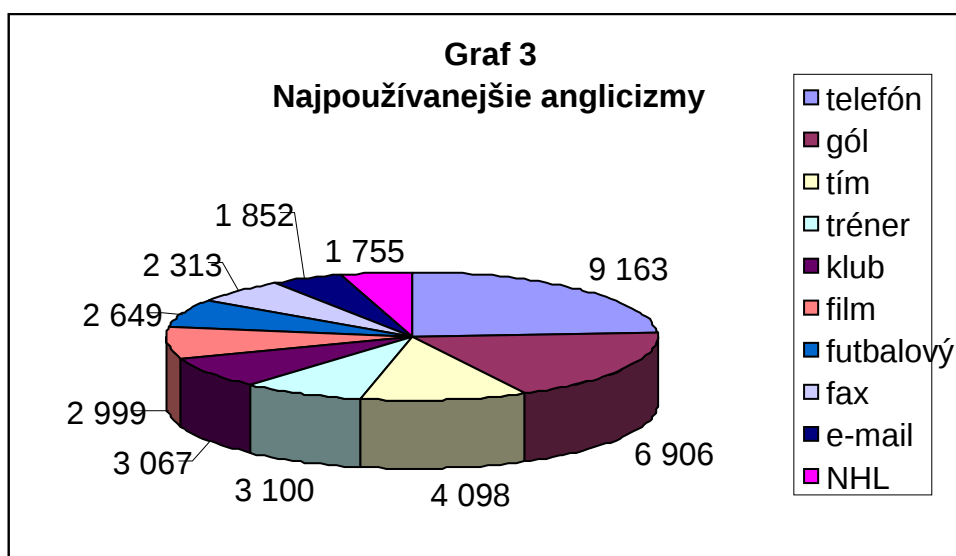
Nasledujúci graf 2 zaznamenáva absolútny výskyt (frekvenciu) anglicizmov v jednotlivých rubrikách a približný rozsah anglicizmov pripadajúcich na jednotlivé rubriky v percentách.

e) Najpoužívanejšie (resp. najfrekventovanejšie) anglicizmy pochádzajú zo športu, teda z takej oblasti, ktorá má prevažne ustálenú slovnú zásobu. Z 20 najfrekventovanejších slov pochádza 13 zo športovej oblasti. Napriek vysokému počtu i vysokej frekvencii používania anglicizmov v športovej rubrike nedochádzalo k zníženiu zrozumiteľnosti textu ani k narúšaniu jeho plynulosti. V grafe 6 je zobrazených 10 najčastejšie používaných anglicizmov v sledovaných periodikách.

22 anglicizmov sa vyskytlo viac ako tisíc ráz. Jediný raz sa vyskytlo 928 anglicizmov, teda viac ako celá tretina zozbieraného korpusu.

Z pohľadu na graf 6 vyplýva, že všetkých 10 najpoužívanejších (resp. najfrekventovanejších) anglicizmov je možné zároveň považovať za internacionalizmy. Okrem anglicizmu *e-mail* a *fax* ide o staršie výpožičky, ktoré prenikli a adaptovali sa do systému jazyka už pomerne dávno.

Z iných oblastí sa často opakovali anglicizmy ako *SMS* (1 383-krát), *internet* (943-krát), *manažér/ka* (940-krát), *líder* (806-krát), *summit* (289-krát) alebo *manažment* (258-krát). Všetky spomenuté anglicizmy fungujú zároveň ako internacionalizmy, teda prenikajú aj do iných (minimálne troch) indoeurópskych jazykov.

Výsledky možno interpretovať s ohľadom na obdobie, v ktorom bol excerpovaný materiál zozbieraný. Skúmané obdobie trvalo v rozmedzí vždy od začiatku apríla do konca júna, keď prebiehajú majstrovstvá sveta v ľadovom hokeji a šampionáty vo futbale. Táto skutočnosť do istej miery skresľuje frekvenciu „sezónnych“ anglicizmov, pretože v zimnom období počas

zimnej prestávky futbalovej ligy alebo v lete počas letnej prestávky ľadového hokeja by boli výsledky odlišné. Podobný stav je aj v iných sezónnych športoch a ostatných činnostiach.

Vysoká bola frekvencia rôznych skratiek (*DJ, DVD, CIA, FAQ, HIV, GPRS* atď.). Celkovo sa ich objavilo 164, čo predstavuje 6,47 % z celého excerptovaného korpusu. Očakávali by sme vyšší počet anglicizmov končiacich sufixom *-ing*, ktorých bolo 176, čo predstavuje 6,95 % z excerptovaného korpusu. V slovenčine sa dávno adaptovali anglicizmy ako *dabing, doping, dresing* a pod. Do slovenčiny sa len nedávno dostali anglicizmy ako *e-learning, e-banking, bowling, hiring, outsourcing* a iné. Súborné zoznamy všetkých anglických skratiek a slov končiacich sufixom *-ing* sú uvedené v prílohe C.

3.5.2 Kvalitatívna analýza

Prostredníctvom publicistického štýlu sa dostávajú anglicizmy do slovenčiny a je to práve publicistický štýl, ktorý ich akceptuje ako jeden z prvých (okrem odborného štýlu). Takto sa do slovenčiny dostali anglicizmy ako *líder, soundtrack, open-air festival, unplugged* a pod.

Na základe výskumu môžeme tvrdiť, že denník *Sme* prekvapivo používa anglické lexikálne jednotky vo väčšej miere ako bulvárny *Nový čas*. Denník *Sme* používal častejšie nové, resp. novšie anglicizmy, ktoré sa ešte nestihli adaptovať do systému slovenčiny. Nové anglicizmy boli použité ako okazionalizmy (vyskytovali sa jednorazovo), a preto sa zväčša nachádzali v úvodzovkách, čím mierne narušali plynulosť a zrozumiteľnosť textu čitateľovi neznaleho angličtiny. Ide napríklad o výrazy ako *blockbuster, business class, happy hour, hack-a-Shaq, prize money* alebo *triple*. Takéto výrazy sú zväčša vysvetlené v zátvorke. Nie je zriedkavosťou, že autor textu u čitateľa predpokladá automatické ovládanie istých výrazov a nevysvetľuje ich. Považuje sa za samozrejmosť poznať význam výrazov *all inclusive* alebo *boom*. Z toho vyplýva, že texty v *Sme* sú určené jazykovo vybavenému čitateľovi so stredoškolským a vyšším vzdelaním, ktorý angličtinu ovláda alebo je otvorený novinkám a inováciám.

Výskum ukázal, že *Nový čas* často pracuje s anglicizmami menej zodpovedne ako denník *Sme*. Používanie anglicizmov v *Novom čase* je paradoxné. Na jednej strane *Nový čas* používal staršie a už adaptované a zaužívané anglicizmy, išiel tzv. na istotu (*džob, fitko*). Na druhej strane sa často uchýľoval k nefunkčným výpožičkám, ku ktorým v systéme slovenčiny existuje vhodný domáci ekvivalent (*look, song, comeback* a pod). Pri používaní starších anglicizmov sa *Nový čas* snaží čo najviac priblížiť čitateľovi a jeho hovorovému štýlu. Táto

skutočnosť sa odzrkadľuje v používaní príznakových hovorových anglicizmov (*fandiť*, *džob*, *fitko*).

Z kvalitatívneho aspektu rozoznávame adaptáciu anglicizmov na rovine ortografickej, morfolologickej, lexikálnej a štylistickej. Na všetkých jazykových rovinách sa vyskytujú prípady rozkolísanosti. Dôvodom môže byť neznalosť anglicizmu alebo nízke jazykové povedomie autora textu.

Pri ortografickej adaptácii anglicizmov dochádza k dvom javom. Ortograficky už adaptované slová sa použijú v pôvodnej anglickej forme (*brífing* – *briefing*, *džez* – *jazz*). Dôvodom je často pocit, že sa anglicizmus nestihol prispôbiť systému. Príčinou je aj fakt, že anglická forma ortografie vzbudzuje zdanie formálnosti, rešpektu a kultivovanosti, ako v prípade *jazz*. Niektorí používatelia jazyka napríklad tvrdia, že výraz *džez* stráca niečo zo svojej vznešenosti, ak je napísaný v slovakizovanej podobe. Používané sú tak obe podoby anglicizmu. V druhom prípade sa ortograficky neadaptované anglicizmy použijú v domácej poslovenčenej podobe, napríklad *evergrín* alebo *samit*. Anglická grafická podoba týchto anglicizmov je pre autorov textu natoľko rušivá, že sa rozhodnú pre slovakizovanú verziu. Pre zdomácnenie podoby anglicizmu, hoci sa obyčajne používa v anglickej podobe, sa autori rozhodnú v prípade, že si nie sú celkom istí správnou anglickou podobou výrazu. Ortografická podoba anglicizmov je jedna z najrozkolísanejších a najnestálejších jazykových rovín. To zároveň spôsobuje jej dynamiku a inovatívnosť.

V tabuľke 2 uvádzame najrozklísanejšiu podobu anglicizmov na ortografickej rovine.

Tabuľka 2: Príklady ortografických variácií niektorých anglicizmov

Kodifikovaná forma anglicizmu	Ortografické variácie foriem anglicizmu v tlači
all-star	<i>all star</i> , <i>all stars</i> , <i>All stars</i> , <i>all-star</i> , <i>all-stars</i>
koktail, kokteil	<i>koktail</i> , <i>kokteil</i> , <i>koktejl</i>
talk show	<i>talk show</i> , <i>talk-show</i> , <i>talkshow</i> , <i>talk šou</i> , <i>talkšou</i>

Výhodou skorších prevzatí je skutočnosť, že ich možno nájsť lexikalizované v pravopisnom alebo inom slovníku, kde je možné overiť si ich správnosť. Nevýhodou je, že slovník nemôže zachytiť všetky dynamické zmeny v jazyku. V tom prípade dochádza k napätiu medzi slovníkom (resp. kodifikáciou) a praxou. Používatelia jazyka sa domnievajú,

že anglicizmus je prevzatý len nedávno a nenachádza sa v slovníku. Len tak si možno vysvetliť ortografickú nestálosť alebo určitú rozkolísanosť starších lexikalizovaných anglicizmov.

Pri nedávno prevzatých anglicizmoch je (nielen) ortografická rozkolísanosť pochopiteľná, výraz sa nachádza v procese adaptácie do systému slovenčiny a používateľa jazyka sa uisťujú, či je výpožička vôbec potrebná, funkčná.

Oravcová (1994) na príkladoch zo svojho výskumu z prvej polovice 90. rokov 20. storočia uvádza anglicizmy ako *mejkap*, *šou* alebo *koktail*, ktorých používanie nebolo ustálené a dodnes je situácia rovnaká. Aj to je dôkaz jazykovej kultúry používateľov, ktorí si uvedomujú ich cudzo(rodo)sť. Domnievame sa, že práve ortografická rozkolísanosť jednotlivých anglicizmov je svedectvom snahy používateľov jazyka vysporiadať sa s cudzorodým prvkom a zaradiť ho do systému, aby mohol ďalej fungovať ako jeho funkčný prvok. Inak si nevieme vysvetliť fakt, že aj po viac ako desaťročí je situácia obdobná. Pri prijímaní niektorých anglicizmov sa ustálil dvojtvar ortografickej podoby, napr. *šou*, *show* alebo *koktail* aj *kokteil*, ktoré sú zachytené v kodifikačných príručkách a používateľ jazyka pri overovaní nadobudne istotu, že používa (píše) anglicizmus správne.

Procesu adaptácie nepodliehajú všetky anglicizmy v rovnakej miere. Dobrým príkladom sú dvojslovné výrazy typu *železná lady*, *streetbal*, *smooth džez* atď. Základným pravidlom pri adaptácii anglicizmov je, že čo môže byť preložené, sa preloží, čo sa môže poslovenčiť, sa poslovenčí a len originálny anglicizmus má „šancu“ preniknúť do slovenčiny vo svojej pôvodnej anglickej ortografickej podobe.

V rámci reklamy (i v iných oblastiach) sa objavujú staršie anglicizmy v pôvodnej anglickej ortografii. Ide o slová, ktoré sa už adaptovali, ale napriek tomu sú často písané po anglicky, napríklad *click*, *grill*, *image*, *leasing*, *manager* a iné. Zástanci používania štandardnej angličtiny v takýchto prípadoch si neuvedomujú, že rovnako „štandardne“ by sme museli pristupovať aj k iným cudzím slovám – ku galicizmom, latinizmom a podobne.

Ortografia športovej terminológie, až na pár výnimiek, ako napr. *rely* – *rally* – *rallye*, je ustálená. Príčinou je fakt, že ide o adaptované a asimilované anglicizmy.

Na morfolologickej rovine sa anglicizmy prispôsobujú deklinačným aj konjugačným vzorom za predpokladu, že sa končia spoluhláskou a je možné ich ohýbať. Inak ostávajú nesklonné (*reality show*, *stereo*, *železná lady* a pod.). Pôvodne nesklonné anglicizmy sa po úprave dajú ohýbať (*SMS-ka*, *CD-čko*, *SARS*, *DJ*, atď.). Výrazy prevzaté nedávno, končiace samohláskou (vo výslovnosti končiace na spoluhlásku), ostávajú nesklonné vo svojej písanej

podobe, napr. *on-line* alebo *in-line*, hoci v hovorenom prejave sú ohýbané. Predpokladáme, že po vypustení koncovkej grafémy *-e* sa bude používať aj adjektívum *on-linový*, *in-linový*.

Spisovná slovenčina je podľa autorov Výzvy (2006) LT vystavená náporu anglicizmov, ktoré neustále „narúšajú“ a „rozleptávajú“ jej systém. Miera adaptácie jednotlivých anglicizmov a ich snaha dokonale sa prispôbiť systému slovenčiny aj štruktúrou nás vedie k záverom, že opak je pravdou. Dôkazom je napríklad výskyt „zdvojených“ adjektív *férový*, *outdoorový* a iných, ktoré pribrali sufix *-ový* alebo *-ský*. Samotné anglicizmy *fér* či *outdoor* sú adjektívami, ale používatelia jazyka ich bez slovenských sufixov ako adjektíva nevnímajú.

Ak by bol systém slovenčiny „narušený“, nevznikali by dvojtvary (dokonca trojtvary) anglicizmov *sponsoring* – *sponzorstvo*, *lobing* – *lobizmus* (– *lobby*) a pod.

Lexikálna rovina je pri preberaní anglicizmov neobyčajne dynamická. Medzi jednotlivými vrstvami slovnej zásoby dochádza k migrácii slov. Z cudzieho slova sa stáva domáce, z formálneho subštandardné, neologizmus zastaráva a stáva sa archaizmom a pod. Schmiedhamer (2005) uvádza príklad germanizmu *fešný* prevzatého v 19. storočí z rakúskej nemčiny ako neologizmus, ktorý dnes vnímame (a zaraďujeme) k zastarávajúcim slovám. *Fesch* sa do nemčiny dostalo práve prostredníctvom skrátenej podoby anglického adjektíva *fashionable*.

Neznalosť pôvodného významu alebo povrchnosť pri používaní anglicizmov v publicistickom texte spôsobuje relatívne vysoký výskyt tautologických slovných spojení. Ide o viacslovné výrazy prevažne v spojení so skratkami, napríklad *DVD disk*, *IT technológia* alebo *SMS správa*.

Vo výskume sme zaznamenali vysoký výskyt skratiek. V časti 2.5.1 uvádzame výsledky výskumu excerpovaného korpusu, v ktorom sa vyskytlo 164 skratiek (6, 47 % z celého excerpovaného korpusu). Takmer polovica z nich pochádzala z oblasti športu a telovýchovy (*ATP*, *F1*, *NHL*, *UEFA*, *WBO* a pod.)

Zaujímavý je vzťah homonymie, do ktorého vstupujú slová adaptované aj nové. Do homonymného vzťahu môžu vstupovať aj slová bez akejkoľvek adaptácie. Napríklad (anglický výraz je v *kurzíve*): *ten* (onen) – *ten* (desať), *gate* (nohavice) – *gate* (synonymum pre aféru, škandál; letisková brána), *metal* (min. čas verba metať) – *metal* (hud. smer).

V Dynamike (1989) sa opisuje vzťah synonymie, do ktorého vstupujú anglicizmy a konkurujú domácim výrazom. Anglicizmus sa buď stane synonymom už jestvujúceho výrazu (napr. *šéf* – *líder*, *šéf* – *boss* a pod.) alebo vzniká synonymický vzťah dodatočným vytvorením synonyma z domácich fondov (napr. *power-play* – presilová hra/presilovka).

Takéto synonymá nie sú na škodu slovnej zásobe, naopak, poskytujú široké štylistické uplatnenie pomocou synonymických dvojíc (resp. radov).

Pri kontaktných údajoch panuje relatívne vysoká nestálosť a nejednotnosť. V nasledujúcej tabuľke 3 uvádzame lexikálnu rozkolísanosť niektorých anglicizmov vo forme synonymických radov (alebo skôr „hniezd“) tak, ako sme ich excerpovali z oboch denníkov.

Tabuľka 3⁴⁸: Príklady synonymických radov niektorých anglicizmov

Kontaktný údaj	Lexikálna podoba v tlači
internetová adresa	<i>na nete, na stránke, internetová adresa, internetová stránka, internetový server, webovská stránka, website, na www stránke, url, web, bez titulku</i>
e-mailová adresa	<i>e-mail, email, mail, elektronická pošta, elektronickou poštou, per e-mail</i>
faxové číslo	<i>fax, f., fax. č., telefax</i>

Preberanie a rozmiestnenie anglicizmov v rôznych vrstvách slovnej zásoby je nerovnomerný a dynamický proces. Do niektorých vrstiev slovnej zásoby neprenikajú takmer žiadne anglicizmy, kým odborný a publicistický štýl je vstupnou bránou anglicizmov do jazyka. Primárnou vlastnosťou odborných a publicistických textov je práca s internacionalizmami, anglicizmami, latinizmami, galizmami a inými slovami cudzieho pôvodu. Cudzie slová sa tak stávajú súčasťou vrstvy publicizmov, profesionalizmov alebo slangu. Amerikanizácia internacionalizmov spôsobuje, že značná časť preberaných internacionalizmov je anglosaského pôvodu.

Súčasný trend smeruje skôr k preberaniu lexikálnych jednotiek (prevažne z angličtiny), ako k tvorbe z domáceho fondu. Dôvodom však nie je ani pohodlnosť, ani nekompetentnosť používateľov jazyka, ale „zmenšovanie“ sveta pod vplyvom jazykovej globalizácie. Prevzaté anglicizmy prispievajú k obohacovaniu a rozširovaniu slovnej zásoby prostredníctvom prevzatí, skladaním, zmenou slovného druhu, rozšírením sémantiky už jestvujúcich slov.

⁴⁸ Schmiedhamer (2005, s. 52)

Najčastejšie preberanými slovnými druhmi sú substantíva, z ktorých sú následne odvodzované adjektíva a verbá.

Okrem zaradenia anglicizmov do ortografickej roviny, morfolologickej roviny a do jednotlivých vrstiev slovnej zásoby nadobúdajú anglicizmy aj istú štylistickú hodnotu. Transfer anglicizmu z britskej či americkej angličtiny je zložitý proces, ktorý značne „komplikuje hľadanie štylistických kritérií súvisiacich s hodnotením procesu a jeho výsledkov“ (Mistrík, 1989, s. 88). Činitele ovplyvňujúce proces štylistického zaradenia prevzatého slova Mistrík (1989) pomenoval nasledovne:

- prevzatie slova prostredníctvom priamych alebo nepriamych jazykových kontaktov,
- miera prevzatia lexikálnej jednotky do iných jazykov (ak ide o internacionalizmus, miera prevzatia je spravidla vyššia),
- životnosť (resp. aktuálnosť) pomenúvanej reálie.

Prostredníctvom publicistických textov sa do slovenčiny dostávajú anglicizmy nepriamym jazykovým kontaktom – je to text a nie osobný kontakt, ktorý umožňuje transfer. Ide prevažne o internacionalizmy, teda cudzie slová vyskytujúce sa aj v iných indoeurópskych jazykoch.

Anglicizmus „žije svojím životom“ rovnako dlho ako reália, ktorú pomenúva. V prvej polovici 90. rokov 20. storočia zaznamenávali niektoré anglicizmy doslova rozmach (žiadalo by sa napísať *boom*). Veľmi frekventované boli napríklad lexikálne jednotky *brífiing*, *dealer*, *imidž* alebo *speaker/spíker*. Hoci anglicizmus *imidž* neprekračuje rámec priemerného používania, je frekventovaný v rôznych oblastiach spoločenského života aj dnes. *Brífiing* sa používa len sporadicky. Anglicizmus *spíker* bol nahradený domácim výrazom hovorca/hovorkyňa, ale ponechal si podobu *spíker/ka* pre označenie moderátora/moderátorky v rádiu. *Dealer* sa objavuje takmer výlučne v oblasti reklamy a nepoužíva sa na začiatku 21. storočia tak frekventovane ako práve v spomínaných deväťdesiatych rokoch. V porovnaní s výskumami z prvej polovice 90. rokov 20. storočia (Masár, 1994; Oravcová, 1994) môžeme uviesť príklad vysoko frekventovaného anglicizmu *news* v deväťdesiatych rokoch. V nami excerpovanom korpuse sa neobjavilo ani raz.

Z času na čas sa z radov jazykovedcov a aj laickej verejnosti zdvihne vlna odporu voči používaniu anglicizmov (resp. iných cudzích slov). Pred viac ako desiatimi rokmi rezonovali napríklad anglicizmy *draft*, *live*, *story* alebo *work-shop*. Jazyková prax ukázala, že používatelia jazyka si ich žiadajú bez ohľadu na názor niektorých puristických jazykovedcov.

Na osi funkčnosť – nefunkčnosť sa objavilo niekoľko anglicizmov, ktoré neboli potrebné. V excerpovanom materiáli sme prekvapivo objavili najviac nefunkčných prevzatí vo forme

okazionalizmov v serióznom Sme, najmä v rubrike publicistika a v prekladoch publicistických textov anglofónnych autorov (*military order, success story, underrepresented group, super-wau*⁴⁹ atď.). Dôvodom je pravdepodobne silný vplyv pôvodného textu na prekladateľa a jeho nedostatočná prekladateľská prax.

Výrazné používanie nefunkčných anglicizmov sa uplatňovalo v oblasti reklamy a pracovnej burzy. Niekedy nebolo možné zistiť, aké miesto sa vlastne ponúka. *Asistant housekeeping manager* (správne *assistant of housekeeping manager, assisting housekeeping manager* alebo *housekeeping manager's assistant*) je dobrý príklad nevhodne použitého anglicizmu, keď sa môžeme len domnievať, koho žiadali na túto „záhadnú“ pracovnú pozíciu (pomoc v domácnosti?, asistenta manažéra?).

V odborných, náučných a vedeckých textoch je výskyt (resp. frekvencia) anglicizmov vyšší ako v publicistickom štýle. Publicistický štýl ako prvý akceptuje anglicizmy a k ich adaptácii a asimilácii do slovenského jazyka prispieva najmä ich častým opakovaním. Frekvencia výskytu je enormne vysoká, čo potvrdil aj náš výskum. Z publicistického štýlu sa anglicizmy zaraďujú do domácej slovnej zásoby a dostávajú sa tak do jazykovej praxe (napr. *summit, blog, workshop* atď.). Vďaka vysokej frekvencii v publicistických textoch nadobúdajú mnohé hovorové anglicizmy neutrálny status alebo, ak si aj zachovávajú príznakovosť, posúvajú sa smerom k štandardnej variete jazyka.

Problematizovanie štylistického zaradenia anglicizmov spôsobuje aj skutočnosť, že sa vyskytujú v niekoľkých štylistických rovinách súčasne. Pri transfere dochádza k transštylemizácii, keď anglicizmus nadobúda inú štylistickú hodnotu, akú mal v pôvodnom jazyku. Typickým príkladom je v slovenčine výrazne príznakový hovorový anglicizmus *sorry*, ktorý je v angličtine neutrálny. Opodstatnenosť a zmysluplosť anglicizmu spočíva v tom, že nadobudne inú štylistickú hodnotu ako synonymný domáci výraz.

V oboch periodikách sa pravidelne vyskytovali anglicizmy s hovorovým príznakom. Dôvodom bola estetická snaha autora vyhnúť sa repetícii alebo ekonomizovať text a zároveň sa priblížiť k čitateľovmu spôsobu jazykového prejavu. Klasickým príkladom je anglicizmus *skinhead/skinhed* nahrádzaný hovorovým *skín*. Hovorové anglicizmy sa objavovali v oboch denníkoch aj v neopodstatnených prípadoch. Hovorové anglicizmy ako *boss, cédečko, esemeska, esemeskovať, líder* alebo *mobil* sa častým opakovaním „prepracujú“ z hovorovej do neutrálnej štylistickej roviny. Už dnes môžeme povedať, že sú považované za štandardné. Elektronická verzia KSSJ uvádza všetky anglicizmy v tomto odseku zvýraznené kurzívou.

⁴⁹ Schmiedhamer (2005, s. 53)

Z hľadiska používania anglicizmov v jednotlivých rubrikách sme na základe výskumu zistili, že najviac anglicizmov s najväčším počtom výskytov sa nachádza v športovej oblasti (číselné údaje v časti 3.5.1.). V časti o kvalitatívnej analýze (3.5.2.) sme sa vyjadrili k používaniu anglicizmov v niektorých rubrikách, ale pre prehľadnosť uvádzame, že sme pracovne rozdelili rubriky nasledovne:

Spravodajstvo – tejto rubrike sú vlastné anglicizmy ako *díler*, *film*, (poslanecký) *klub*, *líder*, *lobing*, *partner*, *manažment*, *NATO*, *sponzor*, *summit*, *televízia*, *víkend* atď. Frekvencia nie je taká vysoká ako v oblasti športu alebo reklamy. Počet nefunkčných anglicizmov ani nesprávne písanie nepresahuje únosnú hranicu.

Šport – denník Sme používa menej anglicizmov, ale zato ich frekvencia je vysoká.

Veda a technika – rozsahom najmenšia rubrika, ktorá sa nachádza len v denníku Sme. V nami excerptovanom korpuse sa objavilo takmer 300 anglicizmov a frekvencia ich výskytu bola na taký nízky počet značne vysoká. Najčastejšie sa vyskytujúcimi anglicizmami sú *CD*, *digitálny*, *e-mail*, *internet*, *telefón* a *tím*.

Kultúra – je zvláštna rubrika, pretože prístup v oboch denníkoch k čitateľovi je iný. Seriózny Sme kládol dôraz na novinky v oblasti hudby, filmu, divadla a literatúry. Preto sa v Sme v tejto rubrike vyskytovalo viac okazionalizmov, resp. neadaptovaných anglicizmov. Denník Sme používal viacero rôznych anglicizmov s nízkou frekvenciou.

Publicistika – v komentároch sa často vyskytovali nefunkčné pomenovania a príležitostne rôzne ortografické anomálie, napr. *mesidž*, *barbiegirl*, *sentrľjúopdríms* (Schmiedhamer, 2005, s. 56) s cieľom upútať čitateľa alebo vytvoriť dojem autenticity.

Reklama a inzercia – najväčšie množstvo anglicizmov písaných podľa anglických pravidiel sa vyskytlo práve v tejto rubrike. Tento jav pripisujeme snahe zaujať potenciálnych klientov alebo záujemcov, sčasti aj neznalosti jazykovej normy.

Napriek rozsiahlosti excerptovaného korpusu nie je vzorka dostatočná na vyvodenie potrebných záverov o stúpajúcej alebo klesajúcej tendencii anglicizmov v slovenčine. Štatisticky by sme museli sledovať periodiká minimálne štyri roky, aby sme dokázali vyvodiť relevantné závery. Tu vidíme priestor pre ďalšie skúmanie vývinových tendencií anglicizmov v slovenskom jazyku.

4 ZÁVERY A DISKUSIA

Znalosť cudzích jazykov, cestovanie, štúdium alebo pracovný pobyt v anglicky hovoriacej krajine, masmédiá a ich preberanie spravodajstva z anglofónnych informačných agentúr, silný politicko-ekonomický vplyv Spojených štátov, globalizácia a internacionalizácia slovnej zásoby, to sú faktory odrážajúce sa v slovenčine. Nové reálie, javy a skutočnosti, ktoré treba pomenovať, výsledky výskumov prebiehajúcich prevažne v krajinách, ako USA, Austrália, Japonsko, Kanada, VB, sú sprostredkované svetom v angličtine.

Lexikálna rovina je najdynamickejšie sa rozvíjajúcou jazykovou oblasťou, v ktorej sa odrážajú zmeny v slovnej zásobe. Publicistický štýl je v tomto smere najotvorenejším štýlom so všetkými pozitívami i negatívami. Pre prenikanie cudzích slov, najmä anglicizmov, je často najkritizovanejším štýlom. Rozhodli sme sa preto skúmať situáciu v slovenskej dennej tlači s ohľadom na anglicizmy a jazykovú kultúru, ktorá sa podľa konzervatívnych lingvistov aj pod náporom pribúdajúcich ne/funkčných anglicizmov zhoršuje a spôsobuje slovenskému spisovnému jazyku „havarijný stav“, či dokonca „rozleptáva“ a „narušuje“ jeho štruktúru. Myslíme si, že nie je tomu tak a že situácia nie je ani zďaleka taká kritická, ako ju niektorí odborníci a laici vykresľujú.

V časti 3.5.1 a 3.5.2 opisujeme výsledky kvantitatívno-kvalitatívnej analýzy, ktorej výsledky sú zaznamenané v prehľadných tabuľkách a grafoch.

Predmetom nášho skúmania sa stali anglicizmy v serióznom denníku Sme a bulvárnem Novom čase, ktoré sme sledovali s odstupom jedného roka. Uplatnili sme kvantitatívno-kvalitatívnu metódu analýzy excerptovaného korpusu. Položili sme si dve výskumné otázky a postulovali sme tri hypotézy.

Otázka č. 1

Koľko anglicizmov pripadá na jedno vydanie periodika Sme a Nový čas?

Výskum ukázal, že na jedno vydanie denníka Sme pripadá priemerne 508, 93 anglicizmu, kým na jedno vydanie denníka Nový čas „len“ 325 anglicizmov. Takmer 200 slovný rozdiel je spôsobený niekoľkými faktormi. Formát Sme je výrazne väčší v porovnaní s Novým časom. Rovnako rozsah textu v Sme je väčší ako v Novom čase. Výsledky nedokazujú nekritické používanie anglicizmov v denníku Sme. Veľkosť formátu oboch denníkov výsledky skresľuje. Pri rovnakom formáte by bol počet anglicizmov v Novom čase rovnaký,

ak nie vyšší ako v denníku Sme. Z uvedeného vyplýva, že v tomto aspekte je situácia v skúmaných denníkoch takmer rovnaká.

Otázka č. 2

Kol'ko anglicizmov pripadá na jednu stranu periodika Sme a Nový čas?

V denníku Sme pripadá v priemere na jednu stranu 15, 85 anglicizmu. V Novom čase je to o niečo menej, „len“ 8, 41. Opäť je možné zdôvodniť diskrepanciu v rozdielnom počte anglicizmov rozdielnym formátom a rozsahom textu. V konečnom dôsledku je zrejmé, že oba denníky narábajú s anglicizmami menej obozretné. Nový čas venuje výraznú časť textu športu, v ktorom používa adaptované výpožičky z angličtiny. Sme pracuje častejšie s anglickými okazionalizmami, čo dokazuje originalitu, odvahu riskovať a snahu informovať čitateľa o novinkách. Avšak v Sme sa tiež vyskytuje množstvo adaptovaných a ustálených anglicizmov.

Hypotéza č. 1

V bulvárnom denníku Nový čas sa bude vyskytovať vyšší počet anglicizmov ako v serióznom denníku Sme.

Po prerátaní formátu strán Sme z A3 na formát A4 sme získali približný pomer medzi Novým časom a Sme. Naša výskumná vzorka periodika Sme obsahovala 1, 64-krát viac strán ako Nový čas, ale presne 1, 54-krát viac anglicizmov. Ak vezmeme do úvahy skutočnosť, že v Sme je rozsah textu väčší ako v Novom čase, uvedomíme si, že autori Nového času používajú niekoľkonásobne viac anglicizmov. Inými slovami, na približne rovnakej ploche sa vyskytuje rovnaký počet anglicizmov, ale v rovnakom množstve textu je v bulvárnom Novom čase viac anglicizmov ako v denníku Sme. V Sme je približne každé osemdesiate siedme slovo anglického pôvodu, kým v Novom čase je to už každé štyridsiate siedme slovo. V Novom čase sa skutočne nachádza oveľa viac anglicizmov. Na základe vyššieho počtu anglicizmov však nevyvodzujeme závery o nižšej úrovni jazykovej kultúry v Novom čase ako v denníku Sme. Skôr možno v tejto súvislosti hovoriť o voľnejšom narábaní s anglicizmami v Novom čase.

Hypotéza č. 2

Celkový počet anglicizmov v roku 2004 bude vyšší ako v predchádzajúcom roku za rovnaké obdobie.

Hypotéza č. 2 sa prekvapivo nepotvrdila. V súlade s kritickými hlasmi konzervatívcov o prenikaní anglicizmov do slovenčiny sme očakávali prudký nárast počtu aj frekvencie výskytu anglicizmov. Ukázalo sa, že v denníku Sme bolo v roku 2003 približne každé osemdesiate druhé slovo anglického pôvodu, kým v roku 2004 iba každé deväťdesiate druhé. To znamená, že v denníku Sme sa v roku 2004 počet anglicizmov v porovnaní s predchádzajúcim rokom mierne znížil. V neprospech nárastu anglicizmov dopadol aj výskum porovnania Nového času. V Novom čase bolo v roku 2003 každé štyridsiate tretie slovo prevzaté z angličtiny. V roku 2004 to bolo len každé päťdesiate slovo.

To by znamenalo, že slovenčina nepotrebuje nad sebou „policajnú ani zákonnú ochranu“, pretože je dostatočne flexibilná na to, aby sa sama ochránila pred inojazyčnými vplyvmi. Samotní používatelia jazyka si osvoja len tie výpožičky, ktoré sú funkčné, a teda skutočne potrebné. Oponenti môžu namietat, že klesajúci počet anglicizmov je prejavom pozitívneho vplyvu jazykového zákona, s čím nesúhlasíme. Vysoká miera zodpovednosti za kultivovanie jazyka a dynamiku jeho internacionalizácie spočíva na jazykovom povedomí samotných používateľoch jazyka.

Hypotéza č. 3

Frekvencia použitých anglicizmov bude v bulvárnom denníku Nový čas vyššia ako v serióznom periodiku Sme.

Hypotéza č. 3 sa tiež nepotvrdila. Priemerný počet výskytov anglicizmov za rok 2003 a 2004 v denníku Sme je výrazne vyšší (35 668) ako priemerný počet výskytov anglicizmov za rok 2003 a 2004 v denníku Nový čas (23 872). Tento výsledok si vysvetľujeme argumentom, že v denníku Sme má text výraznejšie zastúpenie ako obrazová časť. Čím viac textu, tým vyššia šanca používania väčšieho počtu anglicizmov. Na základe tohto výsledku však nevyvodzujeme závery o zníženej jazykovej kultúre denníka Sme. Rovnako sa nedomnievame, že autori publicistických textov Sme nepristupujú kriticky k používaniu anglicizmov pri práci s textom. Domnievame sa, že autori textov v oboch denníkoch nepripisujú sledovaniu anglicizmov taký význam, aby významne obmedzili ich používanie.

Rozsah excerpovaného kurpusu bol obsiahly – dohromady sme vyexcerpovali 288 výtlačkov oboch denníkov. Počas šesťmesačného obdobia (tri mesiace v roku 2003 a tri mesiace v roku 2004) sme excerpovali materiál zo 4 592 strán Sme a z 5 600 strán Nového času. Na tomto rozsiahlom korpuse sa potvrdilo, že v rámci slovnodruhového rozvrstvenia preniká do slovenčiny najvýraznejšie množstvo substantív (takmer 75 %), adjektív (necelých 20 %)

a verb (menej ako 5 %), čo je v porovnaní so substantívami výrazne menej, adverbíá (1 %) sú zastúpené len okrajovo. Možno vyvodiť závery, že slovenčina (resp. jej používatelia) preberá najmä funkčné a potrebné anglicizmy na pomenovanie nových javov a skutočností, pre ktoré sama nemá vhodné alebo ekonomické pomenovanie.

V oboch denníkoch sa vyskytli prípady nesprávnej ortografie nielen v prípade nových, ešte neadaptovaných anglicizmov, ale aj v prípade starších výpožičiek. Ortografia niektorých anglicizmov je rozkolísaná, čo nedokazuje nič o „zlom“ stave slovenčiny, tá je v poriadku. Rovnako sa vyskytli prípady tautologických spojení alebo anglických skratiek, ktorých význam ostal nevysvetlený. Nadmerné, prípadne nesprávne použitie anglicizmov v niektorých prípadoch nesvedčí o nízkej jazykovej úrovni Slovákov, ani o slabej úrovni jednotlivých denníkov, ale vypovedá pravdu o jazykovej úrovni konkrétnych autorov textu a o jazykových korektoroch textov v jednotlivých denníkoch. Zámerne sa vyhýbame generalizovaniu o úrovni jazykovej kultúry, pretože tá je na Slovensku dostatočne vysoká vďaka nositeľom jazyka, ktorí k pestovaniu a kultivovaniu materčiny zaujímajú prevažne aktívny postoj.

Z hľadiska kultivovanosti spisovnej slovenčiny v oboch excerptovaných denníkoch je najzávažnejší stav v oblasti reklamy a inzercie, pretože práve v týchto rubrikách sa nachádza výrazné množstvo anglicizmov, často v anglofónnej podobe a ich použitie nezriedka narúša zrozumiteľnosť informácie.

Naopak, v športe sa nachádza menší počet anglicizmov, ktoré sú vysoko frekventované. V športových rubrikách bol v oboch denníkoch najvyšší výskyt (frekvencia) anglicizmov, napriek tomu nedochádzalo k narúšaniu plynulosti a zrozumiteľnosti textu. Pravdepodobne i preto, lebo použité anglicizmy sú staršie a pevne adaptované v systéme slovenčiny. Vzhľadom na dlhé obdobie používania anglicizmov v oblasti športu je ich používanie ustálené formálne i obsahovo. V texte nepôsobia rušivo. Často sú však používané anglické skratky, ktorých význam sa v texte nevysvetľuje (napr. *WBA*, *WBO*, *USADA* a pod.). Žiadalo by sa uvádzať ich význam aspoň pri prvej zmienke v texte. Pri niektorých známych skratkách to nie je potrebné (napr. *NHL* alebo *NBA*).

Anglicizmy v kultúrnej rubrike denníka *Sme* sa nachádzajú vo forme okazionalizmov. Takých anglicizmov je viac, zato ich frekvencia je nízka. *Sme* experimentuje s doposiaľ neadaptovanými lexikálnymi jednotkami vo väčšej miere ako *Nový čas*. V kultúrnej rubrike *Nového času* je jazyk podobný bežnej slovnej zásobe a skôr sa vyhýba novým a neadaptovaným anglicizmom.

V spravodajstve, komentároch sa v snahe ozvláštniť text vyskytuje väčšie množstvo nefunkčných pomenovaní. Pri ich použití sa autori textu dopúšťajú ortografických,

lexikálnych, štylistických a iných nepresností v dôsledku neznalosti alebo nerešpektovania platnej kodifikačnej normy.

Anglicizmy z oblasti vedy a techniky sú v porovnaní so športom na druhej priečke z hľadiska počtu. Malý rozsah rubriky, a teda malý excerpovaný korpus neumožňuje na základe nášho výskumu vyvodzovať generalizujúce závery, ale domievame sa, že počet anglicizmov je v terminológii vedy a techniky najexponovanejší zo všetkých rubriík.

Výskum ukázal, že pravopis niektorých anglicizmov je v oboch denníkoch neustálený, ale stupeň adaptácie v Novom čase je vyšší ako v Sme. Nový čas používa viac starších a asimilovaných anglicizmov bežnej komunikácie, ktoré nenarúšajú zrozumiteľnosť textu. Možno zhrnúť, že Nový čas používa viac adaptovaných anglikanizovaných internacionalizmov. Sme používa viac anglických okazionalizmov, vysoko odborných termínov a neologizmov, ktoré sa ešte nestihli adaptovať.

Príčin preberania anglicizmov je niekoľko a venovali sme im podrobnejšiu pozornosť v časti 1.4, 1.5, 1.6 a 1.7. Nech už snahy o zastavenie prílivu anglicizmov do slovenčiny sledujú akékoľvek duchovné a dobre mienené ciele, trend internacionalizácie a anglikanizácie či amerikanizácie slovnej zásoby je nezadržateľný a brániť sa mu je rovnako neprezieravé, ako sa brániť používaniu výdobytkov najnovšej techniky. Anglické internacionalizmy sa stali súčasťou spisovného slovenského jazyka tak, ako nimi boli latinizmy či galicizmy v predchádzajúcich storočiach. Žiadna dominancia netrvá naveky a aj vďaka tomu dnes preniká do slovenčiny množstvo anglicizmov a nie výrazov z ruštiny. Príležitosť každého raz príde. Od polovice 20. storočia sa tejto šance výborne zhostila angličtina. Budúcnosť ukáže, či jej žezlo prevezme niektorý z európskych alebo ázijských jazykov so všetkými kladnými aj zápornými konsekvenciami, ktoré z takého dominantného postavenia na trhu jazykov vyplynú.

Vzhľadom na výsledky výskumu sme dospeli k názoru, že anglicizmov v dennej tlači mierne ubúda. Vychádzajúc zo spomínaného faktu sa nazdáваме, že preberanie anglicizmov nie je dôvodom na jazykový purizmus. Naopak, nové výrazy v slovnej zásobe poskytujú používateľovi jazyka možnosť vybrať si lexikálnu jednotku štylisticky aj kontextovo vhodnú do diskurzu.

ZÁVER

Práca o Jazykovej situácii na Slovensku v kontexte EÚ s ohľadom na anglicizmy je koncepčne rozdelená na tri hlavné kapitoly. Prvé dve kapitoly sa venujú teoretickým východiskám a tretia kapitola sa zameriava na výskum a jeho analýzu.

Prvá kapitola sa člení na osem podkapitol.

V prvej je načrtnutá jazyková politika a jazyková situácia na Slovensku.

Druhá podkapitola analyzuje neopodstatnenosť hlasov volajúcich po „zákonnej ochrane jazyka“.

Tretia podkapitola sa venuje jazykovej situácii na Slovensku s ohľadom na jazykovú kultúru a jazykové povedomie používateľov slovenčiny.

Inovácia a demokratizácia jazyka sú fenomény, ktoré sú súčasťou každého otvoreného systému a slovenčina takým systémom je. Vo štvrtej podkapitole dospievame k záveru, že Slováci sú aktívni v prístupe k jazykovej kultúre a ich jazykové povedomie je dostatočne silné na to, aby dokázali pestovať a kultivovane rozvíjať jazyk bez obáv z príliš kritického hodnotenia odborníkmi.

V piatej podkapitole sa venuje stručná pozornosť historickému exkurzu cudzích slov v slovenčine.

V šiestej podkapitole je analyzovaný synchronný aspekt inojazyčnej lexiky v slovenčine s dôrazom na anglicizmy.

Mimojazykovým a vnútrojazykovým príčinám preberania z iných jazykov sa venuje pozornosť v siedmej podkapitole.

Vo ôsmej časti sú rozobrané aj príčiny preberania anglicizmov – hlavnou príčinou je skutočnosť, že angličtina je latinčina a/alebo lingua franca súčasnosti.

Druhá kapitola sa člení na päť podkapitol.

Prvá podkapitola vymedzuje pojem anglicizmu a k explanácii dodáva príklady.

Druhá podkapitola sa venuje problematike internacionalizmov a ich anglikanizácii, resp. amerikanizácii.

Tretia podkapitola sa zaoberá termínom pseudoanglicizmu.

Štvrtá podkapitola podáva stručný prehľad o anglicizmoch v iných jazykoch, ako aj o spôsobe, ktorým čelia iné jazykové spoločenstvá prílivu anglicizmov.

Piata podkapitola sa venuje anglicizmom v špecifickom prostredí – v publicistických textoch.

Tretia kapitola je výskumnou časťou a ďalej sa člení na päť podkapitol.

V prvej z nich sú predstavené hypotézy a predpoklady a sformulované sú i výskumné otázky týkajúce sa počtu a výskytu anglicizmov v denníku Sme a Nový čas.

V druhej podkapitole výskumu sú stanovené ciele a kvantitatívno-kvalitatívna metóda analýzy excerpovaného korpusu.

V tretej podkapitole je opísaná situácia seriózneho denníka Sme s ohľadom na narábanie s anglicizmami v publicistických textoch periodika. Predpoklad bol, že Sme bude používať menší počet akýchkoľvek anglicizmov. Domnievali sme sa, že anglické výpožičky budú prevažne funkčné a ortograficky ustálené. Výsledky výskumu to celkom nepotvrdili.

Vo štvrtej podkapitole je charakterizovaná situácia bulvárneho denníka Nový čas s ohľadom na používanie anglicizmov v publicistických textoch periodika. Domnievali sme sa, že jazyková kultúra textov bude s ohľadom na používanie počtu, výskytu a spôsobu anglicizmov nižšia ako v denníku Sme. V podstate bol tento predpoklad správny.

Piata podkapitola je zameraná na prezentáciu deskripcie, vyhodnotenia a interpretácie výskumu anglicizmov v oboch denníkoch.

Trend globalizácie, internacionalizácie a amerikanizácie slovnej zásoby je nemožné zastaviť. Stal sa súčasťou spisovného slovenského jazyka. Výskum, napriek všetkým zisteniam a negatívnym tvrdeniam konzervatívnych jazykovedcov, potvrdil fakt, že slovenčina je pružný a zároveň dostatočne stabilný systém, ktorý nenarušia ani anglicizmy. Niekoľko storočí bola v Európe dominantná latinčina. Od polovice 20. storočia sa tejto šance výborne zhostila angličtina. Budúcnosť ukáže, či to bude práve angličtina, ktorá sa stane spoločným jazykom pre novorodiach sa občanov Únie.

SUMMARY

The work Language situation in Slovakia in the context of the EU with regard to English borrowings is divided in three main chapters. The first two chapters are dedicated to theoretical background and the third one focuses on research and its analysis.

The first chapter is comprised of eight subchapters.

It deals with the language situation in Slovakia with regard to the language culture and language awareness of Slovak speakers. Innovation and democratization processes in the language are phenomena that are the significant part of every open system, and the Slovak language is such an open system. We have come to the conclusion that Slovaks' approach towards language culture is quite active and highly positive, and their language awareness is strong enough to cultivate and develop their language without being worried about critical sniping from the bevy of Slovak conservative and purist linguists.

However, brief attention is paid to a short preview of foreign words in the Slovak language from the diachronic point of view.

The synchronic aspect of foreign lexis in the Slovak language with regard to anglicisms is analysed in one of eight subchapters. There we also discuss reasons for English borrowings – the main point is that the English language has become, as it were, the new 'Latin' – the *lingua franca* of our times.

The second chapter is divided into five subchapters. It is focused on different approaches to newspaper readers on the part of different 'dailies' ('quality' paper vs. tabloid). We also focus on the definition of *anglicism* in this part.

The third chapter describes our research and has been divided into five subchapters.

The first of these presents our hypotheses and presumptions and also formulates two research questions about the number and frequency of anglicisms in the Slovak dailies *Sme* and *Nový čas*.

The aims and research methods of our body of work are set out in the second subchapter. A quantitative-qualitative analysis of the excerpted body of work is preferred.

The third subchapter focuses on the situation of the 'quality' daily paper *Sme* with regard to the usage of anglicisms. The presumption was that *Sme* would use a relatively small number of anglicisms of any kind. We supposed that the English borrowings would usually be

functional and orthographically stable. However, the results of our research have not fully supported our presumption.

The fourth subchapter characterizes the daily tabloid *Nový čas* in terms of the usage of anglicisms in its articles. We thought that the number, frequency and way of using anglicisms would be much lower than in the daily *Sme*. We can report that in this case our supposition was correct.

The fifth subchapter is focused on the demonstration of research description and research interpretation of both dailies.

Trends of internationalization and anglicization (americanization) of vocabulary have become a solid part of developments to the standard Slovak language. Despite all the negative evaluations of contemporary language culture by conservatives the research proved Slovak to be simultaneously a flexible and a stable system, and indeed that no anglicisms can destroy the system. In any case, no dominant position can last forever. Since the 1950s English has been the global leader in the language market all over the world. The future may confirm its dominant position, or alternatively some other European or Asian language may take its place.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BÁLINTOVÁ, Helena. 2003. Cudzie jazyky áno, ale ako? Sprievodca metódami cudzojazyčnej edukácie. Banská Bystrica : FHV UMB, 2003, s. 57. ISBN 80-8055-762-4

BUJALKA, Anton – BALÁŽ, Peter – RÝZKOVÁ, Anna. 2000. Slovenský jazyk I. *Zvuková stránka jazyka. Náuka o slovnej zásobe*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000, s. 13. ISBN 80-223-1564-8

BÚTORA, Daniel. *Angličtina jazykom európskeho ľudu* (22. 8. 2001). Prístupné na <http://www.inzine.sk/article.asp?art=5656>

Cambridge Advanced Learner's Dictionary. 2003. Version 1.0. Software TEXTware A/S, Copenhagen 2003.

CINK, Pavel. 1998/99. Jazyková politika v nové Evropě (I). In: *Cizí jazyky*, roč. 42, číslo 5 – 6, s. 82. ISSN 1210-1811

CRYSTAL, David. 1996. *The Cambridge Encyclopedia Of The English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1996, s. 106, 107. ISBN 0-521-40179-8

ČIERNA, Miroslava. 2006. Jazyk je farebnejší ako dúha, In: *Literárny (dvoj)tyždenník*, 2006, 15-16, s. 9 – 10. Bratislava : Bratislavské tlačiarne, a. s., 2006. ISSN 0862-5999

ČERMÁK, František. 2001. *Jazyk a jazykověda*. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0154-0

ČOBEJOVÁ, Eva. *Bulvár po slovensky*, s. 1 – 3 (22. 9. 2006). Prístupné na stránke <http://www.tyzden.com/index.php?w=art&idart=4010&idiss=81>

DE CILLIA, Rudolf: *Veľký Babylon*. Na <http://www.sme.sk/clanok.asp?cl=76759>

DOLNÍK, Juraj. 2006. Dve roviny vnímania. In: *Literárny (dvoj)tyždenník*, 2006, 27-28, s. 11. Bratislava : Bratislavské tlačiarne, a. s., 2006. ISSN 0862-5999

DOLNÍK, Juraj. 2004. Sociolingvistika, systémová lingvistika a spisovná slovenčina. In: *Jazyk v komunikácii*. Bratislava : Veda, s. 19, 2004. ISBN 80-224-0809-3

DOLNÍK, Juraj. 2000. *Spisovná slovenčina a jej používatelia*. Bratislava : Stimul, 2000, s. 146, 155, 170, 173. ISBN 80-88982-36-7

DOLNÍK, Juraj. 1999. *Základy lingvistiky*. Bratislava : Stimul, 1999, 228 s. ISBN 80-85697-95-5

DORULA, Ján. 1977. *Slováci v dejinách jazykových vzťahov*. Bratislava : Veda, 135 s., 1977. Bez ISBN

Elektronický slovník slovenského jazyka: <http://www.forma.sk/onlines/slex/index.asp>

FINDRA, Ján. 1998. *Jazyk, reč, človek*. Bratislava : Q111, 1998, s. 53, 63. ISBN 80-85401-69-X

FINDRA, Ján. 2004. *Štylistika*. Martin : Osveta, 2004, s. 186. ISBN 80-8063-142-5

GALPERIN, I. R. 1977. *Stylistics*. Druhé doplnené vydanie. Moskva : Higher School, 1977, 337 s. Bez ISBN

HORECKÝ, Ján. 1982. *Spoločnosť a jazyk*. Bratislava : Veda, 1982, 110 s. Bez ISBN

HORECKÝ, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján a kol. 1989. *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. V texte ako *Dynamika*. Bratislava : Veda, 1989, s. 273. ISBN 80-224-0047-5

http://europa.eu.int/comm/public_opinion/archives/eb/eb63/eb63_en.htm: *Správa Eurobarometra 63.4*

<http://europa.eu/languages/sk/chapter/19>: *Jazyková rôznorodosť – činnosti*

<http://europa.eu/languages/sk/home>: *Vitajte na európskom jazykovom portáli!*

<http://europa.eu/languages/servlets/Doc?id=1040>: *Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov* (22.11.2005, s. 34)

<http://kssj.juls.savba.sk/>: 4., doplnené a upravené vydanie. Redigovali: J. Kačala - M. Pisárčiková - M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. © 2003 Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV.

<http://lingvo.org/sk/2/3>: *Pražský manifest hnutia za medzinárodný jazyk esperanto*

<http://www.absoluteastronomy.com/encyclopedia/A/An/Anglicism.htm>

<http://www.culture.gov.sk/index/print.php3?file=354.html>: *Opatrenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky z 20. novembra 2000 č.1914/2000-1*

<http://www.culture.gov.sk/index/print.php3?file=356.html>: *Štatút medzirezortnej expertnej komisie na rozpracovanie Konceptie starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky*

<http://www.culture.gov.sk/main/index.php3?id=364.html>: *Koncepcia starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky*

<http://www.etymonline.com/index.php?search=blog&searchmode=none>

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana. 1990. *Slovník cudzích slov*. 3. revidované vydanie. Bratislava : SPN, 1990. ISBN 80-08-00006-6

JACOBSON, Roman – WAUGH, Linda R. 1979. *The Sound Shape of Language*. Brighton : Harvester, 1979. In: *Language in Society*, March 1997, Volume 26, No 1. ISSN 0047-4045

- KAČALA, Ján. 1994. *Slovenčina – vec politická?* Martin : Matica slovenská, 1994, 190 s. ISBN 80-7090-294-9
- KACHRU, Braj B. *The Language Teacher: Norms, Models, and Identities*. (5. 9. 2006) Prístupné na <http://jalt-publications.org/tlt/files/96/oct/englishes.html>
- KATRENIÁKOVÁ, Z. 2002. *Anglicizmy v slovenčine z hľadiska didaktiky komunikácie*. Banská Bystrica : Metodické centrum, 2002, s. 22, 25 . ISBN 80-8041-399-1
- KRŠKO, Jaromír. 2003. *Hydronymia povodia Turca*. Banská Bystrica : UMB FHV, 2003. ISBN 80-8055-763-2
- LOMENČÍK, Július. 2006. Slová „našich“ (euro)čias. In: *Literárny (dvoj)týždenník*, 2006, 29-30, s. 11. Bratislava : Bratislavské tlačiarne, a. s., 2006. ISSN 0862-5999
- Krátky slovník slovenského jazyka*: <http://kssj.juls.savba.sk/kssj.cg> – online verzia. 2003. 4., doplnené a upravené vydanie. Redigovali: J. Kačala - M. Pisárčiková - M. Považaj. Bratislava: Veda 2003.
- KRET, Anton. 2001. Skaza jazyka alebo Kam sa ísť požaľovať. In : *Literárny (dvoj)týždenník*, Bratislava : Spolok slovenských spisovateľov, č. 10, 2001, s. 1. ISSN 0862-5999
- KRIVOŠÍK, Lukáš. 2005. Internet ohrozuje Francúzsko. In: *.týždeň*, č. 22, ročník II. (30. mája 2005), s. 34, Bratislava : WPress, a. s. ISSN 1336-5932
- KRUPA, Viktor. 2005. Ten, čo sa živí medom. In: *Anthropos*, Ročník 2, Číslo 1/2005, s. 44. ISSN 1336-5541
- KRUPA, Viktor – GENZOR, Jozef. 1996. *Jazyky sveta v priestore a čase*. Bratislava : Veda, SAV, 1996, s. 37, 73, 85, 302. ISBN 80-224-0459
- KRUPA, Viktor – GENZOR, Jozef – DROZDÍK, Ladislav. 1983. *Jazyky sveta*. Bratislava : Obzor, 1983, s. 423 – 424.
- KRUPA, Viktor – ONDREJOVIČ, Slavomír. 2005. Jazykové mýty. In: *Mýty naše slovenské*, Bratislava: Academic Eletronic Press, s. 62 – 70, 2005. ISBN 80-88880-61-0
- Longman Dictionary of Contemporary English*. 2001. Harlow : Longman, 2001, s. 1373. ISBN 0-582-45639-8
- Macmillan English Dictionary For Advanced Learners. International Student Edition*. 2002. Oxford : Macmillan, 2002, s. LA10 - LA11. ISBN 0-333-990993-5
- MACHEK, Václav. 1997. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1997, 845 s. ISBN 80-224-0228-1
- MASÁR, Ivan. 1994. Aj slovenčina potrebuje zákonnú ochranu. In: *Kultúra slova*, č. 3, s. 138 – 145, Vydáva Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin, ISSN 0023-5202

- MASÁR, Ivan. 2000. *Ako pomenúvame v slovenčine*. Bratislava : Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied, 3/2000, s. 39. ISBN 80-89037-00-3
- MISTRÍK, Jozef et al. 1993. *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava : Obzor, 1993, s. 65, 265. ISBN 80-215-0250-9
- MISTRÍK, Jozef. 1984. *Jazyk a reč*. Bratislava : Mladé letá, 1984, 430 s. Bez ISBN
- MISTRÍK, Jozef. 1989. *Štylistika*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989, s. 88, 89, 91, 92, 424, 459, 461.
- NELDE, Peter H. 1999. Výskum jazykových konfliktov. In: *Sociolinguistica Slovaca 4*, Bratislava : Veda, 1999, s. 25. ISBN 80-224-0603-1
- NOVÁK, Jaromír. 2004. Hovoríme ešte po slovensky? Rozhovor s Klárou Buzássyovou In : *Život*, č. 11 (15.3.2004) Vydáva Euroskop-Ringier a. s., s. 20 – 22. ISSN 0139-6323
- Nová slova v češtine. Slovník neologizmů. 1.* Praha : Academia Praha, 1998, s. 35. ISBN 80-200-0640-0
- OLOŠTIAK, Martin. 2001. Jazykový systém a cudzie antroponymá v slovenčine (Na materiáli anglických antroponým). In: *Jazykovedný časopis*, ročník 52, číslo 2, Bratislava : Slovak Academic Press, spol. s r. o., s. 83. ISSN 0021-5597
- ORAVCOVÁ, Anna. 1994. *O anglických slovách v dennej tlači*. In : *Kultúra slova*, roč. 28, č. 5, s. 268 – 274, 1994. ISSN 0023-5202
- O'RIAIN, Seán: *Skutočne už angličtina zvíťazila?* Prístupné na <http://www.lingvo.org/sk/>
- PAULINY, Eugen. 1983. *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava : Veda, 1983.
- PISÁRČIKOVÁ, Mária et al. 1988. *Jazyková poradňa odpovedá*. Bratislava : SNP, 1988, s. 262.
- SAMSON, Ivo. 2004. Slovensko v EÚ: o čom sa nehovorí. In: *Dvojtyždenník Mosty*, Bratislava : Mosty, 2004, s. 20. ISSN 1335-6135
- SCHMIEDHAMER, Václav. 2005. *Anglicizmy v dennej tlači*. Diplomová práca. Banská Bystrica : FHV UMB, 2005, s. 52, 53, 56.
- STEJSKAL, Bohumil. 2005. Teletýždeň. In: *tyždeň* 42/2005, s. 31. ISSN 1336-5932
- ŠALING, Samo et al. 2003. *Veľký slovník cudzích slov*. Prešov : SAMO, 2003. 1376 s. ISBN 80-89123-02-3
- ŠEBEJ, František. 2006. India a Pakistan. In: *tyždeň* 33/14. 8. 2006, s. 52. ISSN 1336-5932
- TIBENSKÝ, Ján. 1965. *Chvály a obrany slovenského národa*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1. vyd., 1965, s. 77, 79.

Vlastnenectvo kúpou. In: *.týždeň*, 45/2005, s. 32. ISSN 1336-5932

VACHEK, Josef. 1966. On the integration of the peripheral elements into the system of language. In: *Travaux Linguistiques de Prague*, Praha, 1966, s. 35.

Výzva na ochranu národného jazyka. In: *Literárny (dvoj)týždenník*, 2006, 9-10, s. 1 – 8. Bratislava: Bratislavské tlačiarne, a. s., 2006. ISSN 0862-5999

www.bbc.co.uk/education/languages/european_languages/languages/slovak.shtml (21.8.2002)

Wikipedia. The Free Encyclopedia. Na http://en.wikipedia.org/wiki/Reality_show.

YULE, George. 1993. *The Study Of Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 1993, 220 s. ISBN 0-521-31877-7

CITÁCIE

* STEJSKAL, Bohumil. 2005. Teletýždeň. In: *.týždeň* 42/2005, s. 31. ISSN 1336-5932: Snažím sa chápať tieto zmeny [v spravodajstve STV – pozn. P. J.] v súvislostiach. Správy Slovenskej televízie si netrúfli súperiť s Televíznymi novinami Markízy a návykom Slovákov o siedmej počúvať Pariškovú, Ďurianovú a spol.. „Verejnoprávnosť“ teda vyzvala na súboj **infotainment** [zvýraz. P. J.] a bulvár v Novinách JOJ o pol ôsmej. Odvážny adrenalínový reportér, krv, poplašné správy o konci sveta a domáce zvieratká na JOJ-ke odkrajujú o približne jedno percento televízneho koláča viac ako si odhryznú spravodajcovia STV. Dôsledkom klesajúcej sledovanosti je výmena tvárí, hudby či farieb. Kozmetika.

** *Wikipedia. The Free Encyclopedia*.

Online verzia http://en.wikipedia.org/wiki/Reality_show **Reality television** [zvýraz. P. J.] is a genre of television programming which generally is unscripted, documenting actual events over fiction, and featuring 'ordinary' people over professional actors. Although the genre has been featured since the early years of television, the current explosion of popularity dates from circa 2000 (particularly from Survivor). Critics of the genre have claimed that the term is a misnomer, as many reality TV shows put the participants in exotic locations and/or abnormal situations, thus not promoting a sense of "reality." According to the Nielsen Media Research, reality shows account for about 56% of all of American TV shows (both in cable and broadcast), and also accounts to about 69% of all of the world TV shows (in cable and in broadcast).

ZOZNAM EXCERPOVANEJ LITERATÚRY

Nový čas, ročník 13, 2003, 29. marca
Nový čas, ročník 13, 2003, 31. marca
Nový čas, ročník 13, 2003, 2. – 5. apríla
Nový čas, ročník 13, 2003, 7. – 12. apríla
Nový čas, ročník 13, 2003, 14. – 17. apríla
Nový čas, ročník 13, 2003, 19. apríla
Nový čas, ročník 13, 2003, 22. – 26. apríla
Nový čas, ročník 13, 2003, 28. – 30. apríla
Nový čas, ročník 13, 2003, 1. – 3. mája
Nový čas, ročník 13, 2003, 5. – 7. mája
Nový čas, ročník 13, 2003, 9. – 10. mája
Nový čas, ročník 13, 2003, 12. – 17. mája
Nový čas, ročník 13, 2003, 26. – 31. mája
Nový čas, ročník 13, 2003, 2. – 7. júna
Nový čas, ročník 13, 2003, 9. – 14. júna
Nový čas, ročník 13, 2003, 16. – 21. júna
Nový čas, ročník 13, 2003, 23. – 28. júna
Nový čas, ročník 13, 2003, 30. júna
Nový čas, ročník 14, 2004, 1. – 2. apríla
Nový čas, ročník 14, 2004, 5. – 8. apríla
Nový čas, ročník 14, 2004, 10. apríla
Nový čas, ročník 14, 2004, 13. – 17. apríla
Nový čas, ročník 14, 2004, 19. – 24. apríla
Nový čas, ročník 14, 2004, 26. – 30. apríla
Nový čas, ročník 14, 2004, 3. – 7. mája
Nový čas, ročník 14, 2004, 10. – 15. mája
Nový čas, ročník 14, 2004, 17. – 22. mája
Nový čas, ročník 14, 2004, 24. – 29. mája
Nový čas, ročník 14, 2004, 31. mája
Nový čas, ročník 14, 2004, 1. – 5. júna
Nový čas, ročník 14, 2004, 7. – 12. júna
Nový čas, ročník 14, 2004, 14. – 19. júna
Nový čas, ročník 14, 2004, 21. – 25. júna
Sme, ročník 11, 2003, 31. marca
Sme, ročník 11, 2003, 1. – 5. apríla
Sme, ročník 11, 2003, 7. – 12. apríla
Sme, ročník 11, 2003, 14. – 17. apríla
Sme, ročník 11, 2003, 19. apríla
Sme, ročník 11, 2003, 22. – 26. apríla
Sme, ročník 11, 2003, 28. – 30. apríla
Sme, ročník 11, 2003, 2. – 3. mája
Sme, ročník 11, 2003, 5. – 7. mája
Sme, ročník 11, 2003, 9. – 10. mája
Sme, ročník 11, 2003, 13. – 17. mája
Sme, ročník 11, 2003, 19. – 24. mája
Sme, ročník 11, 2003, 26. – 31. mája
Sme, ročník 11, 2003, 2. – 7. júna
Sme, ročník 11, 2003, 9. – 14. júna

Sme, ročník 11, 2003, 16. – 21. júna
Sme, ročník 11, 2003, 23. – 28. júna
Sme, ročník 11, 2003, 30. júna
Sme, ročník 12, 2004, 1. apríla
Sme, ročník 12, 2004, 3. apríla
Sme, ročník 12, 2004, 5. – 8. apríla
Sme, ročník 12, 2004, 10. apríla
Sme, ročník 12, 2004, 13. – 17. apríla
Sme, ročník 12, 2004, 19. – 24. apríla
Sme, ročník 12, 2004, 26. – 30. apríla
Sme, ročník 12, 2004, 3. – 7. mája
Sme, ročník 12, 2004, 10. – 15. mája
Sme, ročník 12, 2004, 17. – 19. mája
Sme, ročník 12, 2004, 21. – 22. mája
Sme, ročník 12, 2004, 24. – 29. mája
Sme, ročník 12, 2004, 31. mája
Sme, ročník 12, 2004, 1. – 5. júna
Sme, ročník 12, 2004, 7. – 12. júna
Sme, ročník 12, 2004, 14. – 19. júna
Sme, ročník 12, 2004, 21. – 26. júna

Mgr. Petra Jesenská

**Jazyková situácia na Slovensku v kontexte EÚ s ohľadom
na anglicizmy v slovenskej dennej tlači**

**Recenzenti: doc. Mgr. Zuzana Straková, PhD.
doc. Mgr. Jaromír Krško, PhD.**

Formát: CD-ROM, elektronická forma publikácie

Rozsah: 92 strán

Počet: 50 kusov CD-ROM

Vydanie: prvé

Vydala: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Fakulta humanitných vied

ISBN 80-8083-225-0

EAN 9788080832254